

Pirkko Muinonen, Reetta Rissanen

NUOREN OMAN TALOUDEN
HOITAMINEN
Nuoren talouden hallinnan opas

Opinnäytetyö
Liiketalous

Marraskuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences	Opinnäytetyön päivämäärä 10.11.2011	
Tekijä(t) Pirkko Muinonen, Reetta Rissanen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Liiketalouden koulutusohjelma	
Nimeke Nuoren oman talouden hoitaminen		
Tiivistelmä Opinnäytetyömme tavoitteena oli laatia nuorille suunnattu Nuoren talouden hallinnan opas. Opasta on tarkoitettu hyödyntämään nuorille suunnatun taloustiedon opetuksessa. Päättökysymyksenä oli selvittää, mikä on Mikkelin kaupungin nuorten talouden hallinnan taso ja mistä henkilökohtaiseen talouteen liittyvistä asioista nuoret kokevat tarvitsevänsä lisätietoa. Työssämme tarkastelimme nuorten elämänhallintaa aikuisuuden kynnyksellä, millä tasolla nuorten talousosaaminen on nykyisin muiden tutkimusten mukaan, kiinnostaako nuorta oman talouden hoitaminen ja vanhempien sekä koulumaailman roolia nuorten taloustietämyksen lisäämisessä. Käsittelemme myös kuluttajakäyttäytymistä ja siinä tapahtuneita muutoksia, nuorten kulutuskulttuuria sekä henkilökohtaisen talouden kulmakiviä. Empiirisen tutkimuksen pääpaino oli kvalitatiivisen tutkimusotteen puolella ja aineiston kerääminen tapahtui lomakekyselyn ja opettajien haastattelun avulla. Kysely rajattiin 16 - 18 vuoden iässä oleviin toisen asteen opiskelijoihin. Kyselyyn vastasi 151 lukion ja ammattiopiston opiskelijaa. Vastaajista yli puolet oli iältään 17-vuotiaita. Vanhempien rahalliseen apuun turvaudutaan herkästi. Maksuhäiriöitä ei kyselyyn vastanneilla ole ollut ja pikalainoihin nuoret suhtautuivat hyvin kielteisesti. Rahapelien pelaamisesta on kiinnostunut lähes puolet vastaajista. Kyselyssä ilmeni, että enemmistöllä vastaajista on säästöjä tai he ovat kiinnostuneita säästämisestä. Säästämisen avulla varaudutaan tulevaisuutta tai yllättäviä menoja varten. Tämän perusteella voidaan olettaa, että osa nuorista suunnittelee omaa talouttaan pitkällä tähtäimellä. Nuoret haluavat talousasioiden hoitamiseen liittyvistä asioista lisätietoa monipuolisesti. Vastaajista joka viides ilmoitti, ettei lisätiedolle ole tarvetta. Vaikka vastaajista yli puolet arvioi oman talouden hallinnan olevan hyvällä tasolla, tutkimustulos osoittaa, että Nuoren talouden hallinnan oppaalle on tarvetta.		
Asiasanat (avainsanat) Nuoruus, kulutus, talouden hallinta		
Sivumäärä 69+ liitteet 47	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä) Nuoren talouden hallinnan opas on laadittu PowerPoint muotoon (liite 4)		
Ohjaavan opettajan nimi Eila Jussila	Opinnäytetyön toimeksiantaja Mikkelin kaupungin opetustoimi	

DESCRIPTION

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Date of the bachelor's thesis 11 November 2011	
Author(s) Pirkko Muinonen, Reetta Rissanen		Degree programme and option Business Management	
Name of the bachelor's thesis Young people's knowledge of their economy			
Abstract The purpose of our bachelor's thesis was to create a financial management manual which is aimed at young people. The guide was made taking into account the needs of secondary education. In our thesis the main research problems are: what is the level of financial knowledge among young people in the city of Mikkeli nowadays and what things cause difficulties for young people when they take care of their own economics. We also wanted to find out which financial issues youth would like to have more information about. In our work we studied the lives of young people in general before adulthood, at which level young people's financial know-how is according to other studies, whether young people are interested in managing their own economic issues and the roles of parents and schools in increasing young people's knowledge of economy. We also dealt with consumer behaviour and the changes that have occurred in this matter, young people's culture of consumption as well as basic issues that youth must take into account when they take care of their personal finances. We mainly used a qualitative method in our study. The research data is gathered through a questionnaire and an interview with teachers. The survey focused on 16 - 18 year olds who are studying in secondary schools. 151 high school and vocational collage students replied to the survey. More than half of the respondents were aged 17 years old. Young people easily rely on their parents' pecuniary assistance. The respondents have had no payment defaults. Young people have a very negative attitude towards instant loans. Half of the respondents are interested in gambling. The survey revealed that the majority of the respondents have savings, or they are interested in saving. The savings help to prepare for the future or unexpected expenses. For this reason we infer that some young people plan their personal finances in the long run. Young people want a variety of additional information about issues related to managing economic affairs. One fifth of the respondents reported that there is no need for further information. Although more than half of the respondents believe that their economic expertise is at a good level, the research shows that there is a need for the Young person's financial management manual.			
Subject headings, (keywords) Youth, consumption, management of finances			
Pages 69+ appendices 47		Language Finnish	
URN 			
Remarks, notes on appendices The Young person's financial management manual has been created with PowerPoint (appendix 4)			
Tutor Eila Jussila		Bachelor's thesis assigned by Mikkeli city's education department	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
2	KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ	4
2.1	Nuoruusikä on valintoja täynnä	6
2.2	Omaan asuntoon muutto	8
2.3	Taloustiedon opetus koulussa	10
2.4	Vanhemmat ovat suunnannäyttäjiä	12
3	KULUTTAJAKÄYTTÄYTYMINEN.....	14
3.1	Suhdannevaihteluiden vaikutus kotitalouksien kulutuskäyttäytymiseen.....	16
3.1.1	Yltäkylläinen 1980-luku	17
3.1.2	Laman vaikutukset kuluttajakäyttäytymiseen 1990-luvulla	18
3.1.3	Elpyminen 2000-luvun alussa ja talouden kansainvälistyminen	20
3.1.4	Talousnäkymät vuonna 2011	21
3.2	Nuoret kuluttajina	24
4	HENKILÖKOHTAINEN TALOUS.....	27
4.1	Oman talouden hallinnan keinoja	27
4.2	Nuorten tulojen rakenne	29
4.2.1	Kesätyö ja työelämään tutustuminen	30
4.2.2	Yhteiskunnan tukimuodot.....	32
4.2.3	Viikko- ja kuukausiraha sekä muut käyttörahan lähteet	32
4.3	Nuorten säästäminen.....	33
4.4	Nuorten menojen rakenne ja suhtautuminen rahan käyttöön	34
4.5	Nuorten maksuhäiriöt	36
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	38
5.1	Tutkimusmenetelmät	39
5.2	Tutkimusaineisto ja sen kerääminen.....	40
6	MIKKELIN KAUPUNGIN 16–17-VUOTIAIDEN TALOUSTIETÄMYS	42
6.1	Vastaajien taustatiedot	42
6.2	Nuorten tietämys yhteiskunnan tukimuodoista	44
6.3	Vuokratakuu, vuokralaisen velvollisuudet ja oikeudet.....	45
6.4	Työskentely opintojen ohessa, kesätyöpaikka ja kirjallinen työsopimus	46
6.5	Nuorten säästäminen.....	47

	2
6.6	Pikavippi, laskun maksuajasta sopiminen ja nuorten maksuhäiriöt 48
6.7	Mistä nuoret haluavat lisätietoa? 51
6.8	Taloudenhallinnan taso, pelaaminen ja rahavarojen riittävyys..... 52
6.9	Nuorten tulojen ja menojen rakenne 54
7	TALOUDEN HALLINNAN OPAS 55
7.1	Mikkelin kaupungin nuorten talouden hallinnan taso ja lisätiedon tarve 56
7.2	Yhteenvedo oman talouden hallinnasta ja toimenpidesuosituksset 60
7.3	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi 61
8	PÄÄTÄNTÖ 63
	LÄHTEET 65
	LIITTEET

1 JOHDANTO

Maailma on muuttunut viime vuosikymmenten aikana monin tavoin myös talouden näkökulmasta. Meidän vanhempamme ja isovanhempamme ovat eläneet aivan erilaisessa talousympäristössä kuin me ja meidän lapsemme ja lapsenlapsemme. Ns. vanha kansa on joutunut elämään niukasti ja tottui siksi säästämään. Monia heistä nykyinen elämänmeno ja kulutusyhteiskunta suorastaan hirvittävät. Asenteet kulutukseen, rahankäyttöön ja luottojen ottamiseen ovat muuttuneet. Palveluita ja tavaroita on tarjolla runsaasti ja niihin myös käytetään rahaa. Ympäristö luo paineita ja houkutuksia myös nuorille. Olemme havainnoineet sekä työssämme että yksityiselämässämme, että monen nuoren taloudenhallintaan liittyvät vaikeudet ovat lisääntyneet. Yhteydenottomme Mikkelin Lukion ja Etelä-Savon ammattiopiston taloustaidon opettajiin keväällä 2011 vahvisti käsitystämme, sillä myös heidän näkemyksensä olivat selvästi samansuuntaisia.

Sampo Pankin kesällä 2011 tekemän kyselyn perusteella suomalaisnuorten talouden hallinta on pohjoismaihin verrattuna kaikkein alhaisimmalla tasolla. Toisaalta Sampo Pankin yllämainitun kyselyn mukaan nuoret kokevat hallitsevansa talousasiat kohtuullisesti, mutta käytännössä näin ei näyttäisi eri tutkimustulosten mukaan kuitenkaan olevan. Suomen Asiakastieto Oy:n tilastot kertovat maksuhäiriöiden kasvusta. Huolestuttavaa on se, että esimerkiksi OP-Pohjolan 2011 teetättämän tutkimuksen mukaan pikavipit ovat yleistyneet ja nuorten talouden suunnittelu on vähäistä.

Ongelmana on myös se, että taloustietoa on paljon toki saatavilla, mutta tieto on melko yleistä, hankalasti hahmotettavissa ja hajallaan. Koemme, että tiedon kerääminen yhteen on tarpeellista. Monet sinnittelevät vaikeuksiensa kanssa liian pitkään. Työssämme haluamme viestittää nuorille, että asioista sopimalla ja neuvottelemalla voidaan selvitä hankalistakin tilanteista.

Mikkelin kaupungin opetustoimen toimeksiannosta ja yhteistyössä Etelä-Savon ammattiopiston (Esedu) kanssa pyrimme selvittämään tutkimusongelmaamme kyselytutkimuksen avulla. Tutkimusongelmanamme on selvittää, mikä on tänä päivänä 16 - 18-vuotiaiden Mikkelin kaupungin toisen asteen oppilaiden taloustietämyksen ja talouden hallinnan taso ja mistä talouden asioista he tarvitsevat ja haluavat lisätietoa alkavan aikuisuuden kynnyksellä. Mitkä asiat tutkimustulosten mukaan auttaisivat heitä talo-

uskysymysten hoidossa? Opinnäytetyömme tavoitteena on nuorille suunnattu talouden hallinnan opas. Työmme pohjautuu siis nuorten näkökulmaan. Lähtökohtana ovat heidän tarpeensa linkitettyinä opettajien näkemyksiin siitä, mitä tietoa nuoret tarvitsevat selviytyäkseen arjesta. Työmme rajaamme koskemaan henkilökohtaisen talouden kulmakiviä. Näihin lukeutuu se, että oman talouden hoitaminen ja tasapainossa pitäminen vaatii tulojen ja menojen seuranta, koska harvemmin rahaa on käytettävissä liikaa. Suunnitelmallisuus ja yllättäviin menoihin varautuminen on tärkeää varsinkin silloin, jos tulot ovat hyvin pienet.

Materiaalin keruun ja teoriaan tutustumisen jälkeen Pirkko Muinosen vastuulla on raportoida teoriaosuutta yhdessä sovittujen aihealueiden pohjalta ja Reetta Rissanen vastaa pääasiassa talouden hallinnan oppaan toteutuksesta. Yhteistyössä laadimme kyselylomakkeen, tallennamme vastaukset ja analysoimme empiirisestä tutkimuksesta saatuja tuloksia.

2 KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ

Nuoruudessaan ihminen käy läpi enemmän muutoksia kuin missään muussa elämänsä vaiheessa. Kehityspsykologiassa ihmisen elämän kokonaisuutta kuvataan elämänkaaren avulla, joka sisältää neljä päävaihetta: lapsuuden, nuoruuden, aikuisuuden ja vanhuuden. (Turunen 2005.) Jokaiseen elämänvaiheeseen kuuluu ikäkausille tärkeitä kehitystehtäviä ja kriisejä. On kuitenkin muistettava, että elämänkaaren tapahtumat saattavat olla todella moniulotteisia. Niihin liittyvät ensinnäkin kaikille yhteiset melko selvästi ikään sidonnaiset elämäntapahtumat kuten esimerkiksi peruskoulun aloittaminen, ammatti- ja työuran luominen ja eläkkeelle jääminen sekä toisaalta yhteiskunnallinen ja taloudellinen kehitys, joihin kuuluvat sodat, talouden suhdannevaihtelut, tieteen ja teknologian kehitys. Lisäksi jokaisen yksilön elämänkulku saa erilaisia muotoja eri kulttuureissa, sosiaaliryhmissä ja eri aikakausina. Elämänsä varrella yksilö kohtaa myös muita sattumuksia ja onnettomuuksia. Tällainen voi olla esimerkiksi läheisen kuolema tai sairaus. (Dunderfelt 2011, 47 - 51.)

Vaikka ihmisen elämänkulku voi muotoutua hyvinkin omalaatuiseksi, koetaan sattumat ja onnettomuudet oman ikävaiheen mukaisesti. Nuori kokee esimerkiksi läheisen kuoleman keskimäärin eri tavalla kuin keski-ikäinen. Sama pätee myös onnellisten tapahtumien suhteen. Tämä ihmiselon monimuotoisuus vaikuttaa myös siihen, että

esimerkiksi siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuu vähitellen ja yksilön omassa kehitystahdissa. Kukaan ei saavuta täydellisesti ikävaiheisiin kuuluvia kehitysmahdollisuuksia. Kehitys on aina puolittaista, mutta kuitenkin ihmisillä on ikään kuin taipumus tai pyrkimys tiettyyn suuntaan. Yksilön kehitys jatkuu läpi koko elämän ja uusia asioita opitaan jatkuvasti. Lapsuuden aikana koettujen häiriöiden tai traumojen ei tarvitse määrätä ihmisen kohtaloa. Ikävistä asioista toivutaan ajan myötä ja elämää voi ohjata omilla valinnoillaan. (Turunen 2005, 267 - 269; Dunderfelt 2011, 47 - 51.)

Turunen (2005, 113) kutsuu nuoruusiäksi ikävuosia 13 - 21. Yleisesti nuoruusiän määrittellään alkavan noin 12 - 13 vuoden iässä ja päättyvän noin 21 - 25 vuoden iässä. Suomen lainsäädännön mukaan aikuisuuden katsotaan alkavan 18 vuoden iässä, jolloin nuori on täysi-ikäisyyden myötä vastuussa teoistaan ja päätöksistään lain ja yhteiskunnan edessä. Dunderfelt (2011, 84 - 85) määrittelee nuoruuden kolmeen jaksoon. Ne ovat nuoruusiän varhaisvaihe (12 - 15-vuotiaat), nuoruusiän keskivaihe (15 - 18-vuotiaat) sekä nuoruusiän loppuvaihe (18 - 20-vuotiaat). Aikuisuutta ei kuitenkaan ole helppo määrittellä. Turunen (2005, 135) mainitsee, että yleisesti luonnehditaan aikuisuuden olevan huolenpitoa ja vastuuta omasta elämästä ja iän karttuessa koetun vastuun alue laajenee vähitellen. Aluksi se käsittää vain välittömät lähimmäiset muuttuen lopulta jonkin asteiseksi yhteiskunnalliseksi vastuuksi. Tosin varhaisaikuisuudessakaan vastuuntunto ei vielä välttämättä ulotu kovin laajalle. Jonkin asteinen estoton huolettomuus kuuluu vielä osana nuoren ihmisen kokemuksiin ja tämän lapsenomaisuuden voidaan vielä monesti havaita jatkuvan varhaisaikuisuuden puolelle. (Turunen 2005, 135.)

Nuorten itsenäistymisessä on monta vaihetta. Nuori joutuu nuoruusiän siirtymävaiheen myötä omaksumaan nuoren aikuisen roolin. (Turunen 2005, 145.) Tämä kehittyminen tapahtuu siirtymävaiheen myötä. Siirtymävaiheessa jokin vanha asenne, toimintamalli tai elämäntapa jää pois, tai muuttuu, jolloin tilalle syntyy uusia tapoja toimia tai vaihtoehtoisesti ne alkavat pikkuhiljaa kehittymään. Ikävaiheiden siirtymät voivat ilmetä arkielämässä vaivihkaa ja lähes huomaamatta. Ne voivat alkaa myös siten, että nuori pysähtyy pohtimaan vakavissaan elämänsä suuntaa ja merkitystä. Jälkimmäisessä tapauksessa puhutaan elämänkaaripsykologiassa kriisistä. (Dunderfelt 2011, 51.)

Nuoruusiän siirtymävaiheessa nuoren maailmankuva hahmottuu, minäkuva muotoutuu ja itsenäisyyden sekä läheisyyden tarve vaihtelevat voimakkaasti. Varhaisaikuisuudessa oman minuuden kohtaaminen ei aina tulvahda yhtäkkisesti nuoren tietoisuuteen. Silti yksilössä pyrkii esiin itsenäinen ja tietoinen minä. Varhaisaikuisuuteen siirtyessään nuori kaipaa yhä enemmän aidosti henkilökohtaista otetta elämästään. Tämä koskee niin työtä kuin muutakin elämänhallintaa. (Turunen 2005, 167; Dunderfelt 2011, 84 - 85.) Turunen (2005, 147) toteaa, että nuoret saattavat kyseenalaistaa mm. rahan ja asemien merkityksen yhteiskunnassa. Tämä kuitenkin kuuluu nuoren elämäntahseen, jossa hän kuuntelee ja tutkii rehellisesti omia tunteuksiaan eri asioiden yhteydessä (Turunen 2005, 147).

Kehitys tuo tullessaan monesti mukanaan itsenäistymisahdistusta. Nuori pyrkii itsenäistymään, mutta samalla hän tarvitsee vielä vanhempiensa tukea. Nuoren itsenäistymisen myötä ystävyysuhteet saavat uusia ulottuvuuksia ja tulevat yhä tärkeämmiksi. Nuoren elämässä on tärkeää, että ystävillä on samanlaiset kiinnostuksen kohteet, arvot ja asenteet. Ikäkaverien muodostaman yhteisö toimii apuna oman minuuden rakentamisessa. Ryhmässä nuori etsii ratkaisuja sisäisiin ristiriitoihinsa ja kehittää suhdettaan ulkoiseen maailmaan. Varhaisaikuisuus on monille myös rakkaussuhteiden etsimisen ja solmimisen aikaa. (Turunen 2005, 159 - 162; Aalberg & Siimes 2007, 71.)

2.1 Nuoruusikä on valintoja täynnä

Nuori joutuu tekemään monia valintoja varsin lyhyellä aikavälillä. Tämä oman elämän ohjaus perustuu nuoren motivaatiolle ja tavoitteille. (Nurmi ym. 2006, 134.) Nuoruuteen kuuluu kuitenkin olennaisena osana kypsymättömyys. Nuori hahmottaa sekä minäkuvaansa että maailmankuvaansa ja tämä prosessi voi olla vielä hyvinkin keskenäinen ja siksi tärkeiden valintojen tekeminen saattaa olla nuorelle ihmiselle hyvin haastavaa. Monesti nuori on lyhytjänteinen ja elää yhdessä hetkessä. Aikuisten ehdot eivät saa liikaa rajoittaa nuoren toimintoja. Nuori tekee erehdyksiä, oikeita ja vääriä valintoja, mutta tätä kautta hän rakentaa minuuttaan. Yrityksen ja erehtymisen kautta vanhemmatkin sukupolvet ovat kasvaneet siksi, mitä he nyt ovat. Nuoren kehitys kohti kypsyyttä ja itsenäisempää elämää etenee omaa vauhtiaan, eikä sitä voi kiirehtiä tai hidastaa nuorta vahingoittamatta. (Isotalo & Kinnunen 2004, 9 - 17; Aalberg & Siimes 2007, 83 - 84; Dunderfelt 2011, 85 - 88.)

Tärkeimpiin nuoruusiän valintoihin kuuluu opiskeluun ja ammatinvalintaan liittyvien suunnitelmien tekeminen. Opiskeluun liittyy usein muutto opiskelupaikkakunnalle. Tässä elämänvaiheessa nuori joutuu miettimään hyvinkin tarkkaan oman talouden hoitoaan. (Isotalo & Kinnunen 2004, 84 - 85.) Nuoren kasvuympäristö, yhteiskunta ja kulttuuri sekä niihin liittyvät muutokset rajaavat monin tavoin nuorten kehitystä, toimintaa, ajattelua ja valintoja. Siksi nuoren on tavoitteiden asettelussa ja päätöksen teossaan vertailtava omia motiiveitaan ja kiinnostuksen kohteitaan ympäristön mahdollisuuksiin. Tämä vertailu ei aina ole kovin tietoista toimintaa, mutta se antaa kuitenkin pohjan tavoitteiden asettelulle. (Nurmi ym. 2006, 135.)

Opiskelupaikoista on nykyisin kova kysyntä ja opiskelupaikan valintaan vaikuttaa usein myös työllistymismahdollisuudet opintojen jälkeen. Keskimäärin korkeakouluopinnot aloitetaan Suomessa 21,5 vuoden iässä ja tämä opintojen aloitusikä on kansainvälisestikin vertaillen varsin myöhäinen. Uusista ylioppilaista 75 % hakee heti opiskelupaikkaa ja heistä vain reilut 30 % tulee valituksi. (Suomen Lukiolaisten liitto 2011.) Nykyisin suomalaisessa yhteiskunnassa työn vaatimustaso nousee koko ajan ja tämä näkyy mm. koulutusaikojen pidentymisessä. Moni työ painottuu nykyisin asiantuntijatehtäviin ja työelämässä vaaditaan entistä enemmän monipuolista osaamista. (Sonkeri 2011, 3.)

Nuorten valintoja voivat rajoittaa myös muut yhteiskunnalliset asiat. Työttömyyttä voivat aiheuttaa nopeat muutokset kansantaloudessa ja globaaleilla markkinoilla. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan nuorten työttömyys kääntyi hetkellisesti laskuun ke-säkuussa 2010. Syksyllä 2011 näyttäisi kuitenkin siltä, että tämä laskusuunta olisi pysähtynyt. Nuoria alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli syyskuun lopussa 27 000 tilastojen mukaan. Nuorten työllisyystilannetta arvioitaessa tulee muistaa, että tilastojen ulkopuolelle jää suuri joukko ihmisiä, jotka ovat joko opiskelemassa tai tuetussa työssä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.)

Nuoruus on pidentynyt ja polarisoitunut. Nykyisin korkeammasta koulutuksesta valmistaudutaan usein vasta lähempänä kolmeakymmentä ikävuotta. Valmistumisen jälkeen nuori kohtaa uuden elämänvaiheen ja siirtyy työelämäänsä. Nämä nuoren elämänvaiheeseen kuuluvat asiat vaikuttavat myös nuoren muiden elämänratkaisujen tekoon, kuten perheen perustamiseen. (Nurmi ym. 2006, 156 - 157.) Siksi nuoren oman talouden hoitoa ja rahan tarvetta tarkastellessa on otettava huomioon se, että nuorten it-senäistymisen vaihteet vaihtelevat suuresti. Huomioon otettavia asioita ovat mm. nuo-

ren elämäntilanne, asema yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla, kulutustottumukset ja kuluttajakäyttäytyminen (Peura-Kapanen 2005, 13).

2.2 Omaan asuntoon muutto

Ympäristöministeriön vuonna 2011 julkaiseman tutkimuksen mukaan lapsuudenkodista muutetaan keskimäärin 19-vuotiaana. Tutkimuksen mukaan halu itsenäistyä oli suurimmalla osalla vastaajista lapsuuskodista poismuuton syynä. Muita suosittuja syitä olivat mm. opiskelun vuoksi toiselle paikkakunnalle muuttaminen ja seurustelukumppanin tai puolison kanssa yhteen muuttaminen. Huomiota herättää myös se, että tutkimukseen vastanneista peräti 10 % kertoi muuttosyyksi sen, että vanhempien luona asuminen ei enää ollut mahdollista. Tutkimuksessa ei esitetty syitä näihin ns. pakkomuuttoihin. (Kupari 2010, 16 - 19.) Tutkimuksen kohteena olivat 18–29-vuotiaat nuoret, heidän asumisensa, tyytyväisyys siihen sekä erilaiset asumiseen liittyvät suunnitelmat, asenteet ja ongelmat.

Nuorten itsenäistymistä rajoittavat kuitenkin korkea vuokrataso ja pula kohtuuhintaisista pienistä vuokra-asunnoista. Myös vuokravakuuden suuruus voi muodostua monelle nuorelle ongelmalliseksi. Kohtuuhintaisen asunnon saantia vaikeuttaa myös nuorten lisääntynyt liikkuvuus kuten kesätyö toisella paikkakunnalla tai opiskelu ulkomailla. (Kupari 2010, 20 - 21.)

Vuokra-asuminen on yleensä ensimmäinen ratkaisu itsenäistyvälle nuorelle ja varsinkin opiskelijalle. Tämä asumismuoto on ennen kaikkea joustava asumismuoto liikkuvalla nuorelle, koska se ei sido tiettyyn paikkakuntaan. Pitkällä tähtäimellä tarkasteltuna vuokra-asuminen on kuitenkin varsin kallista, koska vuokraan menevällä rahalla voisi maksaa myös omaa asuntoa. (Kupari 2010, 7.)

Nuoren on hyvä tietää vuokra-asumiseen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Esimerkiksi Nuorisoliitto ry on julkaissut verkkosivuillaan Nuorten asunto-oppaan. Vuokrasopimus kannattaa aina tehdä kirjallisesti. Asuinhuoneiston vuokrauksesta vuokranantaja voi pyytää vuokralaiselta vakuuden, jolla vuokranantaja turvaa asemansa tilanteissa, joissa vuokra jää maksamatta tai asunnolle aiheutuu vahinkoa. Vakuus voi vastata enintään kolmen kuukauden vuokraa. (Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 1:8.) Vuokralaisen velvollisuuksiin kuuluu luonnollisesti maksaa vuokra ajallaan sekä hoitaa huoneistoa huolellisesti. Lisäksi vuokralaisen tulee ottaa naapurit

huomioon ja noudattaa talon järjestyssääntöjä. Jos huoneistossa ilmenee esimerkiksi kosteusvaurion merkkejä, on siitä ilmoitettava viipymättä vuokranantajalle, jotta vältetään korvausvaateelta. (Nuorisoasuntoliitto 2010.)

Asuntoa valitessa kannattaa kartoittaa asumiskustannuksia. Osa näistä kustannuksista on sellaisia menoja, jotka on sitouduttu maksamaan säännöllisesti. Näitä ovat vuokran lisäksi mahdolliset vesi- ja sähkömaksut. Muita omassa taloudessaan asuvan nuoren säännöllisiä menoja ovat esimerkiksi kotivakuutus, televisiolupamaksu ja tietoliikennekulut. Ympäristöministeriön julkaiseman 2011 nuorten asumista kartoittavan tutkimuksen mukaan 65 % kyselyyn vastanneista ilmoittaa tehneensä tarkkoja laskelmia asumismenoista asumisvalintoja tehdessään. Tosin omistusasunnossa asuvilla tämä luku on huomattavasti korkeampi. (Kupari 2011, 32.)

Myös asunnon sijainti kaukana työ- ja opiskelupaikoista nostaa matkakustannuksia. Toimivat liikenneyhteydet ovat nykynuorille tärkeä asia, jotta he pääsevät nopeasti ja helposti harrastusten ja ystävien pariin. (Isotalo & Kinnunen 2004, 38 - 41.) Tämä ilmenee myös Nuorten Paneeli 2011 -kyselystä, missä nuorten taholta ilmaistiin toive julkisten liikenneyhteyksien parantamisesta (Isoaho 2011, 13). Muita huomioitavia asioita ovat asunnon hinnan ja laadun välinen suhde, asunnon kunnan tarkastus ja talonmiesjärjestelyt (Nuorisoasuntoliitto 2010).

Nuoren on hyvä kartoittaa myös muita muuttuvia menoja, joihin lukeutuu esimerkiksi ruoka- ja hygieniakulut, vaatekulut, terveydenhoitokulut ja harrastusmenot sekä oman asunnon kalustaminen ja sisustus. Nämä ovat niitä menoja, joiden määrään voi itse vaikuttaa kaikista eniten. Tässä vaiheessa elämää kannattaa suunnitella omia talousasioitaan. Suunnitelmien laatimiseen menee hieman aikaa, mutta ennakoimalla omaa rahan tarvetta ja käyttöä saadaan raha-asiat kontrolliin, eikä suuria ikäviä yllätyksiä pääse syntymään. Suunnitelmallisuuden myötä tarkastellaan omia ostopäätöksiä ja kuluttajakäyttäytymistä. Nuori joutuu tässä elämänvaiheessa tekemään valintoja hankintojen suhteen, koska vain harvoilla on mahdollisuus käyttää rahaa kovin avokätisesti. (Isotalo & Kinnunen 2004, 84 - 85.) Vastuullinen nuori ottaa kulutus päätöksissään huomioon myös ympäristönäkökulman. Kaikkea ei tarvitse hankkia uutena ja vähemmälläkin tavaramäärällä tulee toimeen. Lisäksi sähkömenoissa voi säästää yllättävän paljon muuttamalla omia kulutustottumuksiaan. Esimerkiksi sähkökiukaan, va-

laistuksen ja tietokoneen ahkera käyttö näkyy sähkölaskun suuruudessa. (Rantanen 2011, 13 - 18.)

Kohtuuhintaisia opiskelija-asuntoja on lähes kaikilla opiskelupaikkakunnilla ja niitä voivat hakea kaikki peruskoulun jälkeisessä oppilaitoksessa opiskelevat. Pienemmissä kunnissa on oppilaitosten ylläpitämiä oppilasasuntoloita. Asunnot sijaitsevat hyvien kulkuyhteyksien varrella ja niistä löytyvät myös nopeat tietoliikenneyhteydet. Tätä asumismuotoa harkitessa kannattaa kuitenkin huomioida, että suurin osa asunnoista on kahden tai kolmen hengen soluasuntoja. Asumiseen on myös tarjolla monenlaista taloudellista ja sosiaalista apua. Taloudellista tukea voi saada esimerkiksi hakemalla yleistä asumistukea tai opintotuen asumislisää. (Jauhiainen 2010, 18.)

2.3 Taloustiedon opetus koulussa

Sampo Pankin kesällä 2011 tekemän tutkimuksen mukaan suomalaiset aikuisuuden kynnyksellä olevat nuoret ovat hyvin tyytyväisiä koulussa saamaansa talousopetuksen tasoon. Lähes puolet suomalaisista nuorista aikuisista on sitä mieltä, että heillä on riittävä teoreettinen tausta oman talouden hoitamiseen. Tutkimuksesta selvisi, että nuoret turvautuvat kuitenkin ensisijaisesti vanhempiensa neuvoihin omaa talouttaan koskevissa asioissa. Tärkeimpiin neuvonantajiin lukeutuvat myös muut perheenjäsenet ja ystävät. Tätä näkemystä tukee myös OP-Pohjolan 2011 tekemä tutkimus, jossa selvitettiin yli 18-vuotiaitten nuorten taloustuntemusta ja oman talouden hallintaa. Vaikka valtaosa nuorista vastaajista tukeutuu tarpeen vaatiessa lähipiirinsä ihmisiin, selvisi tutkimuksen myötä, että peräti 27 % suomalaisista nuorista ei omasta mielestään tarvitse lainkaan neuvoja oman talouden hoitoon. Muihin Pohjoismaihin verrattuna luku on erittäin korkea, sillä vastaava osuus on Norjassa 16 %, Tanskassa 15 % ja Ruotsissa vain 13 %. (Sampo Pankki Oyj 2011.)

Vaikka Sampo Pankin tutkimuksen mukaan suomalaisnuoret saavat koulussa paremmin itsenäiseen elämään valmistavaa opetusta kuin skandinaaviset ikäkaverinsa, lähes kolmannes suomalaisnuorista ei koe silti itseään valmiiksi huolehtimaan omasta taloudestaan koulun päätyksen jälkeen. Tutkimuksen mukaan tämä ilmenee myös käytännössä. Lähes kaikki nuoret seuraavat menojaan, mutta tästä huolimatta 34 % heistä ylittää tilinsä vähintään kerran vuodessa. Huolestuttavaa on, että osalle nuorista tilinlytykset näyttäisi olevan arkipäivää, sillä kyselyn perusteella peräti seitsemän pro-

senttia 18 - 27-vuotiaista nuorista ylittää tilinsä joka kuukausi. (Sampo Pankki Oyj 2011.)

Suokas Sampo Pankista kertoo, että ”juuri tämä osuus 18 - 27-vuotiaista nuorista on vaarassa ajautua tilanteeseen, jossa jatkuvat tilinylitykset ja velaksi eläminen voivat nopeasti aiheuttaa pitkäkestoisia ongelmia”. Suokas painottaa, että tästä syystä on ensiarvoisen tärkeää, että tiedostetaan taloustiedon opetuksen tärkeys ja koulussa sekä kotona tehtävän pohjatyön merkitys. Teoreettinen pohja oman talouden hallintaan rakennetaan kouluissa ja ennen kaikkea peruskoulussa. (Sampo Pankki Oyj 2011.)

Peura-Kapasen (2005, 63) mukaan nuorille tarvitaan talousneuvontaa eri elämäntilanteissa ja tiedon tulisi olla helposti saatavilla. Nuorten talousneuvonnassa tulisi erityisesti painottaa kulutusluottoihin liittyviä riskejä. Erityisesti taloudellisissa vaikeuksissa olevien nuorten talousneuvonnassa tarvitaan eri viranomaisten kuten talous- ja velkaneuvojien, sosiaaliviranomaisten, Kelan ja muiden toimijoiden yhteistyötä. Nuorten talouskasvatusta tulisi lisätä erityisesti peruskoulun 8 - 9-luokalla, lukiossa ja ammattikoulussa eli siinä vaiheessa, jolloin omat rahat ja oma rahatalous alkavat olla ajankohtaisia asioita. Nuoret itse toivovat, että lukioiden ja ammattikoulujen opetukseen sisältyisi pakollinen raha-asioiden hoitamiseen keskittyvä kurssi. (Peura-Kapanen 2005, 63 - 64.) Tutkimusten mukaan nuoret tarvitsevat aivan tavallista perustietoa omaan talouteen siirtymisestä ja elämisen peruskustannuksista. OP-Pohjolan 2011 tutkimuksessa mainitaan myös, että nuoret kaipaavat uusia lähestymistapoja raha-asioiden opettamiseen.

Rissanen (2009, 34) työ- ja elinkeinoministeriölle tekemän Talous- ja velkaneuvonnan arviointi -tutkimuksen mukaan opettajien koulutuksessa talousasioiden ja taloudellisen ajattelun opettamisen valmiudet jäävät nykyisin liian vähälle huomiolle. Monesti säästäminen yhdistetään luonnonvarojen tuhlaamiseen ja talousnäkökulma voi jäädä kokonaan huomioimatta. Opetussuunnitelmassa talouskasvatus on monien eri oppiaineiden vastuulla ja koska eri oppiaineisiin sisältyvää koordinointia ei ole, jää kokonaiskuva talouskasvatuksen opetuksesta puuttumaan. Pohjan taloustietämykseen nuoret saavat lähinnä peruskoulun yhdeksännellä luokalla yhteiskuntaopin tunneilla. Taloustiedon määrä voi kuitenkin jäädä melko vähäiseksi, koska vain murto-osa aineen tuntimäärästä on varattu pelkästään talousasioiden opiskeluun. (Rissanen 2009, 34.)

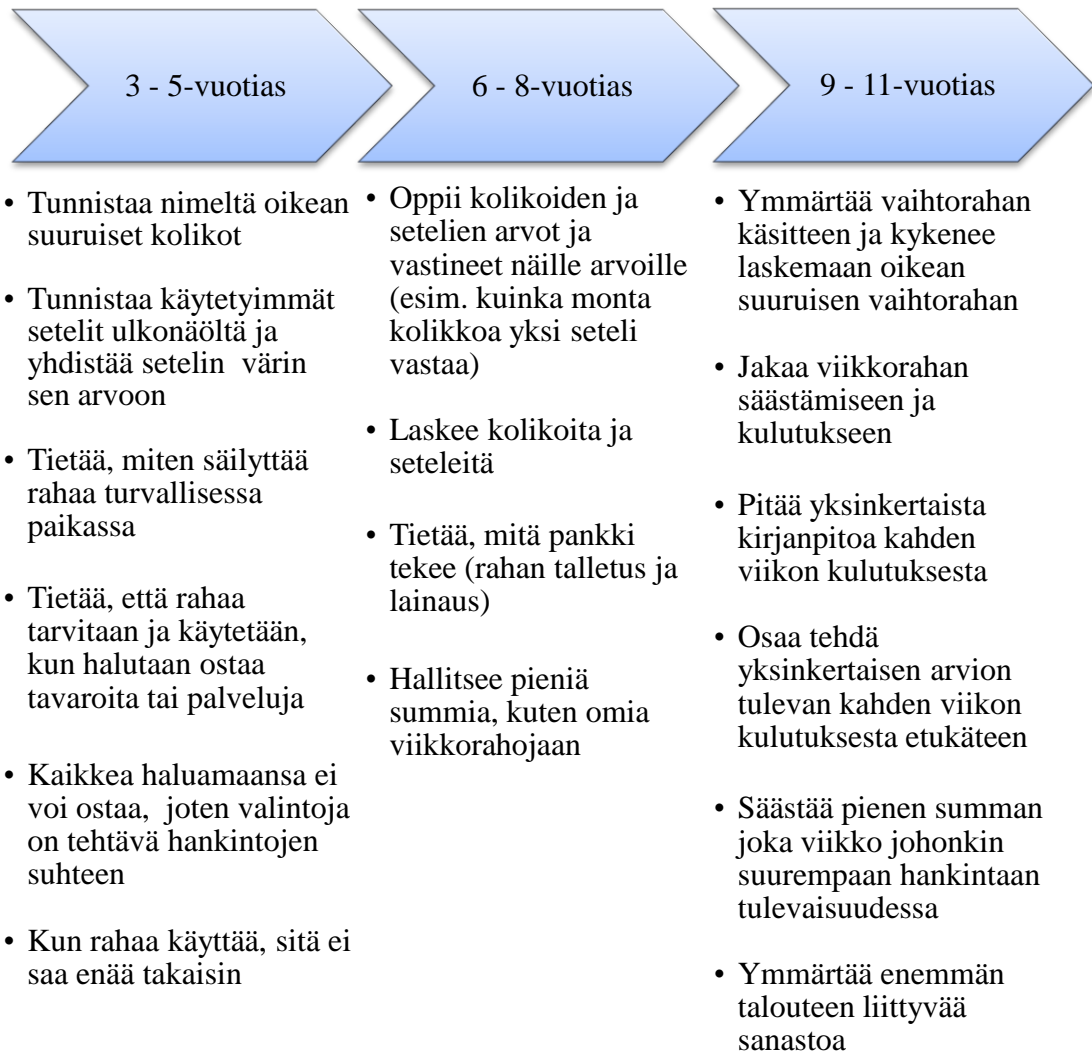
2.4 Vanhemmat ovat suunnannäyttäjiä

OP-Pohjola teetti keväällä 2011 tutkimuksen, jonka tavoitteena oli selvittää suomalaisten taloustaidon tasoa ja oman talouden hallintaa. Tutkimuksen toteutti TNS Gallup ja kyselyyn osallistui noin tuhat 18 - 69 vuoden iässä olevaa suomalaista OP-Pohjolan asiakasta. Tutkimus osoittaa, että suomalaisten tulisi oppia hallitsemaan talousasiansa paremmin. Suurin osa vastaajista pitää talousasioiden tuntemusta tärkeänä ja varsinkin ammatinharjoittajat ja seniori-ikäiset seuraavat aktiivisesti rahaan ja talouteen liittyviä uutisia. Kuitenkin lähes 40 % suomalaisista kertoo suunnittelevansa omaa talouttaan korkeintaan kuukausi kerrallaan tai sitä ei suunnitella ollenkaan ja vain joka neljäs laatii suunnitelmat vuodeksi eteenpäin. (OP-Pohjola 2011.)

Vanhemmat toimivat nuorten esimerkkinä. Tärkeää on, että nuorille hahmottuu hyvä kokonaiskuva omasta taloudestaan sillä oman talouden hallinta ja suunnittelu luovat perustan hyvinvoinnin tunteelle. (OP-Pohjola 2011.) Jyväskylän yliopiston sosiologian professori Terhi-Anna Wilska painottaa Järvenpään (2011, 12) kirjoittamassa artikkelissa: ” Lasten säästämisinnoista kannattaa ruokkia rohkaisemalla lasta tavoitteellisuuteen”. Lapsi ei tule onnelliseksi siitä, että hän saa kaiken haluamansa tavaran heti. Se ei myöskään opeta sitä, että tavarat maksavat ja jokaisen on tehtävä valintoja omien mielitekojensa suhteen. (Järvenpää 2011, 12.) Monissa perheissä on sovittu tietty viikko- tai kuukausiraha, jonka puitteissa omat menot on sopeutettava kuukaudessa saataviin tuloihin. Isompia hankintoja varten lapsen on säästettävä joskus pitkään aika, jotta haluttu hyödyke saadaan hankittua. Tällä tavoin lapsi oppii suunnittelemaan rahan käyttöönsä, säästämään ja hänelle muodostuu käsitys rahan arvosta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011.)

Aivan pieni lapsi ei kykene hahmottamaan rahan arvoa ja Wilska (2011) esittää, että ”rahan arvon opettelussa kannattaa lähteä liikkeelle pienistä asioista esimerkiksi ruokamenoista, kun lapsi tulee kouluikänsä” (Järvenpää 2011, 12). Lapsen kyky hahmottaa rahan arvoa ja käsitellä rahaa kehittyy iän myötä. Kuten aiemmin (luku 1) todettiin, ihmisen kehitys tapahtuu, kun yksilö on saavuttanut tietyn herkkyystason oppia uutta. Lisäksi kehityksen eteneminen edellyttää ulkomaailman kohtaamista ja sosiaalisen ympäristön vaikutuksen avulla tapahtuvaa harjaantumista. Myös rahan käsittelytaidot opitaan pikkuhiljaa lapsuudessa. Rahan määrän ja käsitteen ymmärtämiseen tarvitaan matemaattisia valmiuksia, jotka alkavat kehittyä kouluiän alkaessa. Kou-

luässä lapsen ajattelu on loogista, mutta se perustuu vielä hyvin pitkälti konkreettisiin havaintoihin. Nuoruusiässä alkavat yhä enemmän kiinnostaa ongelmanratkaisutehtävät ja abstrakti ajattelu kehittyy, eikä se ole enää sidoksissa konkreettisiin tilanteisiin. Myös suhteellisuuksia ja todennäköisyyksiä pystytään ottamaan yhä paremmin huomioon. (Dunderfelt 2011, 78 - 88.) Kuviossa 1 on listattu taitoja, joita lapselle voi opettaa iän mukaan. Vaikka asiat saattavat vaikuttaa itsestänselvyyksiltä, on muistettava, että yksikään lapsi ei voi saavuttaa ja hallita taitoja ennen niiden opettelemista.

KUVIO 1. Rahankäsittelytaitojen kehittymien (Suomen Kuluttajaliitto 2011a)

Nuoren kanssa on hyvä sopia, mihin tarkoituksiin raha on tarkoitettu. Voidaan esimerkiksi sopia, että vanhemmat kustantavat isommat hankinnat kuten harrastukset (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011.) Tärkeintä on sopia nuoren kanssa yhteiset pelisäännöt rahankäytön suhteen. Nykyajan nuorille on ominaista, että kuluttaminen ja merkkimieltymykset kuuluvat jokapäiväiseen elämiseen. Vanhemmilta on herkästi

totuttu saamaan lisää rahaa omiin hankintoihin. Vanhempien ei tulisi kuitenkaan aina antaa rahaa pelkästään nuoren sitä pyytäessä vaan nuori voi hankkia lisäansioita esimerkiksi kotona tai tuttaville tehdyistä ylimääräisistä työtehtävistä. Nämä eivät tarkoita perheen kesken sovittuja ja jaettuja kotitöitä, joita luonnollisesti jokaisen perheenjäsenen tulisi tehdä vuorollaan. (Väestöliitto 2011.)

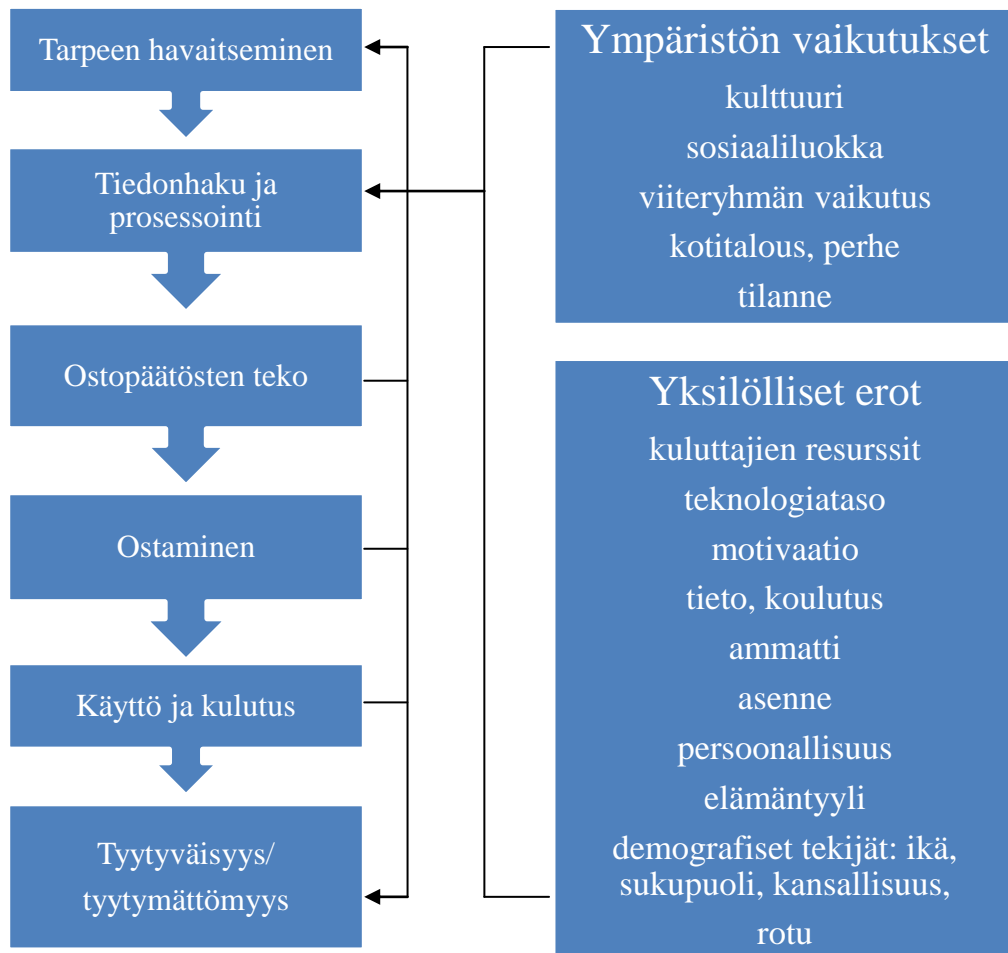
Yhdessä on hyvä keskustella siitä, mihin perheessä rahaa tarvitaan. Näin nuorelle syntyy kokonaiskuva elämisen kustannuksista. Myös ostopäätöksiä ajankohtaa voidaan yhdessä pohtia ja vertailla tuotteiden hinta-laatu -suhdetta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011.) Lapset omaksuvat vanhemmiltaan myös sen, miten toimitaan kuluttajina. Siksi on Wilskan mielestä tärkeää, että lapsille painotetaan sitä, ettei kaikki tavara ole kertakäyttöistä. Säästetään siinä, että tavaroita kohdellaan huolella ja rikkimenneitä voidaan mahdollisesti korjata. Wilska (2011) muistuttaa, että ”lapsetkin osaavat arvostaa sitä, että perhe osaa tehdä edullisia hankintoja”. Silti perheen hankintoihin kuuluu myös isompia asioita esimerkiksi auton hankinta, joihin lapsen tai nuoren ei tarvitse vaikuttaa. Nykyisin lasten taloudellinen asema ja vaikuttaminen vanhempiensa ostopäätöksiin ovat kasvaneet. (Järvenpää 2011, 12.) Tämä heijastuu myös markkinoitviestintään. On tärkeää opettaa lapsille taloustietoa jo varhaisessa vaiheessa, jotta he saisivat mahdollisimman laaja-alaisen taloustietämyksen selviytyäkseen, hallitakseen ja kehittääkseen taitojaan alati muuttuvassa yhteiskunnassa. (Suomen Kuluttajaliitto ry 2011b.) Vanhempien tehtävänä on pitää nuoren kulutus kohtuullisena. Se tapahtuu seuraamalla nuoren rahankäyttöä sekä opastamalla nuorta kriittiseksi esimerkiksi mainonnan suhteen. (Väestöliitto 2011.)

3 KULUTTAJAKÄYTTÄYTYMINEN

Kotitalouksien kulutusmallit ovat nykyisin hyvin erilaisia kuin esimerkiksi 50 vuotta sitten (Euroopan ympäristökeskus 2011). Nykyisin elämme ns. tietoyhteiskunnassa, joka muuttuu ja kehittyy vauhdilla. Yhä useammat palvelut ja tuotteet ovat saatavilla myös internetin välityksellä ja digitaalisen maailman elämyksellisyys lisääntyy koko ajan. Yhä useampi suomalainen kuluttaa aikaansa internetissä kuulumalla johonkin sosiaaliseen mediaan. (Tieke 2009.) Nykyisin on myös havaittavissa enemmän kuluttajien arvojen polarisoitumista eli keskittymistä johonkin kulutuskäyttäytymisen ääri-laitaan. Näistä Lampikoski ja Lampikoski mainitsevat (2000, 66 - 67) mm. hedonismia eli mielihyvän hakemisen sekä altruismia. Altruismilla tarkoitetaan sitä, että kulu-

tuksessa otetaan huomioon toiset ihmiset ja esimerkiksi luontokappaleet (Lampikoski & Lampikoski 2000, 67).

Kuluttajakäyttäytymistä tutkittaessa tulee kiinnittää huomiota varsin moniin kuluttajien käyttäytymiseen vaikuttaviin tekijöihin. Kuten kuviosta 2 voidaan havaita, kuluttajakäyttäytymiseen vaikuttavat yksilölliset olosuhteet ja ympäristön vaikutukset. Lampikosken ja Lampikosken mukaan (2000, 29) nämä tekijät vaikuttavat mm. tiedonkäyttöön, ostopäätöksen tekoon sekä miten ja mistä kuluttajat tekevät hankintansa. Vaikka ympäristötekijät eivät pelkästään selitä kuluttajakäyttäytymisen muutoksia, voidaan kuitenkin todeta selkeä riippuvuus erilaisten ympäristön mahdollistavien tai rajoittavien tekijöiden ja kuluttajien ostopäätösten välillä. Näitä tekijöitä ovat mm. kuluttajien tulo- ja varallisuuskehitys, luotonsaantimahdollisuudet, korkokannan muutokset ja verotustaso. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 27 - 29.)

KUVIO 2. Supistettu kuluttajakäyttäytymisen malli (Lampikoski & Lampikoski 2000, 29)

Yleensä ihmisten arvot muuttuvat suhteellisen hitaasti, mutta elinolojen radikaalit muutokset saattavat muuttaa hyvinkin nopeasti kuluttajien valintataipumuksia. Kuluttajat reagoivat hyvin nopeasti globaalien markkinoiden ja median välityksellä tuleviin uusiin signaaleihin. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 49 - 63.)

3.1 Suhdannevaihteluiden vaikutus kotitalouksien kulutuskäyttäytymiseen

Kotitalouden kulutusmahdollisuudet ovat turvatut, mikäli siihen kuuluvilla henkilöillä on riittävä toimeentulo eli rahat riittävät välttämättömiin hankintoihin. Keskeinen ongelma on kuitenkin se, ettei kaikkea ajateltavissa olevaa hyvää voida saada, koska taloudelliset resurssit eivät siihen riitä. Taantumien aikaisen kuluttajakäyttäytymisen tarkastelu auttaa tutkijoita ja yrityksiä ennakoimaan kuluttajien käyttäytymistä uusissa mahdollisissa talouden laskusuhdanteissa. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 17 - 18.)

Kansantalouden suhdanteisiin puolestaan vaikuttaa myös se, mihin suuntaan kansainvälinen talous kehittyy. Maailmantalouden kasvun myötä lisääntyy Suomen vientikysyntä ja tuotanto, teollisuus investoi uusiin hankkeisiin, työllisyys paranee ja yleinen palkkataso saattaa kohentua. Jos inflaatio ja luottokorot pysyvät hallinnassa, paranee kotitalouksien ostovoima, joka vaikuttaa elvyttävästi kotimaiseen kysyntään. Tämän seurauksena bruttokansantuote kasvaa ja kansalaisten taloudellinen elintaso nousee. Kasvukaudella tyypillistä on, että kotitalouksien lainojen korot nousevat ja lisäävät lainanhoitokustannuksia. Toisaalta samaan aikaan asunnon arvo yleensä nousee, joka puolestaan nostaa kotitalouksien varallisuusastetta. Talouden nousukaudella rahan lainaamisesta vaaditaan enemmän korkoa, mutta sijoituksille ja talletuksille maksetaan isompi tuotto. Maailmantalouden lama taas vaikuttaa päinvastaisena kehityssuuntauksena. Laskusuhdanteen aikana kotitalouksien ostovoima alenee, ja tämä vaikuttaa rajoittavasti kotitalouksien kulutusmahdollisuuksiin. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 37.)

Talouden mekanismin tunteminen ja tulevaisuuden ennakointi auttavat merkittävästi myös yksittäistä kuluttajaa ja kotitalouksia tekemään järkeviä kulutus päätöksiä. Suurten hankintojen kohdalla kannattaa vertailla eri vaihtoehtoja ja mahdollisesti viivästyttää osto- ja kulutus päätöksiä. Joskus taas hankintojen aikaistaminen voi olla järkevä vaihtoehto. Esimerkiksi asunnon hankinnassa kannattaa kartoittaa tarkkaan oma taloudellinen tilanne, asunnon oston tarve, työllisyyden kehitys ja asuntolainarahoituk-

sen olosuhteet. Ratkaisuja tehtäessä joko asunnon hankinnan tai myymisen suhteen on viisainta tutkia vuokra- ja omistusasuntohintojen kehitystä. Laskukaudella voi olla mahdollista tehdä pitkällä tähtäimellä kannattavia sijoituksia, koska osakkeiden arvo on silloin matalimmillaan. Tämä tilanteen hyödyntäminen vaatii kuitenkin tarkkaa perehtymistä sijoitusmarkkinoiden kehitykseen. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 12 - 38; Miettinen ym. 2010, 21 - 22.)

3.1.1 Yltäkyläinen 1980-luku

1980-luvulla enemmistö kansalaisista luotti oman taloutensa positiiviseen kehitykseen. Kuluttajien luottamuksen, rahamarkkinoiden vapautumisen ja luottojen voimakkaan markkinoinnin myötä kuluttajat ryhtyivät rahoittamaan yhä enenevästi hankintojaan luotoilla. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 42.) Kansalaisten säästämisaste aleni vuodesta 1983 alkaen huomattavasti ollen alhaisimmillaan noin yhden prosentin luokkaa vuonna 1988. (Saarinen 2001, 14 - 15.)

Kuluttajien reaalisen ansiotason nousun myötä yksityinen kulutus kasvoi ja Suomessa koettiin uusi ”yltäkyläisyyden ilmiö”, kun lähes koko väestöllä oli mahdollisuus tutustua ”kulutuksen ihmeelliseen maailmaan”. Kuluttajat panostivat mm. asumiseen, kodinkoneisiin ja -laitteisiin sekä omaan viihtyvyyteensä. Lisääntynyt taloudellinen hyvinvointi yhdessä laajentuneen tuotevalikoiman ja parempien luotonsaantimahdollisuuksien kanssa edistivät suomalaisten kulutusmyönteisyyttä ja kulutus alkoi saada yhä merkittävämpää osaa ihmisten identiteetin rakentumisessa. (Saarinen 2001, 14 - 16.)

Vuonna 1979 öljyn hinta kallistui voimakkaasti, mistä seurasi maailmalla toinen öljykriisi, jonka seurauksena 1980-luvulla pitkäaikaisiksi ongelmiksi Länsi-Euroopassa muodostuivat hidas talouskasvu, korkea työttömyysaste ja julkisen talouden ongelmat. EU-maissa julkisten menojen osuus nousi voimakkaasti verrattuna kokonaistuotantoon 1970-luvulta lähtien 1990-luvun alkupuoliskolle asti ja tämä johti monissa maissa julkisen sektorin ongelmiin. Julkisia menoja kasvattavat mm. hyvinvointivaltiolle tyypillisten palvelujen tarjoaminen. Näihin kuuluvat mm. sosiaali- ja terveystaloudet ja koulutuspalvelut. Lisäksi väestön ikääntyminen, talouksien rakennemuutokset, julkisten tukien kasvu (maataloustuki, yritystuet, kulttuurin ja urheilun tukeminen), po-

liittiset toimenpiteet ja talouden globalisaatio voivat lisätä hyvinvointimenojen määrää. (Kiander & Lönnqvist 2002, 53 - 58.)

Aina 1980-luvun loppuun asti näytti siltä, että Suomi välttäisi muiden Länsi-Euroopan työttömyys- ja budjetoitongelmat. Suomi ajautui kuitenkin 1990-luvun alussa tähänastisen historiansa pahimpaan talouskriisiin. Yhtä nopea talouden kasvun lasku oli koettu Suomessa 1930-luvun pulavuosien aikana. (Kiander & Lönnqvist 2002, 7 - 14.)

3.1.2 Laman vaikutukset kuluttajakäyttäytymiseen 1990-luvulla

Yritysten ja kotitalouksien selviytymisongelmat tulivat hyvin nopeasti ja selkeästi esille. Moni yritys ja kotitalous ylivelkaantuivat 1980-luvun loppupuolella. Tähän oli syynä rahamarkkinoiden vapautuminen säännöstelystä, jonka myötä mahdollistui mm. valuuttalainojen otto. (Saarinen 2001, 16.)

Talouskriisiä syvensi se, että idänvienti tyrehtyi melkein kokonaan Neuvostoliiton hajoamisen vuoksi. Myös vienti länsimaihin supistui (Tilastokeskus 2007). Laman alkuaikoina kaikki kysyntä, kotimaiset investoinnit, kulutus ja vienti supistuivat huomattavasti. Lopullinen romahdus ”kulutusjuhille” tuli, kun Suomen Pankki päätti rajoittaa luotonantoa. Tämän seurauksena korkotaso lähti nousemaan voimakkaasti ja asuntokauppa taantui. Esimerkiksi kahden asunnon loukkuun jääneiden ihmisten tilanne oli varsin hankala. Asuntoja oli ostettu 1980-luvulla suurella velkarahalla. Korkotason nousu näkyi nopeasti kiinteistökaupan hiljentymisenä ja osakkeiden sekä kiinteistöjen arvot laskivat rajusti. Suomessa asunnon hankintaa oli pidetty aina turvallisena sijoitusmuotona ja näin ollen rajuun hinnan laskuun ei osattu varautua. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 42 - 43; Saarinen 2001, 16 - 17.)

Yksityinen kulutus riippuu kuluttajien ostovoiman kehityksestä ja julkinen talouspolitiikka luo kehykset kuluttajien tulo- ja ostovoimalle. Lampikosken ja Lampikosken mukaan (2000, 42) enemmistö kuluttajista kuitenkin uskoi, että kysymys on tilapäisestä notkahduksesta eli taantumasta, jonka oletettiin nopeasti korjaantuvan ennalleen. Suurinta osaa kuluttajista ei taantumien alkuvaiheessa reaalisien ansiotason vähittäinen putoaminen juurikaan koskettanut. Talouskriisin seurauksena työttömyysluvut alkoivat kuitenkin nopeasti nousta. Laman alkupuolella moni ylsi kohtuulliseen tulotasoon ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan vuoksi ja tämä hieman hidasti kulutuskysyn-

nän heikkenemistä useimmilla vähittäiskaupan aloilla. Poikkeuksen muodostivat kuitenkin kestokulutushyödykkeet. Tilastokeskuksen arvion mukaan vuonna 1992 puoli miljoonaa suomalaista koki joko pysyvän tai tilapäisen työttömyyden ja lähes 300 000 kotitaloutta joutui turvautumaan toimeentulotukeen. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 43 - 45.) Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot putosivat epätasaisesti ja tuloerot alkoivat kasvaa heti laman alkuaikoina. Tuloerojen kasvuun vaikutti erilaisiin tulonsiirtoihin: eläkkeisiin, opintorahoihin, työttömyyskorvauksiin, asumis-, kotihoidon- ja toimeentulotukeen kohdistuneet säästötoimet. Lisäksi tuloeroja aiheuttivat myös lisääntynyt pitkäaikaistyöttömyys sekä pääomatulojen voimakas kasvu. (Klander & Lönnqvist 2002, 105 - 108.) Myös alueellisia eroja oli ja lamavuosina alueellisesti parhaiten säilyttivät taloudellisen asemansa pääkaupunkiseudun kotitaloudet. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 45.)

Kuluttajien luottamus omaan talouteen putosi laman myötä. Kuluttajista tuli hyvin varautuvia ja velkaantuneet pyrkivät maksamaan pois lainojaan. Kuluttajat varautuivat myös siten, että kotitaloudet alkoivat siirtyä kuluttamisesta säästämiseen. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 40 - 43.) Saarinen (2001, 17) toteaa, että ”kulutus supistuikin lamavuosina voimakkaammin kuin kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen määrä”. Tämä vaikutti myös siihen, että talouselämän elpyminen hidastui, joka puolestaan pitkitti lamaa. (Saarinen 2001, 17.) Rahamarkkinoiden säätelyn aikana rajoitettiin kuluttajan lainansaantimahdollisuuksia, mikä pakotti kotitaloudet ylläpitämään korkeaa säästämisastetta ja esimerkiksi ensiasuntoon säästettiin useampi vuosi. Lamavuosina säästämisaste nousi, koska haluttiin varmistaa oma taloudellinen toimeentulo. Kuluttajat oppivat pohtimaan ostoksia tehdessään hinnan ja laadun välistä suhdetta. Enää ei haluttu ostaa tavaraa halvalla, sillä tiedettiin, että halvin tuote ei aina ole välttämättä laadultaan hyvä eikä kestävä. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 41 - 42.)

Lamasta huolimatta kuluttajat kuitenkin kuluttivat, mutta kysynnän kohteet muuttuivat. Esimerkiksi ulkomaanmatkoista siirryttiin kotimaan matkailuun. Kulutustavaroista kestoosukset säilyttivät tasaisen kysynnän. Esimerkiksi väritelevisioiden sekä matkapuhelinten omistuskanta oli lähes maksimissaan. Tutkitusti ihmiset hakevat laman aikana yllellisyyttä arkielämäänsä pienistä asioista ja siksi esimerkiksi kosmetiikan kulutus pysyy melko tasaisena. (Lampikoski & Lampikoski 2000, 44 - 45.)

Kulutuksen laskupiste kohdattiin vuonna 1993 ja vuonna 1994 kulutus lähti jälleen verkkaiseen nousuun. Kotitalouksien usko talouden myönteiseen kehitykseen palautui kuitenkin vasta keväällä 1998. Kulutusluottojen kysyntä kääntyi nousuun, asunto-kauppa vilkastui ja kestokulutustavaroiden osalta esimerkiksi uusien henkilöautojen, kodinkoneiden sekä viihde-elektroniikan tavaroiden kysyntä kasvoi. (Saarinen 2001, 17.) Tietoliikenneryhmä on kasvattanut jatkuvasti osuuttaan kotitalouksien kulutusvo-lyymissä (Lampikoski & Lampikoski 2000, 47).

3.1.3 Elpyminen 2000-luvun alussa ja talouden kansainvälistyminen

Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi vuonna 1995 ja Euroopan talous- ja rahaliiton jäseneksi vuonna 1998. 1990-luvun loppupuolelta lähtien Suomen talous on näin kansainvälistynyt merkittävästi. Talouden elpymiseen varsin nopeasti vaikutti mm. 1990-luvun puolivälissä tieto- ja viestintäteknikka-alan voimakas läpimurto. Uusi teknologia ja osaaminen ovat olleet 2000-luvulla teollisuuden ydinalueita. (Ulkoasiainministeriö 2006.) Myös Venäjän taloudellinen kasvu oli vahvaa. Venäjän merkitys sekä Suomen tärkeimpänä vientimaana että maailmankaupan osapuolena on kasvanut 2000-luvulta lähtien. (Ulkoasiainministeriö 2006.)

Maailmantalouden ja kansainvälisen kaupan rakenteet ovat olleet jatkuvan muutoksen alla 2000-luvulla. Kaukoidässä mm. Kiinassa ja Intiassa on vallinnut ripeä taloudellinen kehitys. Maailmankaupan globalisaatio näkyy mm. siinä, että yhä enemmän tuotantoa siirtyy myös Suomesta Kiinan tehtaille. Aasian nousevista talouksista osa on alkanut erikoistua samoille aloille kuin Suomi. Aasian maiden korkea osaamistaso yhdistettynä alhaisiin tuotantokustannuksiin haastaa suomalaisyritykset. Tämä kehitys näkyy teollisuustyöpaikkojen supistumisena ja markkinaosuuksien menetyksinä useammalla alalla. Kansainvälistyminen näkyy myös siten, että EU:n yhteiset päämäärät ja direktiivit tulevat jatkossakin aiheuttamaan muospaineita Suomen taloudelle, mm. maatalous- ja elintarviketuotannolle. (Ulkoasiainministeriö 2006.) Talouselämää ovat järkyttäneet eripuolella maailmaa sattuneet terroriuhat ja -iskut sekä erilaiset luonnonkatastrofit.

2000-luvulla markkinointi ja kaupallisuus ovat muuttuneet voimakkaasti. Kovin kauan ei ole vielä ajasta, jolloin kaupallisuutta yritettiin torjua Suomessa. Noin 20 vuotta sitten kansanedustajat olivat valmiita kyseenalaistamaan Mainostelevisiön toimiluvan

ohjelmien huonojen roolimallien vuoksi. Nykyisin nuorisokulttuurin ja koko yhteiskunnan on läpäissyt kulutusmyönteisyys, joka on väistämättä jättänyt kaupallisuus-pohdinnan ja moralisoinnin taka-alalle. Yhteiskunta tuntuukin kannustavan kuluttamiseen ja kuluttamisesta on tullut hyve. Jopa valtion talouskasvu tuntuu aika ajoin lepäävän kotimaisen kulutuskysynnän varassa. (Autio & Paju 2005, 7.) Toisaalta jatkuvan taloudellisen kasvun tavoittelu on asetettu kyseenalaiseksi, koska aineellisen elintason kasvu ei välttämättä merkitse hyvinvoinnin kasvua ja toisaalta siksi, että jatkuvan kasvun ei uskota olevan pitkällä aikavälillä ekologisesti kestävä. Vaarana voi olla myös, että tuotteet tehdään yhä enemmän kertakäyttöisiksi ja huonosti kulutusta kestäväksi tai julkisten palvelujen laatu heikentyy mm. suurempien ryhmäkokojen myötä. (Kiander & Lönnqvist 2002, 60 - 61.)

Kuluttajakäyttäytymisessä suhdanteiden vaihtelujen ja ympäristöystävällisyyden välillä on vallinnut ristiriitainen suhde. Lampikosken ja Lampikosken mukaan (2000, 169) ”kasvusuhdanteiden aikana, jolloin kuluttajilla voisi olettaa olevan parhaat taloudelliset edellytykset toteuttaa ekotekoja, hedonistinen itsekeskeinen mentaliteetti sekä syrjäytymisen aiheuttama katkeruus ovat murtaneet vihreämmän kulutuskäyttäytymisen linjaa”. Laskusuhdanteen vallitessa taas kulutuksen supistumien ja omiin oloihin käpertyminen ovat vähentäneet ympäristöä rasittavaa kulutusta. Silti on ollut havaittavissa, että kuluttajien taloudellisen aseman parantuminen ja kasvava huoli ympäristöstä muuttavat kulutustottumuksia vihreämpään suuntaan. Tätä trendiä vahvistaa valmistajien mielenkiinto tuoda markkinoille kuluttajia kiinnostavia ja ympäristöä vähemmän kuormittavia tuotteita. (Lampikoski & Lampikoski. 2005, 169 - 170.)

3.1.4 Talousnäköymät vuonna 2011

Kotitalouksien arkeen vaikuttavat normaalit nousu- ja laskusuhdanteet sekä myös finanssikriisit. Suhdannevaihteluiden takana ovat kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen, kun taas finanssikriisit johtuvat talouden rakenteiden vanhentumisesta tai niiden toimimattomuudesta. Vuoden 2008 finanssikriisi vaikutti myös esimerkiksi asuntovelallisten lainan kustannuksiin. Pankkien keskinäisen luottamuksen vähenemisen myötä pankit alkoivat vaatia toisiltaan korkeampia korkoja. Asuntolainojen taustalla ovat useimmiten Euribor-viitekorot, jotka muodostuvat pankkien toisilleen lainaaman rahan hinnan perusteella. (Härkönen 2011, 36 - 39.)

Vuoden 2011 lopulla on alkanut jälleen vaikuttaa globaali taluskriisi. Vuoden 2011 kesällä on ollut pelkona pörssien romahtaminen ja taustalla on väijynyt myös taantumman uhka. Tähän ovat vaikuttaneet Yhdysvaltain ja Euroopan taluskriisin kärjistyminen, jossa taustalla on maiden ylivelkaantumisen. Esimerkiksi USA:n luottoluokitus heikkeni ensimmäistä kertaa historiassa elokuussa 2011. Luottoluokituksen lasku oli AAA luokasta eli erinomaisesta luottokelpoisuudesta luokkaan AA+, joka tarkoittaa erittäin hyvää luottoluokitusta. (Autio 2011, 20.)

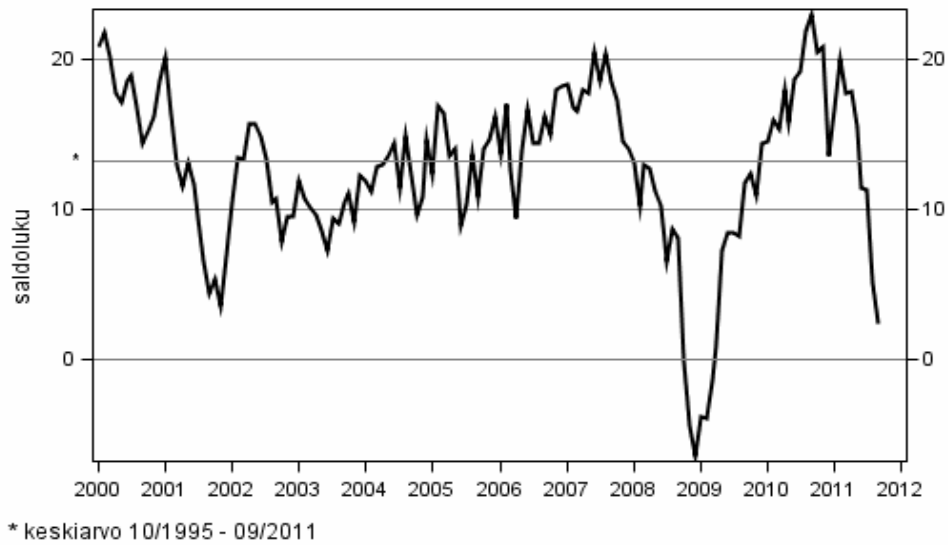
Jos maailmantalouden ongelmat kääntävät myös Suomen talouden huonoon suuntaan, tilanne olisi ikävämpi kuin edellisessä finanssikriisissä vuonna 2008. Nyt valtiolla ei ole varaa tukea talouden kehitystä. Talusasiantuntijat arvioivat, että on tulossa kasvulama eli hitaan kasvun aika. Uusien työpaikkojen luominen on tuolloin vaikeaa. Hidas kasvu tarkoittaisi, että valtion tulot eivät kasvaisi samaa tahtia kuin menot. (Tyrväinen 2011, 9.)

Suuntaus on siis se, että teollisuusmaiden julkinen velka kasvaa jatkuvasti. Yleisen finanssikriisin johdosta myös lainojen korot nousevat, joten myös lainan hoitaminen alkaa pian käydä valtioille liian suureksi menoeräksi. Lehtikatsauksen ja kyselyn perusteella voidaan todeta että, sekä kunnat että yritykset suhtautuvat hyvin varovaisesti tulevaisuuteen. Esimerkiksi Mikkelin kaupungin kunnanjohtaja Kimmo Mikander sanoo, ettei ole varmuutta siitä, mikä on valtionosuuksien taso tulevina vuosina. Hän pitää maltillista kasvua ja kustannusten hallintaa tässä vaiheessa hyvin tärkeinä asioina kaupungin talouden hallinnassa. (Ahdelma 2011, 2.)

Helsingin yliopiston kansantaloustieteen professori Ulla Lehmijoki muistuttaa Härkösen artikkelissa (2011, 36), että taluskehityksen ennakointi on nykyisin hyvin vaikeaa sekä ammattilaisille että kotitalouksille. Nykyisin taloudesta on tullut entistä monimutkaisempaa ja verkottuneempaa. Paras tapa varautua muutokseen on suunnitella omaa talouttaan tarpeeksi pitkälle tulevaisuuteen. Silloin oma tilanne ja mahdollisuudet tulevat kartoitettua. Kannattaa ajatella kotitalouden elinkaarta eli suunnitella, miten elämänsä eri vaiheet ryhmittäisivät järkevästi. (Härkönen 2011, 36 - 38.)

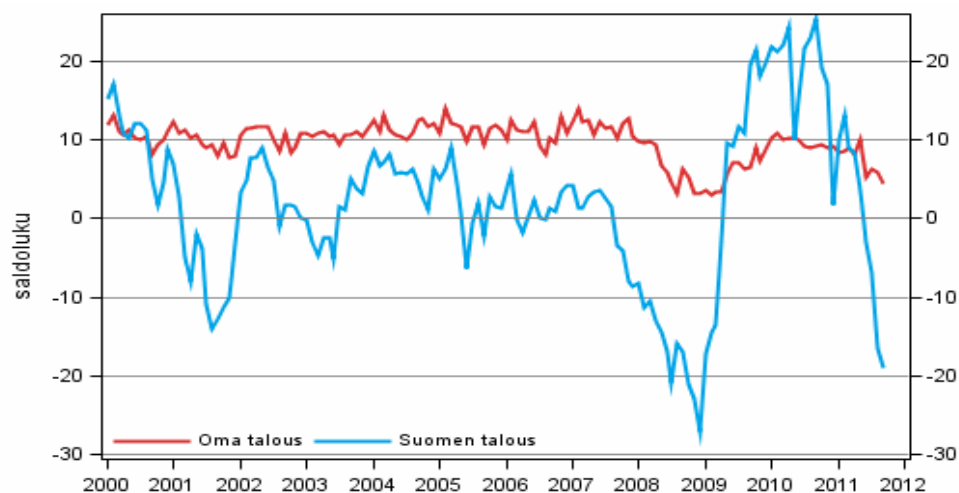
Tilastokeskuksen 27.9.2011 julkaiseman Kuluttajabarometrin mukaan myös kuluttajien luottamus talouteen on hyvin alhaalla ja laskee edelleen. Luottamusindikaattori oli syyskuun lopussa 2011 2,3 pistettä, kun se viime vuonna oli vahvimmillaan 22,2 pis-

teessä. Kuviosta 3 on nähtävissä kuluttajien luottamuksen kehitys vuodesta 2000 alkaen.

KUVIO 3. Kuluttajien luottamusindikaattori (Tilastokeskus 2011a)

Kuluttajien luottamusindikaattori sisältää neljä osatekijää, joita ovat omat säästämisen mahdollisuudet, näkemykset omasta taloudesta, odotukset yleisestä talouden kehityksestä Suomessa ja työttömyyskehitys.

KUVIO 4. Kuluttajien odotukset omasta ja Suomen taloudesta vuoden kuluttua (Tilastokeskus 2011a)

Syyskuun kyselytutkimuksen mukaan arviot omista säästämismahdollisuuksista pysivät vielä valoisina, kun kaikilla muilla osa-alueilla tulevaisuus nähtiin edelliskuu-

kautta synkempinä. Kuviosta 4 havaitaan, että usko omaan talouteen on heikkenemässä. Työttömyyden pelko vahvistui yli vuoden 2009 tason. Koko Suomen talouden kehitys arvioitiin vuotta 2008 synkemmäksi. Erityisesti työttömyyden kasvu huolettaa suomalaisia ja peräti 58 % kuluttajista arvioi työttömyyden kasvavan. (Tilastokeskus 2011a.)

3.2 Nuoret kuluttajina

Kuluttajakäyttäytymisen muovautuminen alkaa nyky-yhteiskunnassa jo lapsen synnyttyä. Uudelle tulevalle perheenjäsenelle hankitaan koko joukko kuljetusvälineitä, pukeutumiseen ja syömiseen sekä lasten hoitoon liittyviä tavaroita. Hankintojen joukossa saattaa olla esimerkiksi tilavampi asunto tai auto. Alkuvuodet pieni lapsi kuluttaa välillisesti vanhempiensa kautta, mutta jo tässä vaiheessa kulutusmenot saattavat olla varsin suuria. (Autio & Paju 2005, 6.) Pieni ihminen omaksuu vaikutteita mainoksista televisiossa ja katukuvasta sekä vanhempiensa kulutustottumuksista. Kulutuskulttuuri on jatkuvasti läsnä arjen kokemuksellisessa ja visuaalisessa arkipäivässä. Lapsen kulutuspäätösten harjoittelu alkaa jo varhaisessa vaiheessa ja jo viisivuotias tuntee tuotemerkit ja kännykkämallit. Hyvin pian lapset alkavat vaikuttaa myös vanhempiensa ostopäätöksiin. (Autio & Paju 2005, 6; Itkonen 2009, 19.) Ensimmäiselle luokalle siirryttäessä lapsen elinpiiri laajenee, ystävien määrä lisääntyy sekä heidän vaikutuksensa lapsen käyttäytymiseen kasvaa. Kengännauhojen solmimisen, perunoiden kuorimisen ja liikenteessä liikkumisen lisäksi opetellaan myös kännykän ja rahan käyttöä. Alaluokilla lapsi opettelee ahkerasti lukemisen, kirjoittamisen ja ympäristö- sekä maantiedon asioita, mutta samalla siinä ohella opitaan huomaamatta myös kulutuskäyttäytymistä. (Autio & Paju 2005, 6 - 11.)

Jo 9 - 11-vuotiaat suosivat samoja vaatteita, kännyköitä ja pelejä, mitä on kavereillaan. Koulukavereilla ja medialla on suuri vaikutus lapsen ostopäätöksiin. Tavallaan tällainen oikea kuluttaminen on tärkeää varsinkin nuorille ja se ikään kuin helpottaa jäsentymistä sosiaalisiin verkostoihin. (Itkonen 2009, 19 - 20.) Itkosen haastatteleva Terhi-Anna Wilska (2011, 34) toteaa, että muotituotteita ostavat eniten nuoret naiset, joilla ei ole vielä saavutuksia esimerkiksi työelämässä. Muoti on yksi elämän kilpailukentistä ja sen avulla halutaan nostaa omaa sosiaalista asemaa. (Itkonen 2011, 34.)

Wilska (2010, 127) mukaan tietoliikennekulutus on yhtä suosittua sekä tyttöjen että poikien keskuudessa. Nuoret käyttävät tietokonetta paljon sosiaalisiin tarkoituksiin, kuten chattailuun ja muuhun verkkoyhteisöosallistumiseen. Pojat ovat kuitenkin tyttöjä innostuneempia teknisistä laitteista ja niiden omistuksesta. (Wilska 2010, 127.) Myös sosiaalinen media on aivan uudenlainen mainospaikka, jossa markkinointiviestit leviävät nopeasti. Muotibloggaajien mielipiteitä seurataan tiiviisti ja viimeaikoina onkin viritelty keskustelua siitä, ovatko Facebook, Twitter ja blogisivut menneet tavoittavuudessaan perinteisen mainonnan ohi. (Nykänen 2011, 36 - 37.)

Nykynuoret ovat varttuneet materiaalisesti vauraassa elinympäristössä. Kulutus ja rahankäyttö ovat siten varsin olennainen ja luonnollinen osa nykynuorten elämää. Kuitenkin nykynuorilla on tietoisuus kulutusyhteiskunnan aiheuttamista ympäristöongelmista. Nykyään voidaan todeta myös ”vihreän kuluttajuuden” arkipäiväistyneen nuorten elämään. Nuoret ovat kasvaneet yhteiskunnassa, jossa ympäristöasiat ovat esillä esimerkiksi mediassa lähes päivittäin. Siksi lähes kaikki tiedostavat jollakin tasolla ympäristöongelmat ja niiden aiheuttajat, vaikka niitä ei välttämättä oteta huomioon omassa kulutuksessa ja kuluttajakäyttäytymisessä. (Haanpää 2005, 118 - 131.) Vaikka nuoria pidetään hyvin kulutuskeskeisinä, heidän kulutusmahdollisuuksiaan rajoittavat opiskelu, työmarkkinoiden määrä- ja osa-aikaisuus, pienituloisuus sekä nuorilla aikuisilla asunnon ja auton hankinta. Joillakin saattaa olla ajankohtaisena asiana myös perheen perustaminen. Nuorille rahatalouden hallinta merkitsee usein tasapainoilua lukuisten kulutustarpeiden ja rajallisten kulutusmahdollisuuksien välillä. Tutkimuksen mukaan näin kokevat sekä opiskelevat että ansiotyössä käyvät nuoret. (Peura-Kapanen 2005, 30.)

Myllyniemi ym. (2005, 27) toteavat, että nykyaikaiselle nuorelle kuluttajalle ei riitä perustarpeiden tyydyttäminen, vaan kulutus liittyy olennaisesti myös elämäntyyliin ja yhteisöllisyyteen. Nuoren kuluttajan kuva rakentuu taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten pääomien yhteispelistä. Rahankäytön ohella kuluttaminen on yhä enemmän merkitysten, mielikuvien, ihmissuhteiden ja ajan kuluttamista. (Myllyniemi ym. 2005, 27 - 28.) Myös Peura-Kapanen (2005, 31) toteaa, että nuorten kulutukselle näyttäisi olevan tunnusomaista halu nauttia elämästä. Nuoret toteavat, että rahaa käytetään myös turhuuksiin ja sellaisiin asioihin, joita voitaisiin helposti karsia. Nuoret mainitsevat esimerkiksi ravintola- ja kahvilakäynnit, makeisten, levyjen ja vaatteiden hankinnat sekä elokuvissa käynnit. Osalle nuorista, etenkin monille nuorille miehille, auto

näyttäisi olevan kulutushyödyke, joka kuuluu välttämättömiin hankintoihin. Vaikka kaikilla opiskelevilla nuorilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia kuluttaa, silti myös he painottavat elämästä nauttimisen tärkeyttä. (Peura-Kapanen 2005, 30 - 31.)

Wilskan mukaan (2010, 129) vertaillen poikien ja tyttöjen asenteita kulutukseen useimmissa tutkimuksissa toistuu poikien laatutietoisuus ja tyttöjen hinta- ja tyylytietoisuus. Tytöt harrastavat enemmän katselemista ja kaupoissa kiertelyä. Pojat ja miehet lähtevät usein ostoksille, kun he suunnittelevat jotain erityisiä hankintoja. Wilska toteaa vielä, että tutkimusten mukaan pojat ovat usein materialistisempia kuin tytöt ja pitävät taloudellisia asioita elämässään tärkeämpiä kuin tytöt. (Wilska 2010, 129.)

Nuorten rahankäyttöä tarkastellessa onkin otettava huomioon monet yhteiskunnassa ja perheinstituutiossa tapahtuneiden muutosten vaikutukset. Esimerkiksi muutoksia kuluttajakäyttäytymiseen on tuonut uudenlainen urbaaniympäristö, jossa palvelut keskittyivät tietylle alueelle ja lisäsivät näin merkittävästi kulutusmahdollisuuksia. (Saarinen 2001, 36.) Nykyisin kauppakeskukset suunnitellaan ja rakennetaan yhtenäisiksi ja viihtyisiksi koko perheen ostosparatiiseiksi. Ostosten lomassa voi esimerkiksi viihtyä lehtien ja tv-kanavien parissa kauppakeskuksen leponurkkauksessa. (Kauppakeskus Stella 2011.)

Mielenkiintoisen piirteen nykykuluttamiseen kuuluu osalla nuorista päätös vähemmästä kuluttamisesta. Se ilmenee ekologis-eettisenä liikehdintänä. Nykyisin nuoret viestittävät kulutuskriittistä toimintaa paljon esimerkiksi verkkosivujen välityksellä. Esimerkiksi Luonto-Liitto ry pitää yllä Kulutus.fi-sivustoa, jolla joukko eko-orientoituneita nuoria jakaa viikoittain ajatuksiaan ryhmäblogin muodossa. Toiminnan tarkoituksena on tarjota vaihtoehtoisia, kestävämpiä näkökulmia kaikkialla vellovan kulutuskeskeisen viestinnän rinnalle. Luonto-Liitto on myös koordinoanut jo vuosien ajan Älä osta mitään -päivää. Päivän tarkoituksena on kiinnittää huomiota ympäristön kuormittumiseen ja kannustaa ihmisiä ylimääräisen tavarankulutuksen vähentämiseen. (Luonto-Liitto ry 2011.)

4 HENKILÖKOHTAINEN TALOUS

Ihmisen koko elämänkaaren tutkiminen antaa nuorisotutkimukseen ja talouden hallinnan tarkasteluun laajempaa perspektiiviä. Rahan tarve ja sen myötä oman talouden hoitamiseen kuuluvat asiat vaihtelevat elämänkaaren eri vaiheissa. Luonnollisesti rahantarve on erilainen riippuen siitä, missä vaiheessa siirrytään koulusta opiskelijaelämään ja/tai työelämään. Lisäksi pitää tarkastella, kuinka työ ja perheen perustaminen, koulutus, työura (kokopäivä, osa-aika ja pätkätyöllistyminen) sekä eläkkeelle siirtyminen jaksottuvat (luku 1).

Yleisesti talouden kulmakiviksi voidaan määritellä omien menojen tarkkaileminen, säästäminen ja rationaalisten ostopäätösten teko. Taloussuunnittelussa on tärkeää varautua yllättäviin menoihin sekä kartoittaa asumiseen liittyviä kustannuksia ja suunnitelmia sekä muistaa vakuuttaa oma omaisuus esimerkiksi ottamalla kotivakuutus. On myös huolehdittava siitä, että korvaussummat ovat riittävät. (Talousviesti.fi 2011.)

4.1 Oman talouden hallinnan keinoja

Oman talouden hallintaan kuuluu tulojen, elämisen kustannusten ja muiden menojen kartoittaminen sekä varautuminen yllättävien menojen varalta. On hyvä tarkkailla omaa talouttaan, huomatakseen tarpeeksi ajoissa rahojen riittämättömyyden. Omaa taloudellista hyvinvointia lisää myös se, että varautuu myös yllättävien menojen varalta. Suositeltavaa on budjetoida omat menot pitkällä aikavälillä. Yksinkertaisinta on kirjata omat menonsa ja tulonsa ylös. Peura-Kapasen (2005, 39) mukaan nuorilla ei ole tarpeeksi motivaatiota rahatalouden seurantaan varten. Kuitenkin Sampo Pankin kesällä 2011 tekemän tutkimuksen mukaan nuoret hoitavat pankkiasioitaan verkossa lähes viikoittain. Tutkimuksesta ilmeni, että myös mobiilipankin käyttö on yleistymässä nuorten keskuudessa. (Sampo Pankki 2011.)

Nuoret nostavat käteistä rahaa kontrolloidakseen rahankäyttöään. Esimerkiksi rahaa nostetaan tililtä vain se määrä, minkä voi kuluttaa ravintolassa. Käteisnostoihin voi liittyä myös omat haittansa, koska korttiautomaatilta voi nostaa alimmillaan vain kaksikymmentä euroa. Helposti käy niin, että pieniä ostoja tehtäessä tuhlataan nopeasti loputkin rahat. On tärkeää seurata käteisnostoja ja pankkikorttimaksuja varmistaakseen, ettei tilinylityksiä tapahdu. Saadakseen tarkemman kuvan siitä, mihin tarkoituk-

siin rahat menevät ja miten menot jakautuvat, olisi hyvä pitää erillistä kirjanpitoa. Internetissä on esimerkiksi Nuorisoasuntoliiton sivuilta saatavilla budjettilaskuri, jolla nuori voi suunnitella menonsa kuluryhmittäin. Samalla se toimii myös seurannan työkaluna. (Nuorisoasuntoliitto ry 2010.)

Tiliotteen tarkistamista esimerkiksi internetin kautta pidetään yleisesti kuluttajien keskuudessa varsin riittävänä toimenpiteenä omien rahatapahtumien seurannassa. Rahatalouden seuranta tapahtuu useimmiten päivittäisen, viikoittaisen tai kuukausittaisen maksujen maksamisen yhteydessä. Internetin kautta varmistetaan nopeasti, että rahat riittävät laskuihin tai että tilillä on rahaa suoraveloituksessa olevien laskujen verran. Samassa yhteydessä voidaan arvioida, minkä verran jää rahaa käytettäväksi muuhun kulutukseen. Tämä suunnittelu on siis hyvin lyhytjänteistä. (Peura-Kapanen 2005, 40.) Tiliote on hyvä tarkistaa aina, jotta esimerkiksi ostosten veloitukset ovat oikein.

Taloussuunnitelma	Menojen tarkkailu	Talouden seuranta
• Mieti paljonko sinulla on rahaa käytettävissä viikoittain, päivittäin ja kuukausittain • Kartoita, mistä voisit saada lisätuloja • Tee säästösuunnitelma; pienistäkin tuloista kannattaa säästää yllättäviä menoja varten • Pyri olemaan realistinen	• Voisiko jostain menoista tinkiä • Mistä saa opiskelijaalennusta • Käytä hyväksi: kirjastonpalveluja, vaatteiden, tavaroiden kierrätystä • Kartoita yhteiskuljetuksia ja hankintoja kaveriporukan kanssa • Vertaile hintoja • Mieti tarkkaan ostosten tarpeellisuutta	• Tarkkaile talouttasi, jotta huomaat ajoissa, että rahasi ovat loppumassa • Kun otat taloudenhoidon päivittäiseksi tavaksi, eivät rahaasiat pyöri jatkuvasti mielessä ja talouden hoito ei tunnu pakkopullalta

KUVIO 5. Ota talous hallintaan (Svartström 2011)

Oheisessa kuviossa 5 on muutamia vinkkejä, joilla nuori voi tarkkailla oman talouden hallintaa. Kokemuksen myötä rahatalouden hallinta onnistuukin varsin rutiininomai-

sesti. Talouden suunnitelmallisuuden tärkeys kuitenkin korostuu varsinkin elämän muutostilanteissa. Taloudellisen hyvinvoinnin merkitys on kasvanut nykyisessä kultusyhteiskunnassa. Talouden hallinta kuuluu olennaisena osana elämänhallintaan ja sillä on vaikutusta muille elämän osa-alueille. Raha-asioiden suunnittelusta on hyötyä Raha-asiat.fi (2011a) mukaan mm. seuraaviin asioihin:

- oma taloudellinen tilanne selviää
- tarpeet tulee asetettua tärkeysjärjestykseen
- rahat riittävät paremmin
- ei synny turhia kuluja raha-asioiden hoidosta
- taloudellinen osaaminen kasvaa
- yhteisymmärrys perheenjäsenten kesken
- turvallisuuden tunne lisääntyy
- aikaa säästyy.

Kirjanpidon avulla voidaan hahmottaa esimerkiksi ns. turhuuksia. Kun esimerkiksi makeisiin tai virvoitusjuomiin mennyt rahamäärä nähdään konkreettisesti, on näitä menoja helpompi karsia. Toisaalta moni pyrkii juuri välttelemään kirjanpitoa omista menoistaan, koska ei yksinkertaisesti halua nähdä sitä, mihin kaikkeen rahaa kuluu. (Peura-Kapanen 2005, 41 - 42.)

4.2 Nuorten tulojen rakenne

Suomessa poikkeuksellisen moni opiskelija työskentelee opintojen ohessa. Tilastokeskuksen (2011) artikkelin mukaan vuoden 2010 ensimmäisen neljänneksen aikana työssä käyviä opiskelijoita oli lukukauden aikana 37,1 %. Vastaava luku vuonna 2008 oli peräti 42,7 %. Kun näin suuri osa on työssä jo lukuvuoden aikana, on varsin vaikeaa määrittää ajankohtaa, milloin suomalaiset opiskelijat varsinaisesti siirtyvät työelämään. (Lehto 2011.)

Hieman ristiriitaista on se, että viime aikoina on paljon puhuttu opiskelijoiden työelämään siirtymisen nopeuttamisesta ja samalla ollaan oltu huolestuneita myös siitä, hidastaako ja haittaako työssäkäynti nuoren opiskelija. (Lehto 2011.) Opintojen pitkitäminen saattaa myös johtaa opintojen keskeyttämiseen. Etelä-Suomen Sanomien

(2011) pääkirjoituksessa mainitaan Riitta Kaliman tuoreesta tutkimuksesta, joka selvitti ammattikorkeakouluopiskelijoiden opintojen pitkittymistä ja keskeyttämistä. Kaliman tutkimuksen mukaan vain alle puolet ammattikorkeakouluopiskelijoista suoritti tutkintonsa seitsemän vuoden aikana. Tavoitteenahan on, että korkeakouluopiskelut saatetaan päätökseen 4 - 5 vuodessa. Kaliman mukaan myös yliopisto-opintojen viivästymisen syynä on nuorten ansiotyössä käynti opintojen ohessa.

Joillakin aloilla on jo nyt pula ammattitaitoisista työntekijöistä ja osaajista. Siksi mm. tekniikan ja liikenteen alan opiskelijoita houkutellaan työnantajien taholta siirtymään työelämään ennen kuin opiskelija valmistuu. (Etelä-Suomen Sanomat 2011.) Työelämässä mukana oleminen antaa kuitenkin nuorille lisäansioita, koska opintotuki ei yksinkertaisesti aina riitä opiskelijan ainoaksi tulonlähteeksi (Etelä-Suomen Sanomat 2011). Lisäksi työpaikkoja haettaessa työnantajat antavat suurta arvoa nuoren työkokemukselle (Lehto 2011).

Tilastokeskuksen Nuori tasa-arvo -julkaisusta ilmenee, että nuorten työasenteet eivät ole parissakymmenessä vuodessa muuttuneet aiempaa kielteisempään suuntaan. Työ on nuorille edelleen tärkeä asia ja myös nuorten sitoutuminen omaan työpaikkaansa on tilastojen mukaan kasvussa. (Turun Sanomat 2011.)

4.2.1 Kesätyö ja työelämään tutustuminen

Kesätyöpaikka on nuorelle tärkeä portti aikuisuuteen. Siinä opetellaan työelämän sääntöjä ja vaatimuksia. Nuoret kokevat tulevansa arvostetuiksi ja saavat uskoa omaan pärjäämiseensä elämässä. (Honkamaa 2011.) Monet nuoret aloittavat kesätyön hakemisen jo tammikuussa. Nuoret, joilla on ammatillinen koulutus, saavat työtä helpommin kuin peruskoulussa olevat nuoret. Siksi esimerkiksi Mikkelin kaupungilla oli vuonna 2011 kesätyökampanja, jonka avulla kaupunki pystyi palkkaamaan lähes 400 nuorta kesäksi töihin. Kampanjassa oli mukana myös alueen yrityksiä, jotka lahjoittivat noin 40.000 euroa nuorten kesätyöllistämiseen. Näillä varoilla nuoret työllistettiin kaupungin eri yksiköiden tehtäviin. (Mikkelin kaupunki 2011.) Myös monet yritykset toteuttavat tärkeää yhteiskuntavastuutaan tarjoamalla nuorille kesäksi töitä. Esimerkiksi Osuuskauppa Suur-Savolla on joka kesä Tutustu työelämään ja tienaa -harjoitteluohjelma, joka koskee 15 vuotta täyttäneitä peruskoululaisia ja lukiolaisia. Työjakso kestää kaksi viikkoa ja harjoittelu voidaan sijoittaa kesä - elokuun väliselle ajalle. (Lattunen 2011.)

Kesätyötilanne oli erittäin hyvä vuonna 2011 koko Mikkelin seutukunnalla ja töitä oli tarjolla runsaasti. Ilkka Pulkkinen työvoimatoimistosta kertoo Honkamaan artikkelissa, että nuoret arvostavat työtä ja heillä on työhaluja. Tänä päivänä nuorille on tärkeää, että he saavat hyvää työkokemusta mukavassa työporukassa. He tietävät, mitä tahtovat ja haluavat sitoutua hyvänä pitämäänsä yritykseen töihin. Nuoret haluavat myös käyttää kielitaitoaan ja muuta osaamistaan. Palkka ei välttämättä ole suurin tekijä, mikä vaikuttaa työpaikan valintaan. (Honkamaa 2011.)

Työsopimus kannattaa solmia kirjallisesti, jotta pystytään luotettavasti todistamaan, mitä työnantajan ja työntekijän välillä on sovittu. Alakohtaisia sopimuslomakkeita on hyvä käyttää, jotta kaikki lain vaatimat ja alan merkittävät ehdot tulisi huomioiduiksi sopimuksessa. Kirjallisen työsopimuksen sisällöstä tulee ilmetä vähintään seuraavat asiat:

- Työnantajan ja työntekijän nimi ja kotipaikka
- Työsopimuksen alkamisajankohta
- Määräaikaisen sopimuksen kesto ja peruste
- Työntekopaikka
- Koeajan pituus
- Pääasialliset työtehtävät
- Työehtosopimus, jota työhön sovelletaan
- Palkan maksukausi ja palkan määräytymisperusteet
- Säännöllinen työaika
- Vuosiloman määräytyminen
- Irtisanomisaika tai sen määräytymisperuste
- Kuukauden tai sen ylittävän ulkomaantyön osalta: työn kesto, palkkavaluutta, rahakorvaukset, luontaisedut ja kotiuttamisen ehdot.

Kirjallinen työsopimus antaa työnantajasta luotettavamman kuvan ja edesauttaa työntekijän sitoutumista ja työmotivaatiota. Työnantajan on myös työntekijän pyynnöstä annettava työsuhteen päätyttyä viipymättä kirjallinen työtodistus. (Työsuojeluhallinto 2011.)

4.2.2 Yhteiskunnan tukimuodot

Yhteiskunta tukee nuoria Kelan myöntämällä tuilla mm. opiskelu- ja varusmiesaikana. Kelan myöntämien toimeentulotukien tarkoituksena on antaa perusturvaa silloin, kun muut tulot ovat elämäntilanteen vuoksi pienet. Oppilaitokseen hyväksytyllä päätoimisella opiskelijalla on mahdollisuus saada Kelan myöntämää opintotukea, joka koostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainan valtiontakauksesta. Tuen saamisen ehtona on myös, että opiskelijalle kertyy tarpeeksi opintosuorituksia määritellyn tukiajan puitteissa. Lisäksi opiskelija voi saada koulumatkatukea ja ateriatukea. Jos opiskelija on käyttänyt opintotukensa enimmäistukiajan puitteissa loppuun, voi hän hakea yleistä asumistukea ja kunnan myöntämää toimeentulotukea. (Kela 2011a.)

Opiskelijalle maksettava asumislisä on verovapaata tuloa. Opintoraha, kesätyöansiot ja esimerkiksi osa-aikatyön ansiotulot ovat veronalaista tuloa ja vaikuttavat lopullisen veron määrään. Opintorahan suuruus riippuu opiskelijan opintoasteesta, iästä, asumismuodosta sekä siviilisäädystä. Opiskelijan omat tulot vaikuttavat oikeuteen saada opintorahaa ja asumislisää. Jos tuloraja ylittyy, tuen ja asumislisän joutuu maksamaan takaisin niin monelta kuukaudelta kuin tukea on maksettu liikaa. (Salmikivi 2011, 24 - 27.)

Opintotukeen on tullut muutoksia, jotka astuivat voimaan 1.8.2011. Osa näistä muutoksista koskee kaikkia opiskelijoita, osa vain korkeakouluopiskelijoita tai lukiolaisia. Näiden uudistusten takana on lähinnä se, että opiskelija saataisiin nopeasti työelämään. (Kela 2011a.)

Asevelvollinen saa varusmies- tai siviilipalvelusta suorittaessaan päivärahaa. Lisäksi Kela voi maksaa palveluksessa olevalle ja hänen omaisilleen sotilasavustusta. Kelan kautta haettavia sotilasavustuksen muotoja ovat perusavustus, asumisavustus, elatusapu, erityisavustus ja opintolainan korkoavustus. (Kela 2011b.)

4.2.3 Viikko- ja kuukausiraha sekä muut käyttörahan lähteet

Nuoret saavat käyttörahaa myös vanhemmiltaan ja sukulaisiltaan. Nordean Taloustutkimuksella 9.10.2007 teettämän haastattelututkimuksen mukaan kuusi kymmenestä 13 - 17-vuotiaasta suomalaisnuoresta saa vanhemmiltaan säännöllisesti käyttörahaa. Kes-

kimäärin näillä tutkimukseen osallistuneilla teini-ikäisillä oli 48 euroa käytettävissään kuukausittain. (Svartström 2007.)

Wilska mainitsee (2010, 125), että poikien oman rahan kokonaismäärä lisääntyy iän myötä tyttöjä nopeammin. Wilska arvelee yhdeksi syyksi sen, että pojat saavat herkemmin rahaa kodin ulkopuolelta esimerkiksi lahjana tai palkkiona. Wilska arvelee, että tämä voi johtua siitä, että pojille on vaikeampi ostaa tavaroita ja siksi monesti annetaan rahalahja. Pojat myös ansaitsevat tyttöjä enemmän rahaa kesätöistä. Wilska esittää myös mielenkiintoisen toteaman, että ”poikia hemmotellaan rahalla ja tavaralla hieman useammin kuin tyttöjä ja lisäksi heidän on helpompi saada vanhemmat myöntymään ostopyyntöihinsä”. (Wilska 2010, 125 - 126.)

Nuoret myös turvautuvat rahan lainaamiseen ystäviltä herkemmin kuin vanhemmat sukupolvet. Nuorille ystävyysiteet ovat tärkeitä, joten heihin turvaudutaan myös taloudellisessa ahdingossa. Nämä yksityiset lainat ovat vaihtoehto hetkelliseen rahapulaan, mutta velkakierteessä olevalle nuorelle huono tapa hoitaa asioitaan. Esimerkiksi virallisissa järjestelmissä toimeentulotukea haettaessa näitä epävirallisia velkasuhteita ei huomioida. (Saarinen 2001, 50.)

4.3 Nuorten säästäminen

Säästösuunnitelma on hyvä laatia realistisesti. Nuori voi miettiä, paljonko aikoo tai voi laittaa säästöön, ja tämä summa siirretään esimerkiksi eri tilille. Tämän jälkeen käyttötilille jää se summa, minkä voi kuluttaa kuukauden aikana. Myös pienistä sumista voi säästää yllättäviä menoja varten. (Peura-Kapanen 2005, 21 - 48.)

Nordea pankin (2007) teettämän tutkimuksen mukaan säästämistä arvostetaan nuorten keskuudessa. Sekä tytöt että pojat pitävät säästämistä tarpeellisena. Silti pojat säästävät hieman tyttöjä enemmän. Wilska kuitenkin toteaa, että suurta eroa tyttöjen ja poikien välillä ei kuitenkaan ole säästämisen suhteen. (Svartström 2007; Wilska 2010, 130.)

Nuorten säästäminen on hyvin tavoitteellista. Koska kulutuksen kohteet eroavat poikien ja tyttöjen välillä, myös säästökohteet eroavat jonkin verran. Tytöt säästävät matkoihin, kalliimpiin vaatteisiin ja opiskelua varten. Poikien säästökohteita ovat esimerkiksi tietokone, mopo ja auto. (Svartström 2007.)

Tuoreimman tutkimuksensa nuorten säästämisen Nordea Pankki toteutti kesällä 2011 Internetissä. Tämän tutkimustuloksen mukaan nuorilla, jotka säästivät, oli muita ikäryhmiä selvempi tavoite säästämislleen. Säästämisen kohteita olivat mm. tietokone, vaihto-oppilasvuosi tai lomamatka. Myös oman kodin hankinta oli korkealla nuorten toivelistalla. Seitsemällä kymmenestä oli jotain säästöjä. Kolme kymmenestä ei kuitenkaan säästä lainkaan. Näistä säästämättömistä nuorista 94 %:lla ei ole ylimääräistä rahaa, jota voisi säästää. Tämä selittyy sillä, että tästä ikäluokasta monet elävät opintotuen varassa. Säännöllisesti säästävien nuorien tärkeimmäksi motiiviksi säästämislle nousi taloudellisen riippumattomuuden turvaaminen. Tutkimuksen mukaan 36 prosenttia nuorista kertoi saaneensa kimmokkeen säännölliselle säästämislle vanhempien esimerkistä. Viidennes nuorista aikuisista oli saanut säästämisen alkupääoman lahjaksi saamistaan rahoista. Tutkimuksen mukaan nuoria kuitenkin kiinnostavat muiden ikäluokkien kanssa yhtenäiset säästämisen kohteet, kuten tilisäästäminen, rahastot, osakkeet ja asuntosäästäminen. Eläkesäästämislle nuoret eivät kuitenkaan innostu. Syy siihen on todennäköisesti se, että eläkeasiat tuntuvat nuorista vielä kovin kaukaisilta omasta elämäntilanteesta katsottuna. (Numminen 2011.)

4.4 Nuorten menojen rakenne ja suhtautuminen rahan käyttöön

Kulutus on tullut tärkeäksi osaksi elämäntapaa ja niukasti käyttörahaa saava nuori ajautuu Wilskan mukaan helposti nuorisokulttuureiden ulkopuolelle. Varsinkin syrjäytymisen riski kasvaa etenkin suurissa kaupungeissa. (YLE Uutiset 2011.) Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Kotivinkki-lehden (2010) Webropol-kyselyn perusteella perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa nuorten mielestä vapaa-ajan osallistumismahdollisuuksiin, perheen sisäisiin ja kaveripiiriin sosiaalisiin suhteisiin. Joka kymmenes vastanneista koki jääneensä kaveriporukan ulkopuolelle perheen huonon taloudellisen tilanteen takia. Nuoret ovat hyvin tarkkasilmäisiä siitä, miten varallisuus tai varattomuus on näkyvissä. Tutkimuksessa mm. mainittiin, että perheen rahatilanteesta kertovat nuoren ulkonäkö ja vaatteet. (Nikkinen 2010, 4.) Tutkimusyhtiö 15/30 Researchin toimitusjohtajan ja tutkijan Markus Keränen mukaan nykyisin on tosiasia se, ettei monella 15 - 16-vuotiaalla nuorella ole varaa käydä kahviloissa. (YLE Uutiset 2011.) Nikkinen (2010, 8) mainitsee kahvilassa käymisen lisäksi myös, ettei ole varaa käydä vapaa-ajalla kavereiden kanssa elokuvissa tai ostoksilla. Lisäksi nuorten tekemistä kaventaa se, että harrastuksista joudutaan säästämään. (Nikkinen 2010, 8.) Keränen

huomauttaa, että vähävaraiset nuoret kokoontuvat halpojen hampurilaisten ääreen (YLE Uutiset 2011).

Tutkijat arvioivat Ylen uutisissa, että neljäkymmenen euron käyttöraha saattaa kuulostaa pieneltä summalta, mutta pitkälti rahan käyttöön ja sen riittävyteen liittyy se, mitä sillä pitäisi saada. Wilska muistuttaa, että yleisimmin nuorten ei tarvitse maksaa viikko- tai kuukausirahastaan esimerkiksi harrastuksia tai puhelinmaksuja, vaan raha on tarkoitettu esimerkiksi omia vapaa-ajan kuluja varten. Nuorten rahantarvetta ja rahojen riittävyttä onkin hankala tutkia, koska pitäisi samalla kartoittaa se, missä asioissa vanhemmat pystyvät taloudellisesti tukemaan nuorta. (YLE Uutiset 2011.)

Keränen toteaa Ylen haastattelussa, että vanhemmat sukupolvet arvostavat rahaa ja materiaalia. Tämä johtuu siitä, että puute on lisännyt arvostusta. Nykynuoret ovat kasvanut kuitenkin vauraammassa ympäristössä kuin aiemmat sukupolvet, joten heidän arvostuksensa kohdistuvat tulevaisuudessa rahan sijasta enemmän esimerkiksi kiireettömyyden, luovuuden ja itsensä toteuttamisen tarpeisiin. (YLE Uutiset 2011.) Tämä tulee selvästi esille myös Nuorten Paneeli 2011 -tutkimuksessa. Nuoret kyllä nostivat rahan ja toimeentulon yhdeksi korjausta vaativaksi asiaksi, mutta silloin nuoret huolehtivat oman perheensä ja vanhempien toimeentulosta. Nuorten Paneeli 2011 - tutkimuksesta ilmenee, että raha hyvinvoinnin lähteenä nimenomaan kuluttamisen kuten esimerkiksi uusien vaatteiden ostamisen osalta merkitsee nuorille loppujen lopuksi hyvin vähän. Nuoret korostavat elämässä pärjäämisen tärkeyttä hyvinvoinnin lähteenä. Tällä nuoret tarkoittavat halua onnistua koulussa ja opinnoissa tai harrastuksissa. Nuorille on tärkeää myös vaikuttaminen ja osallistuminen ja se, että he saavat päättää omista asioistaan. Tärkeitä hyvinvoinnin lähteitä nuorille ovat kaverien tuoma tuki ja seura sekä oma perhe. (Isoaho 2011, 23.)

Menojen rakennetta tutkittaessa on otettava huomioon, että poikien ja tyttöjen kulutuksen kohteilla on selkeitä eroja jo alakouluiässä. Sitä vastoin kulutuksen määrässä ei ole paljoa eroa. Tyttöillä kuluu vaatteisiin ja kahvilakäynteihin enemmän rahaa kuin pojilla. Sosiaalisuudessa onkin suurin sukupuolten kulutuksen selkein ero. Tytöt ja naiset käyvät useimmiten vaateostoksilla kavereiden kanssa. Pojilla vapaa-ajan menot ovat suurempia, koska poikien kiinnostuksen kohteisiin kuuluvat esimerkiksi viihdeteknologia ja erityisesti tietokonepelit. Lisäksi teini-ikässä pojat kuluttavat kulkuneuvoihin ja niillä liikkumiseen enemmän rahaa kuin tytöt. Pojat ovat myös merkki- ja

laatutietoisia, koska he ostavat teknisiä laitteita, esimerkiksi hifilaitteita, ja vertailevat samalla tuotteiden hinnan ja laadun suhteita. Kulutuksen määrä ei kuitenkaan nouse, vaikka pojat ostavat suhteessa kalliimpia tuotteita, koska niitä ostetaan harvemmin. Teini-iässä tytöt kuluttavat erilaisiin hygieniatuotteisiin jopa yli kolme kertaa enemmän rahaa kuin pojat. Koulutuksen kustannuksiin ja kurssimaksuihin tytöt osallistuvat poikia enemmän. Molemmat sukupuolet kuluttavat makeisiin, herkkuihin ja matkapuhelimeen suunnilleen yhtä paljon rahaa. Myös tietoliikenteeseen tytöt ja pojat käyttävät lähes saman verran rahaa ja tässä jopa tytöt hieman poikia enemmän. Tämä johtuu mm. siitä, että tietokonetta käytetään paljon mm. verkkoyhteisöosallistumiseen. (Wilska 2010.) Koneellistunut viestintä merkitseekin nuorille jatkuvaa rahanmenoa. Kännykän hankinnan jälkeen seuraa matkapuhelinlaskut. Juuri näistä matkapuhelinlaskuista saattaa alkaa nuorten ensimmäiset maksuongelmat. (Saarinen 2001,46 - 48.)

4.5 Nuorten maksuhäiriöt

Nuoren talouden hoidon sotkee monesti se, että heillä on tapana aliarvioida kulunsa. Itsenäiseen elämään sopeutuminen saattaa olla vaikeaa, jos nuori on tottunut käyttämään rahaa suhteellisen vapaasti omiin henkilökohtaisiin menoihinsa asuessaan vanhempiensa luona. Ajatuksena voi olla rahan laittaminen säästöön, mutta kulutus onkin kuukauden aikana spontaania. Loppukuusta nuori saattaakin todeta, ettei mitään ole jäljellä. (Peura-Kapanen 2005, 21 - 48; Talousviesti.fi 2011.)

Jos nuori menettää luottotietonsa, eli joutuu maksuhäiriölistalle, aiheuttaa se hänelle monenlaisia hankaluuksia. Vuokra-asunnon saanti on hankalaa, koska usein vuokrasopimusta solmittaessa luottotiedot tarkistetaan. Lainaa vuokratakuun maksamiseen tai opintojen rahoittamiseen voi olla vaikea saada. Myöskään luottokorttia ei myönnetä, jos hakijalla on maksuhäiriömerkintä. Luottotiedot voidaan tarkastaa myös erityistä luottamusta vaativan työn hakijalta. Luottohäiriömerkintä voi aiheuttaa myös sen, että henkilöä pidetään epäluotettavana myös muilla elämänalueilla, koska hän ei ole onnistunut taloudenpidossaan. Taloudelliseen toimeentuloon liittyvien ongelmien vuoksi nuori saattaa kokea ahdistusta, stressiä ja masennusta - jopa itsemurha - ajatuksiin saakka. (Autio ym. 2002, 32 - 35.)

Nuorten maksuhäiriöihin sekä säästämishalukkuuteen vaikuttavat nuorten varsin pienet tulot. Monet nuoret tekevät osa-aika tai pätkätöitä enemmän kuin muut. Perinteiset rahoitusyhtiöt edellyttävät suurempia ja säännöllisempiä kuukausiansioita, joten nuo-

rille ei myönnetä esimerkiksi luottokorttia. Silloin pikalainat saattavat yllättävän rahan tarpeen sattuessa tuntua tosi helpolta ratkaisulta. Kun työllisyystilannetta ei osata ottaa tarpeeksi huomioon ja tulot ovat pienet tai vaihtelevat kovasti, voi pienikin muutos vaikuttaa siten, että laskuja ei pystytäkään hoitamaan. (Peltonen 2011.)

Alle 30-vuotiailla esiintyy suhteessa enemmän maksuhäiriöitä kuin muilla ikäryhmillä. Viime vuonna nuorten maksuhäiriöissä korostuivat pienet alle 300 euron luotot. Tämä saattaa viitata siihen, että pikavippeihin turvaudutaan entistä enemmän. (Peltonen 2011.) Tilastokeskuksen mukaan huhti - kesäkuussa 2011 pikalainoja myönnettiin 27 % enemmän kuin vastaavana ajanjaksona vuotta aiemmin. Keskimääräinen pienlaina oli vuoden toisella neljänneksellä 223 euroa ja takaisinmaksuaikaa oli annettu keskimäärin 33,6 päivää. Pienlainojen ottajat maksoivat huhti - kesäkuun aikana ottamistaan lainoista yhteensä yli 20 miljoonaa euroa erilaisia kuluja. (Tilastokeskus 2011b.)

Kauppalehdessä 7.9.2011 julkaistun Cilla Bhosen artikkelin mukaan suurimmilla pikavippejä ja pienlainoja yksityishenkilöille myöntävillä yrityksillä menee taloudellisesti huippuhyvin. Keskimäärin vippilainoja myöntävien yritysten liikevaihto kasvaa lähes kahdenkymmenen prosentin vuosivauhtia. (Bhose 2011.) Mikkelin kaupungin talous- ja velkaneuvoja Sirpa Vahvaselkä toteaa, että pikavipit eivät kohdistu ainoastaan nuorten ongelmaksi (Nikola 2011, 2). Tähän johtopäätökseen on tullut myös Ilkko (2009, 41) tutkimuksessaan. Vahvaselkä kertoo, että pikavippejä ottavat monen ikäiset ihmiset ja yleensä pienituloisissa perheissä rahat saatetaan käyttää pakollisiin menoihin kuten ruokaan tai sairauskuluihin ja lääkkeisiin. (Nikola 2011, 2.) Pikavipit aiheuttavat ongelmia myös, kun asiakkaan kanssa ryhdytään yhdessä ratkomaan ongelmia. Pikavippialalla toimivien joukko on hyvin kirjavaa ja joskus jopa yritysten yhteystiedot ovat niin puutteelliset, että on liki mahdotonta tavoittaa yrityksen työntekijöitä puhelimen päähän. Vahvaselkä muistuttaa myös, että pikavippi lasketaan tuloksi, joka otetaan huomioon henkilön hakiessa toimeentulotukea. (Nikola 2011, 2.)

Pikavippi on nopeasti ja helposti otettavissa joko tekstiviestin tai internetin välityksellä ja vakuuksia lainaan ei tarvita. Yleensä lainasummat ovat pieniä muutamasta kymmenestä eurosta muutamaan sataan euroon. Pikaluottoa voi hakea vuorokauden ympäri, mutta yöaikaan rahaa ei saa enää tilille. (Raha-asiat.fi 2011b.) Lainaa on siis hyvin helposti saatavilla ja rahoitusyhtiöiden tarjoamien korkeakorkoisten kulutusluottojen

käyttö näyttää houkuttelevan etenkin nuoria (Saarinen 2001, 23). Muihin luottoihin verrattuina pikavippien korot ovat huikeita ja oma lainan takaisinmaksukyky saatetaan helposti arvioida väärin (Raha-asiat.fi 2011b; Nikola 2011, 2). Houkutusta pikalainaan saattaa lisätä myös se, että niitä mainostetaan nykyisin paljon. Mainonta näkyy katu-kuvassa selvästi varsinkin kesän jälkeen. Myös televisiossa ja Internetissä mainonta on kasvanut entisestään. Mainonnassa yritetään monesti herättää kuluttajan luottamusta sanoilla: halvin, alkuperäinen, luotettava ja tarkkuutta talouteen.

Nykyisin postimyynnin kautta on helppo tilata kulutustavaraa esimerkiksi kodin sisustamista varten. Postimyyntiyhtiöt tarjoavat jatkuvasti asiakkailleen yhä useampia maksutapoja. Hankinnat voi maksaa mm. kuukausierissä tai tarjotaan tilille ostamista. (Saarinen 2001, 27.) Tämä näkyy mm. Kainuun alueella yhtenä nuorten naisten velkaantumisen syynä. Myös Nettipokeri ja peliongelmarippuvuus johtavat hyvin nopeasti nuoren velkakierteeseen. Yleisin syy velkaantumiseen on Kainuun seudulla kuitenkin kodin rahoittaminen lainarahalla, ja se, että kotiin hankitaan kodinkoneita ja huonekaluja. Yksinomaan asuntolaina ei ole syynä ylivelkaantumiseen vaan nimenomaan asuntolainan, kulutusluottojen ja osamaksujen aiheuttama yhdistelmä. (Ilkko 2009, 41.)

Nuorten irtipääsyä velkaantumisesta vaikeuttaa se, että he eivät yleensä tiedä, mistä hakea apua. Velkaneuvonnan asiakkaiksi he päätyvät yleensä liian myöhään, tilanne on usein jo riistäytynyt käsistä. Silti velkaneuvojat onnistuvat useimmiten hyvin nuorten taloudellisten ongelmien selvittelyssä. (Saarinen 2001, 23.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mikä on Mikkelin kaupungin nuorten talouden hallinnan taso ja mistä henkilökohtaiseen talouteen liittyvistä asioista nuori kokee tarvitsevansa lisätietoa. Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena ja pääpaino oli kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusotteella. Tutkimus rajattiin koskemaan toisen asteen opiskelijoita eli 16 - 18-vuotiaita nuoria.

Tutkimus toteutettiin laatimalla kysely Mikkelin lukion ja Etelä-Savon ammattiopiston oppilaille. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkimustulosten perusteella laatia nuorille suunnattu talouden hallinnan opas. Toimeksiantajana on Mikkelin kaupungin

opetustoimi ja opasta on tarkoitus hyödyntää nuorille suunnatun taloustiedon opetuksessa. Oppaan laatimisessa otettiin huomioon nuorten tarpeiden lisäksi myös opettajien näkemykset siitä, mitä tietoa nuoret tarvitsevat selviytyäkseen arjesta.

5.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusote voi olla joko kvantitatiivinen eli määrällinen tai kvalitatiivinen eli laadullinen riippuen tutkimusongelmasta ja tutkimuksen tarkoituksesta. Joihinkin tutkimuksiin sopivat molemmat tutkimusotteet jolloin näillä kahdella menetelmällä voidaan onnistuneesti täydentää toinen toistaan. Laadullinen tutkimus sopii silloin tutkimusmenetelmäksi, kun halutaan ymmärtää tutkimuskohdetta yritystä tai asiakaskantaa ja selittämään sen käyttäytymiseen ja päätöksen tekoon vaikuttavia tekijöitä. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään muiden tieteenalojen, esimerkiksi psykologian tai käyttäytymistieteiden oppeja. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin. Yleensä tutkimuksessa rajoitutaan pieneen määrään tapauksia, jotka kuitenkin pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. Tämän vuoksi aineiston määrällä ei ole kovin suurta merkitystä laadullisessa tutkimuksessa ja tutkitavat valitaan usein harkinnanvaraisesti. (Heikkilä 2010, 16 - 17.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa onkin tärkeää kiinnittää huomiota aineiston analysointiin. Tutkimusaineisto tulee järjestellä sellaiseen muotoon, että sen perusteella tehdyt johtopäätökset voidaan irrottaa yksittäisistä henkilöistä, tapahtumista ja lausumista, jolloin ne voidaan siirtää yleiselle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle. (Metsämuuronen 2006, 122.)

Tapaustutkimuksen pyrkimyksenä on ymmärtää ilmiötä entistä syvällisemmin. Monipuolisen tiedon hankinnassa voidaan käyttää myös tapausta valottavan tilastollisen aineiston käyttöä. Tapaustutkimus määritellään empiiriseksi tutkimukseksi, kun monipuolisia ja monilla eri tavoilla hankittuja tietoja käyttäen tutkitaan nykyistä tapahtumaa tai toimivaa ihmistä, yhteisöä tai organisaatiota tietyssä ympäristössä. (Metsämuuronen 2006, 90 - 91.)

Tutkimusmenetelmän valinta

Omaan opinnäytetyöhömmme sovelsimme sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusotetta. Kyselyyn käytimme kvantitatiivista tutkimusotetta. Kvantitatiivisen kysymysten asettelun myötä saimme nuorten vastauksista enemmän tilastollista tietoa siitä, mille tasolle nuoret asettavat omat taloudenhallintaan liittyvät asiat. Opinnäyte-

työmme pääpaino asettui kvalitatiivisen tutkimusotteen puolelle, koska kyselyssämme oli myös avoimia kysymyksiä sekä haastattelimme nuorten opettajia taloustietämykseen liittyvästä opetustarpeesta. Kvalitatiivinen tutkimusote sopi myös kysymysten analysointiin paremmin, koska yritimme ymmärtää myös nuorten elämäntilannetta ja taloudellisten seikkojen huomioon ottamista tulevaisuudessa. Kuten myös Metsämuronen (2006, 88) toteaa, haluamme saada tietoa seuraussuhteista, joita ei voida tutkia kokeen avulla.

Avoimien kysymysten avulla saimme kartoitettua laajemmin tutkimusongelmaamme. Kyselyn päätarkoitus oli kartoittaa millaisia asioita nuoret pitävät tärkeinä oman talouden hoidon kannalta. Avointen kysymysten avulla saimme selville myös sen, kuinka paljon tutkimukseen osallistuvat nuoret todella tietävät niistä heidän lähitulevaisuuteen vaikuttavista talousasioista, joiden tuntemisesta heille voisi olla hyötyä sekä taloudellisesti että juridisesti.

5.2 Tutkimusaineisto ja sen kerääminen

Käytimme tutkimusaineistomme keräämiseen harkinnanvaraista otantaa. Siinä otantayksiköt poimitaan harkitusti, mutta kuitenkin siten, että pyritään saamaan mahdollisimman objektiivinen ja tasapainoinen tulos. Tällä otantamenetelmällä ei toteudu otannan perusedellytys eli se, että jokaisella otantayksilöllä on yhtä suuri mahdollisuus tulla valituksi otokseen. Vaikka kysymyksessä on tavallaan näyte, voidaan tällä menetelmällä kuitenkin saada melko luotettavia tuloksia. Tutkimuksen tekoon pitää kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota. Tämän menetelmän käyttäminen vaatii siis hyvää perehtymistä aihealueeseen ja perusjoukon tuntemiseen. Lisäksi tuloksia on tulkittava erityistä varovaisuutta noudattaen, koska valittu osajoukko ei välttämättä edustakaan koko perusjoukkoa. (Holopainen & Pulkkinen 2008, 36.) Tämä otantamenetelmä antoi tutkimuksellemme riittävän tarkkuuden, koska varmistimme että saamme tarpeeksi suuren määrän vastauksia eri opintoihin suuntautuneilta opiskelijoilta sekä lukion että ammattioppilaitoksen puolelta.

Harkinnanvaraisen otannan etuihin kuuluvat nopeus, joustavuus ja halpuus (Holopainen & Pulkkinen 2008, 36). Tämä toteutui myös meidän opinnäytetyössämme. Kyselyn ajankohta piti sovittaa opettajien aikatauluihin, koska kanssamme yhteistyöhön lupautuneet opettajat Etelä-Savon ammattiopistosta ja Mikkelin lukiosta osallistuivat sekä kyselyn laatimiseen että tutkimusaineiston keräämiseen.

Kesällä 2011 keräsimme aineistoa teoriaosuutta varten sekä teimme alustavaa selvitystyötä kyselyä varten. Syyskuussa 2011 sovimme kyselyn järjestämisistä Mikkelin Lukion ja Etelä-Savon ammattiopiston (Esedu) opettajien kanssa sekä kartoitimme avoimen haastattelun avulla heidän näkemyksiään liittyen kyselyn sekä talouden hallinnan oppaan sisältöön. Laadimme tutkimusaineistomme kyselylomakkeen (liite 1) kysymykset alustavasti teoreettisen viitekehyksen sekä opettajien toiveiden pohjalta. Kyselylomake sisälsi kaikkiaan 25 kysymystä, jotka oli yhdistetty aihealueittain viiteentoista kysymykseen. Suurin osa oli kvantitatiivisia kysymyksiä, mutta suurimmassa osassa kysymyksiä oli lopussa myös kvalitatiivinen kysymys, jossa pyydettiin antamaan kustakin aihealueesta nuoren tietämä esimerkki tai lisätietoa. Viisi kysymystä oli pelkästään kvalitatiivisia kysymyksiä. Opettajien toiveena oli, että kysely olisi mahdollisimman lyhyt ja sisällyttäisimme kyselyyn myös ihmisen elinkaariajattelun ja nuoren tulevaisuuden huomioimisen.

Lähetimme kyselyn opettajille tarkistettavaksi sähköpostin välityksellä 2.10.2011. Valmiit kyselylomakkeet toimitimme kouluille 7.10.2011 ja vastausaikaa varattiin 14.10.2011 asti. Opettajat jakoivat tuntien alussa lomakkeet oppilaille. Nuoret saivat tunnin alusta 20 minuuttia aikaa vastata kyselyyn nimettömänä ja vastausten palautus tapahtui tunnin loputtua opettajan pöydällä olevaan pahvilaatikkoon. Näin varmistimme vastausten palautumisen ja määrän riittävyyden.

Kun kyselylomakkeet palautuivat, tallensimme tulokset SPSS-ohjelmaan, jonka avulla tulostimme jakauma- ja yhteenvetotaulukot (liite 2), graafisia kuvioita sekä selvitimme ristiintaulukoinnilla kahden muuttujan välisiä yhteyksiä. Avoimet kysymykset tallensimme Exceliin ja pivot-taulukoinnin avulla kokosimme niistä yhteenvetotaulukot. Excel-ohjelmalla teimme myös raporttimme graafiset kuviot.

Aineisto vaatii usein esitöitä ennen kuin varsinaista aineiston analysointia voidaan aloittaa. Yleensä muistiinpanot ja haastattelut litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi. Aineiston analyysimenetelmiä ovat mm. aineiston jakaminen teemoihin, sisällönerittely ja tyyppien rakentamien aineiston pohjalta. Aineiston sisällöllistä analyysiä voidaan helpottaa esimerkiksi käsitekartan avulla. Käsitekartan visuaalisuus auttaa tutkijaa hahmottamaan suuria asiakokonaisuuksia sekä nostamaan tutkimuksen kannalta olennaisia asioita esiin. (Metsämuuronen 2006, 122 - 125.)

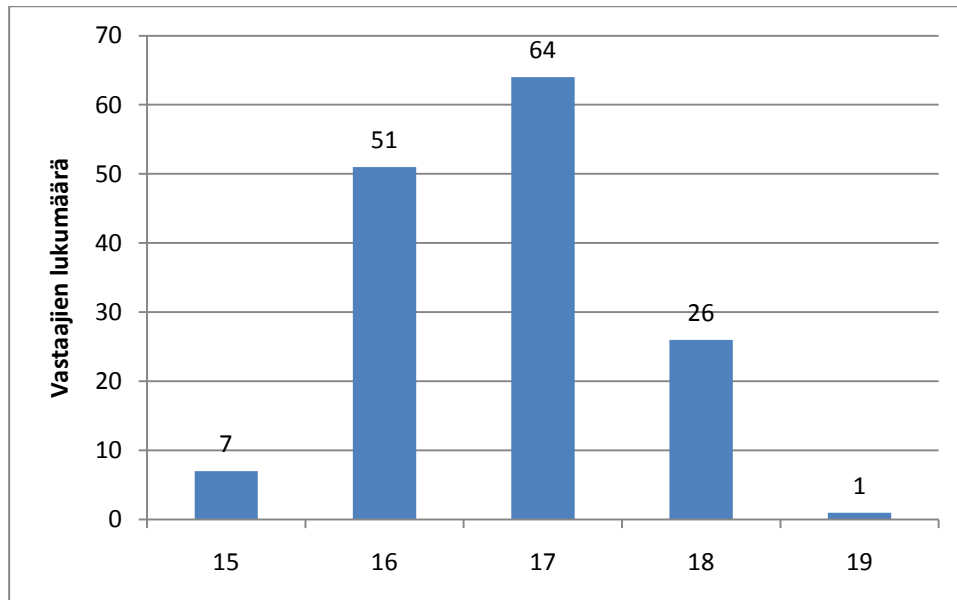
6 MIKKELIN KAUPUNGIN 16–17-VUOTIAIDEN TALOUSTIETÄMYS

Kyselyllämme halusimme selvittää, mikä on Mikkelin kaupungin 16–18-vuotiaiden lukiossa tai Esedussa opiskelevien nuorten taloustietämyksen ja talouden hallinnan taso tänä päivänä ja mistä talouden asioista he tarvitsevat ja haluavat lisätietoa alkavan aikuisuuden kynnyksellä. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 149 nuorta. Kyselylomakkeita jaettiin 151 kappaletta ja kaksi vastaajaa palautti tyhjän lomakkeen. Edellä mainituissa oppilaitoksissa opiskeli tutkimuksemme ajankohtana yhteensä noin 2100 16 - 18-vuotiasta nuorta.

Kyselyn alussa tiedustelimme vastaajan taustatietoja: vastaajan ikää, sukupuolta, opiskelu- ja asuinpaikkaa. Kysymyksillä 1- 9 mittasimme nuoren yleistä taloustietämystä, säästämishalukkuutta, työskentelyä opintojen ohella, suhtautumista pikavippeihin sekä esiintyykö nuorilla maksuhäiriöitä. Kysymyksellä kymmenen halusimme kerätä tietoa, mistä talousasioista nuoret kokevat tarvitsevansa eniten lisätietoa. Kysymyksellä yksitoista mittasimme millä tasolla nuoret arvioivat talousosaamisensa tällä hetkellä olevan. Kysymyksellä 12 mittasimme nuorten rahapelien pelaamista ja kysymyksissä 13 - 14 nuoret kartoittivat omien tulojen ja menojen jakautumista. Nuorten rahavarojen riittävyyttä mitattiin kysymyksellä 15.

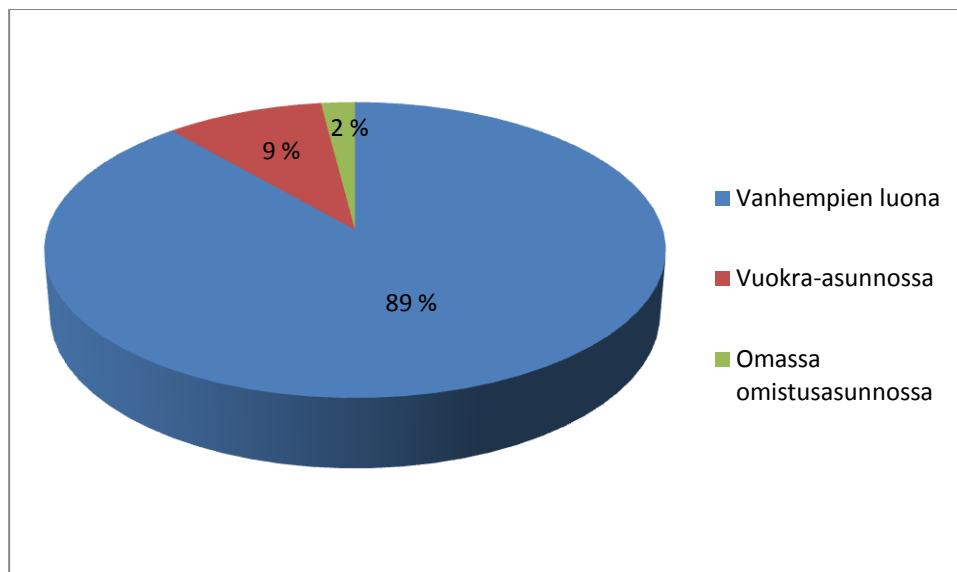
6.1 Vastaajien taustatiedot

Vastaajien ikä painottui 16 - 17 vuoden ikäisiin, joista 17-vuotiaita oli hieman enemmän. Täysi-ikäisiä oli kolmanneksi eniten, kuten kuvio 6 osoittaa. Vastaajien joukossa oli muutama 15-vuotias, joiden vastaukset huomioimme myös tutkimuksessamme. Kyselyyn vastasivat toisen asteenoppilaitosten opiskelijat, joista suurin osa yleisestikin on iältään 16 - 18-vuotiaita. Siksi on ilmeistä, että 15-vuotiaat täyttävät tänä vuonna 16 vuotta. Lisäksi kyselyyn vastasi yksi 19-vuotias nuori.

KUVIO 6. Vastaajien ikä vuosina

Enemmistö kyselyyn vastanneista oli miehiä 97 kappaletta. Naisia oli 52 kappaletta vastaajista. Lukiolaisten ja ammattiopistolaisten vastausmäärä ei eronnut merkittävästi toisistaan. Lukiolaisia oli hieman yli puolet vastaajista.

KUVIO 7. Vastaajien asumismuoto

Halusimme vastaajien taustatiedoissa selvittää myös sitä, asuvatko vastaajat vanhempien luona vai itsenäisesti omassa asunnossaan. Tällä seikalla on hyvin paljon vaikutusta nuoren taloustietämykseen sekä tutkittaessa nuorten tulojen ja menojen rakennetta. Kuviosta 7 havaitaan, että vastaajista selvä enemmistö asui vanhempien luona ja

alle kymmenesosa vastaajista asui vuokra-asunnossa. Vain pari vastaajaa asui omassa omistusasunnossa.

6.2 Nuorten tietämys yhteiskunnan tukimuodoista

Ensimmäisessä kysymyssarjassa halusimme selvittää nuorten tietämystä yhteiskunnan tukimuodoista. Nuorilta kysyttiin, tietääkö hän yhteiskunnan tukimuodoista opiskeluaikana. Suurin osa vastasi tietävänsä, mutta noin kymmenesosa vastasi, ettei tiedä, miten yhteiskunta tukee nuorta taloudellisesti opiskelujen aikana. Taulukosta 1 voidaan havaita, että suurin osa nuorista tiesi opintotuen turvaavan toimeentuloa opiskelujen aikana. Erikseen mainittiin mm. asumislisä ja valtion takaama opintolaina. Opintoraha jäi kuitenkin melko vähäiselle huomiolle. Vain muutama nuori mainitsi koulumatkatuen, opiskelija-asunnot ja maksuttoman koulutuksen yhteiskunnan tukimuotoina, mitkä ovat kuitenkin hyvin merkittäviä asioita. Asumistuen hakeminen asumismenojensa vähentämiseksi mainittiin useammassa vastauksessa.

TAULUKKO 1. Miten yhteiskunta tukee taloudellisesti opiskeluaikana

Kysymys 1 a) opiskeluaikana; avoimet vastaukset kpl	
Opintotuki	117
Asumistuki	40
Valtion takaama opintolaina	32
Asumislisä	10
Koulumatkatuki	5
Opintoraha	4
Opiskelija-asunnot	3
Maksuton koulutus	1

Varusmiespalveluksen aikaisen tuen tietämys jakautui niin, että hieman yli puolet tiesi osan tukimuodoista. Avoimessa kysymyksessä pyydettiin antamaan esimerkkejä varusmiesaikaisesta tuesta. Vastauksia tuli 62 kappaletta ja niissä mainittiin useimmin päiväraha ja vuokran maksu.

Nuoret eivät tieneet, miten yhteiskunta tukee ensiasunnon hankinnassa. Vain pari vastaajaa tiesi, että on mahdollista saada halvempaa lainaa. Monissa vastauksissa oli mainittu asumistuki, joten kysymyksen muotoilu oli ehkä hieman epäselvä ja vastaajat eivät mieltäneet kysymyksen tarkoittavan nimenomaan omistusasunnon hankintaa.

6.3 Vuokratakuu, vuokralaisen velvollisuudet ja oikeudet

Kysymykseen, mitä tarkoitetaan vuokratakuulla, reilusti yli puolet vastaajista ilmoitti, ettei tunne vuokratakuujärjestelmää. Useimmat olivat sitä mieltä, että vuokratakuu tarkoittaa sitä, että vuokranantajalle pitää maksaa yhden kuukauden vuokra etukäteen. Kuitenkin vain kymmenen vastaajaa liitti sen vuokralaisen maksukykyyn. Vuokratakuuhan asetetaan vakuudeksi vuokranantajan vuokrasaamisille, jos vuokralainen ei huolehdi vuokranmaksuvelvoitteistaan. Vuokratakuun tarkoitus on kattaa myös vuokralaisen aiheuttamat vahingot asunnossa tai korvata epäsiistin asunnon siivouskustannukset. Taulukosta 2 nähdään, että harva vastaaja mainitsi näitäkään seikkoja. Yksi vastaajista tiesi, että vuokranantaja voi vaatia vuokralaiselta enintään kolmen kuukauden vuokraa vastaavan vuokravakuuden. Harvakseltaan tiedettiin vuokranantajan velvollisuudesta palauttaa vuokratakuu vuokralaiselle mahdollisimman pian vuokrasopimuksen päätyttyä, jos asunto on moitteettomassa kunnossa ja vuokrat hoidettu.

TAULUKKO 2. Vastaaja tietää vuokratakuun

Kysymys 2: vuokratakuu; avoimet vastaukset kpl	
Voi olla 3 kk enintään	1
Maksettava 1kk vuokra etukäteen	74
Asunnon rikkoutuminen	14
Takaisin maksu, jos kaikki kunnossa	25
Kelpoisuus ja maksukyky	10

Vuokraajan velvollisuuksista nuorilla on hyvin kapea-alainen tietämys. Taulukosta 3 voidaan nähdä, että suurin osa nuorista tiesi, että vuokralaisen velvollisuus on huolehtia asunnon kunnosta ja siisteydestä. Lisäksi vastaajista lähes puolet mainitsi, että tärkein vuokralaisen velvollisuus on vuokran maksaminen. Kuitenkin vain alle puolet vastasi, että taloyhtiön järjestyssääntöjä on noudatettava ja hyvin harva muisti, että mahdollisista vioista on ilmoitettava viipymättä vuokranantajalle.

TAULUKKO 3. Vuokralaisen velvollisuudet

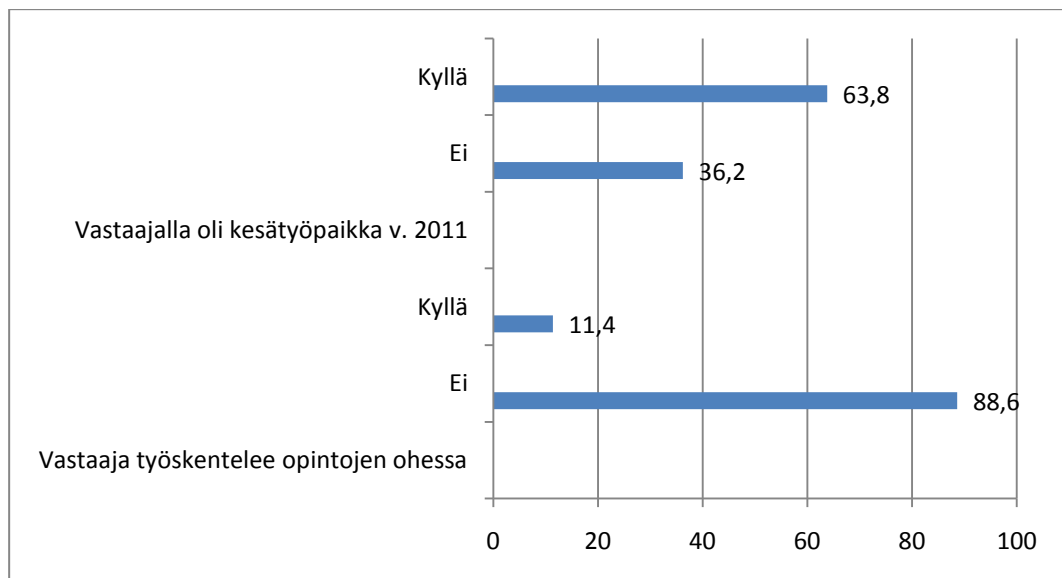
Kysymys 3: vuokralaisen oikeudet ja velvollisuudet; avoimet vastaukset kpl	
Vuokran maksaminen	62
Asunnon kunnossapito ja siisteys	84
Vikojen ilmoittaminen vuokranantajalle	6
Järjestyssääntöjen noudattaminen	40

Nuoret kommentoivat hyvin vähän vuokralaisen oikeuksia. Vain muutamassa vastauksessa tuli ilmi, että vuokralaisen tärkein oikeus on luonnollisesti käyttää vuokra-asuntoa joko omana tai perheensä asuntona eikä vuokran-antajalla ole oikeutta ilman erityistä syytä tulla vuokra-asuntoon ilman vuokralaisen lupaa.

6.4 Työskentely opintojen ohessa, kesätyöpaikka ja kirjallinen työsopimus

Noin kymmenesosa nuorista työskenteli opintojen ohella ja reilusti yli puolella vastaajista oli kesätyöpaikka kesällä 2011. Suurin osa nuorista ei siis työskentele opintojen ohella, kuten kuviosta 8 voidaan havaita. Halusimme myös kartoittaa avoimella kysymyksellä nuoren tietämystä, miksi kirjallinen työsopimus on hyvä laatia ja mitä sen pitäisi sisältää.

KUVIO 8. Työskentely opintojen ohella ja kesällä 2011

Nuorten vastauksissa painotettiin kirjallisen työsopimuksen tärkeyttä, koska epäselvissä tapauksissa työnantajan kanssa sovitut asiat voidaan siitä kiistatta tarkistaa. Tämän totesi 70 nuorta vastaajaa, kuten taulukosta 4 havaitaan. Palkasta ja työajoista sopimista pidettiin myös tärkeinä asioina. Työsuhteen keston ja pääasiallisista työtehtävistä sopimisen tärkeyden tiesi alle puolet vastaajista. Työsopimuksessa noudatettavaa työehtosopimusta ei maininnut yksikään vastaaja.

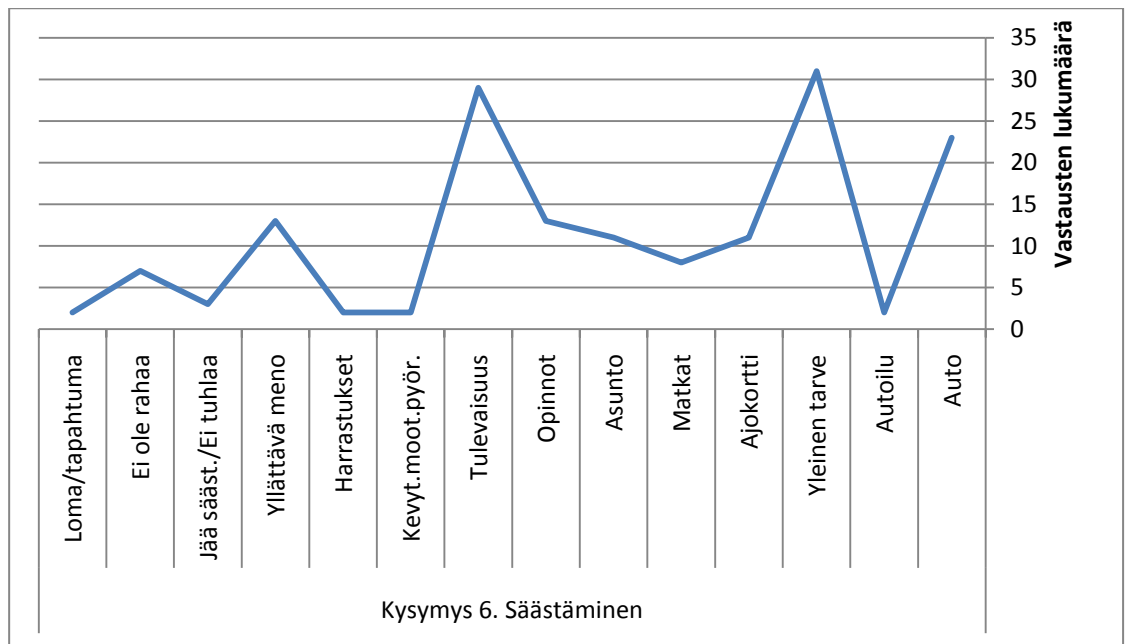
TAULUKKO 4. Miksi kirjallinen työsopimus on tärkeä?

Kysymys 5: vastaaja tietää, miksi työsopimus on tärkeä; avoimet vastaukset kpl	
Palkasta sopiminen	118
Työajoista sopiminen	90
Vetoaminen sopimukseen epäselvissä tapauksissa	70
Työsuhteen kesto	43
Työtehtävät	23
Työehdot mainitaan	15
Kirjallinen sopimus tärkeä	11
Lomien määräytyminen	5
Irtisanomisaika	3

6.5 Nuorten säästäminen

Kyselyn tuloksista totesimme, että suurimmalla osalla vastaajista on säästöjä ja nuoret pitävät säästämistä arvossaan. Yksi vastaaja oli kiinnostunut osakesijoittamisesta. Erittäin positiivista on, kuten kuvioista 9 voidaan todeta, että nuoret säästävät eniten yleistä tarvetta ja tulevaisuutta varten. Nuorten vastauksista yleiseen tarpeeseen säästäminen tarkoittaa, että rahaa on käytettävissä silloin, kun halutaan palkita itseään ”ostamalla jotain kivaa”. Nuoret varautuvat myös yllättävien menojen varalta säästämällä rahaa etukäteen. Auto, ajokortti ja asunto ovat monen nuoren säästämiskohteena. Myös jatko-opintoihin varataan rahaa.

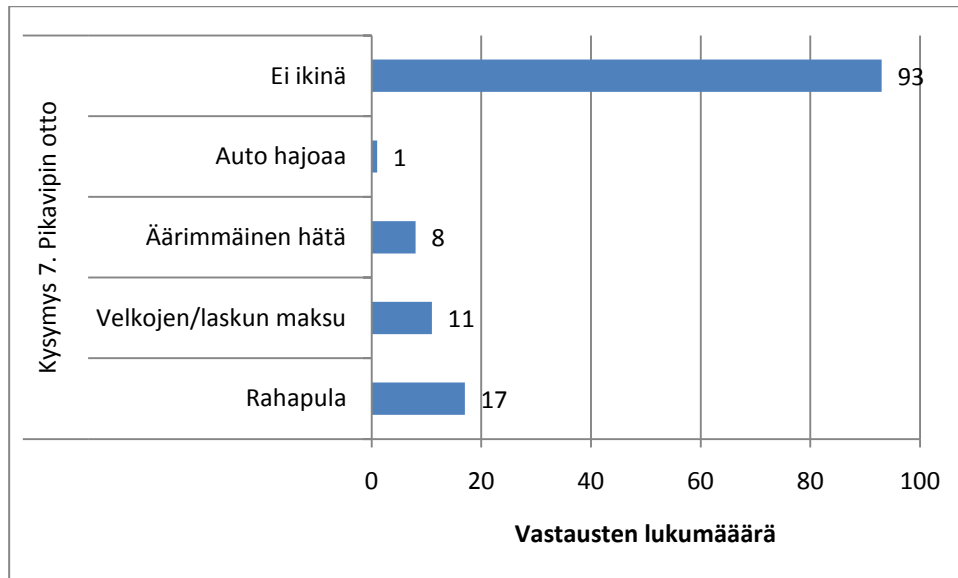
Vastaajista ainoastaan seitsemän ilmoitti, ettei hän ole edes kiinnostunut säästämisestä. Syyksi säästämishaluttomuuteen ilmeni nuorten vastauksissa se, että heillä ei ole rahaa säästää. Pojat olivat hieman tyttöjä enemmän kiinnostuneempia säästämisestä (liite 3). Muutamista vastauksista ilmeni myös, että rahaa jää säästöön, koska ei ole elämäntyyliältään tuhlaileva. Muutamasta vastauksesta tuli ilmi, että henkilö oli saanut sukulaisiltaan lahjoituksen, jota ei saa tuhlaata, vaan summa pitää säästää tulevaisuutta varten.

KUVIO 9. Nuorten säästämiskohteet ja miksi ei säästetä

6.6 Pikavippi, laskun maksuajasta sopiminen ja nuorten maksuhäiriöt

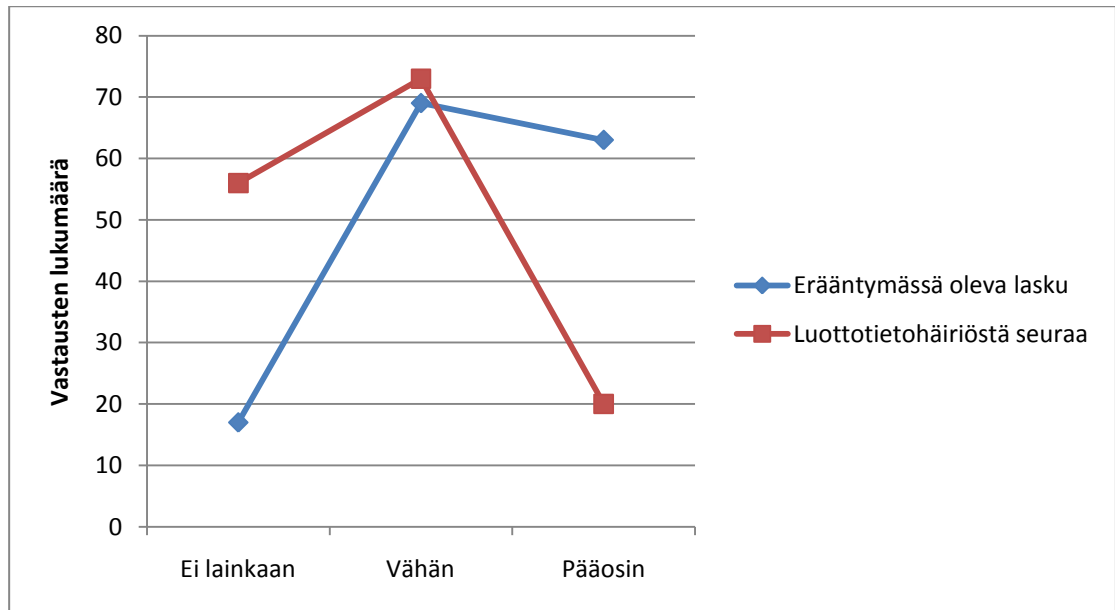
Lähes kaikki vastaajat ilmoittivat tietävänsä, mitä pikavippi tarkoittaa. Viisi vastaajaa ilmoitti, ettei tiedä ja kolme nuorta ei vastannut tähän kysymykseen lainkaan. Yksi vastaaja oli turvautunut useamman kerran pikalainaan ja loput ilmoittivat, etteivät he ole koskaan ottaneet pikavippiä. Tätä vastausjakaumaa selittänee osittain se, että suurin osa vastaajista oli alaikäisiä, ja pikavippejä myönnetään ainoastaan täysi-ikäisille. Nuorten suhtautuminen tähän rahoituslähteeseen oli kuitenkin hyvin jyrkästi kielteinen. Tämä voidaan todeta kuvioista 10 varsin selvästi. Suurin osa nuorista ei edes harkitsisi missään tapauksessa pikavipin ottoa. TV uutisissa 31.10.2011 kerrottiin, että pikavippimarkkinat Suomessa kasvoivat edelleen viime vuonna. Tähän kehitykseen peilattuna nuorten mielipiteet ovat hyvin ristiriitaisia.

KUVIO 10. Missä tilanteessa harkitsisit pikavipin ottamista?

Pikavippiin saatetaan kuitenkin turvautua, yllättävän rahapulnan takia, jotta esimerkiksi laskut saadaan maksettua. Silloinkin vastauksissa korostettiin monesti sitä, että pikavippi otetaan, jos tulossa on esimerkiksi palkkapäivä. Myös äärimmäisessä hädässä muutama nuori turvautuisi pikavippiin. Monissa avoimissa vastauksissa nuoret painottivat pikavippien korkeita kustannuksia.

Kiitettävään moni vastaajista tiesi, miten erääntymässä olevan laskun kanssa pitäisi toimia, jos arvioi, että laskun eräpäivänä ei ole rahaa laskun maksamiseen. Nuorista puolet ottaisi yhteyttä palveluntarjoajaan ja yrittäisi sopia laskulle uuden maksuajan tai maksun useammassa erässä. Kymmenesosa vastaajista ei kuitenkaan tiedä, miten toimia, jos rahaa välttämättömien laskujen hoitamiseen ei ole laskun eräpäivän läheisyydessä.

KUVIO 11. Laskun maksuajasta sopiminen ja tietämys luottotietohäiriöstä

Taulukosta 5 havaitaan, että moni turvautuisi myös vanhempien apuun ja 12 prosenttia vastaajista pyytäisi rahaa lainaksi kavereilta. Vain kolme vastasi, että hankkisi rahat, tekemällä lisätöitä. Lisäksi kolme nuorta pyytäisi työnantajalta palkkaennakkoa ja yksi hakisi toimeentulotukea sosiaalihuollosta.

TAULUKKO 5. Vaihtoehtoja erääntyvän laskun hoitamiseen

Kysymys 8: erääntyvän laskun hoitaminen; avoimet vastaukset	
Neuvottelisi uuden maksuajan laskulle	73
Pyytäisi rahaa vanhemmilta	60
Lainaisi rahaa kavereilta	19
Ottaisi lainaa	13
Tekisi lisätöitä	3
Pyytäisi palkkaennakkoa	3
Turvautuisi sosiaalihuoltoon	1

Nuorten taloustietämystä haluttiin mitata myös kysymyksellä, mitä seuraamusta on luottotietohäiriöstä. Kuvioista 11 nähdään myös, että nuoret osasivat mainita joitakin luottotietomerkinne aiheuttamista esteistä, jotka voivat vaikeuttaa nuoren itsenäiseen elämään siirtymistä. Yksikään vastaajista ei ilmoittanut, että hänellä olisi maksuhäiriöitä. Alaikäisellehän luottohäiriö voikin syntyä ainoastaan harvinaisissa poikkeustapauksissa Hieman yli 5 % jätti vastaamatta kysymykseen, onko sinulla ollut maksuhäiriöitä. Kukaan vastaajista ei kuitenkaan myöntänyt, että maksujen hoitamisessa olisi ongelmia.

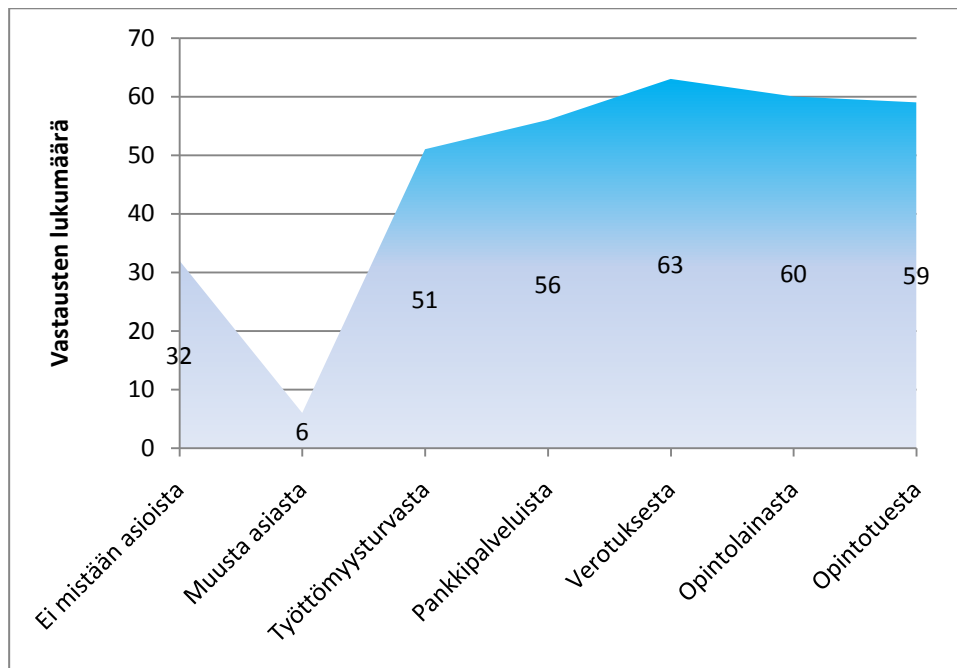
TAULUKKO 6. Luottotietomerkintä vaikuttaa moniin arkielämän asioihin

Kysymys 9: Luottotietomerkintä; avoimet vastaukset	
	kpl
Lainaa ei myönnetä	88
Vuokra-asunnon saannin este	20
Työelämään vaikuttaa/työpaikan saanti voi vaikeutua	15
Luottokorttia ei myönnetä	13
Puhelinliittymää ei saa avattua	7
Ajallisesti 3-5 v.	3

Yli puolet vastaajista tiesi luottohäiriön olevan luoton saannin este. Muista maksuhäiriön tuomista vaikutuksista tiesi selvä vähemmistö vastaajista. Harva nuori tiesi, että se vaikeuttaa myös vuokra-asunnon saamiseen ja vielä harvempi mainitsi merkinnän vaikuttavan työpaikan saantiin tai puhelinliittymän avaamiseen, kuten taulukosta 6 voidaan havaita.

6.7 Mistä nuoret haluavat lisätietoa?

Kyselyyn olimme poimineet muutamia talousosaamiseen keskeisesti liittyviä aihealueita, joiden tietämyksen lisääminen helpottaa nuoren arkielämän sujumista. Pyysimme nuoria valitsemaan näistä vaihtoehdoista ne, joista he kokevat tarvitsevansa lisätietoa. Lisäksi nuori sai esittää oman näkemyksensä siitä, mikä muu oman talouden hoitoon liittyvä tieto tukisi nuorta hänen siirtyessään itsenäiseen elämänvaiheeseen.

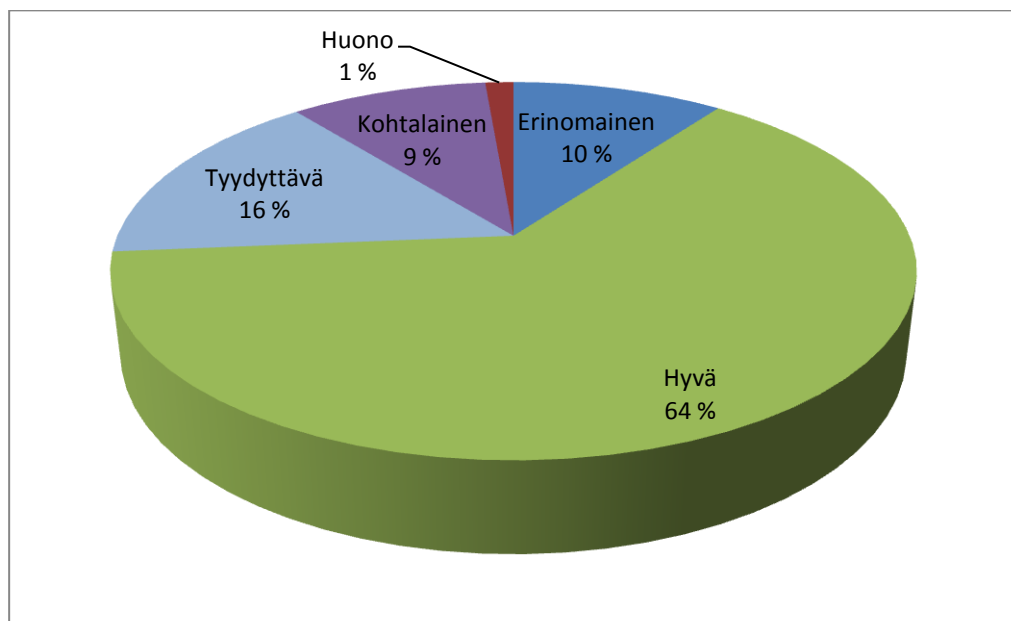

KUVIO 12. Nuorten lisätiedon tarve

Kuviosta 12 selviää, että enemmistö vastaajista koki taloustiedon lisäämisen olevan tarpeellista. Vastaukset jakoutuivat melko tasaisesti eri vaihtoehtojen kesken ja siksi rajaamistamme aihealueista ei mikään noussut erityisesti esille. Lisätietoa muihin talouteen liittyvistä asioista toivottiin nuorten keskuudessa hyvin vähän. Huomattavaa on kuitenkin, että joka viides vastaaja ilmoitti, ettei hän tarvitse mistään omaan talouden hoitoon liittyvistä asioista lisätietoa.

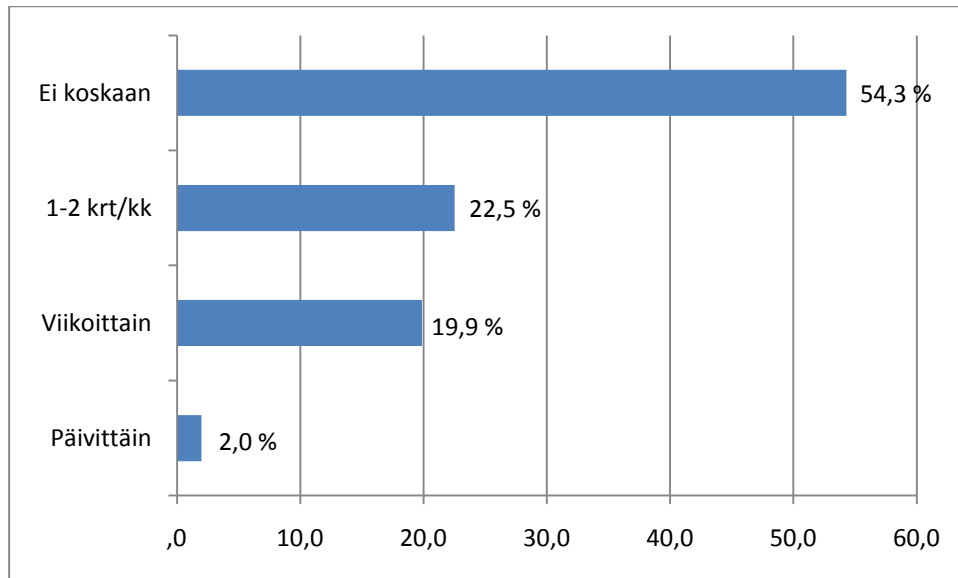
6.8 Taloushallinnan taso, pelaaminen ja rahavarojen riittävyys

Nuorista reilusti yli puolet arvioi oman taloushallinnan olevan hyvällä tasolla, kuten kuviosta 13 voidaan havaita. Vain yksi prosentti vastaajista arvioi hallitsevansa talousasiansa huonosti. Kymmenesosa piti omaa talousosaamistaan erinomaisena ja neljännes vastaajista piti omaa talousosaamistaan tyydyttävänä tai kohtalaisena.

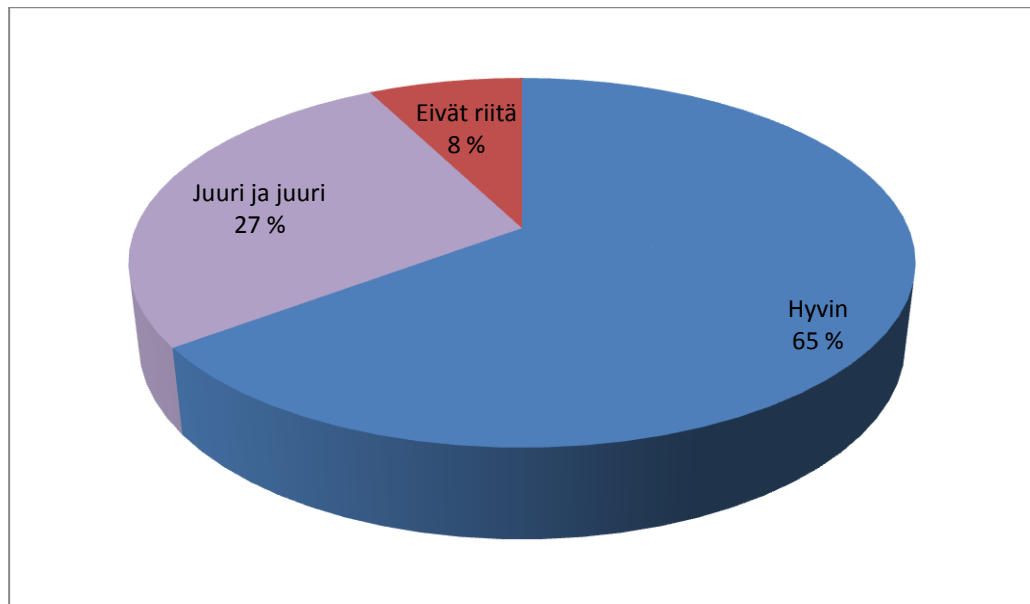
KUVIO 13. Nuorten oma arvio taloushallinnan tasostaan

Kuviosta 14 voidaan nähdä, että pelaaminen nuorten keskuudessa herättää mielenkiintoa. Nuorten vastaukset jakoutuivat kahtia siten, että yli puolet eivät pelaa koskaan ja vajaa puolet vastaajista pelaa joko viikoittain tai harvemmin. Myös säännöllisesti päivittäin pelaavia nuoria oli vastaajien joukossa muutama.

KUVIO 14. Nuorten rahapeliin pelaaminen

Kuviosta 15 havaitaan, että yli puolet nuorista vastaajista kokee rahavarojensa riittävän hyvin heidän välttämättömiin menoihinsa. Reilu neljännes vastaajista tasapainoilee oman taloutensa kanssa. Huolestuttavaa on, että noin kymmenesosa nuorista ilmoittaa, etteivät rahat riitä pakollisiin menoihin.

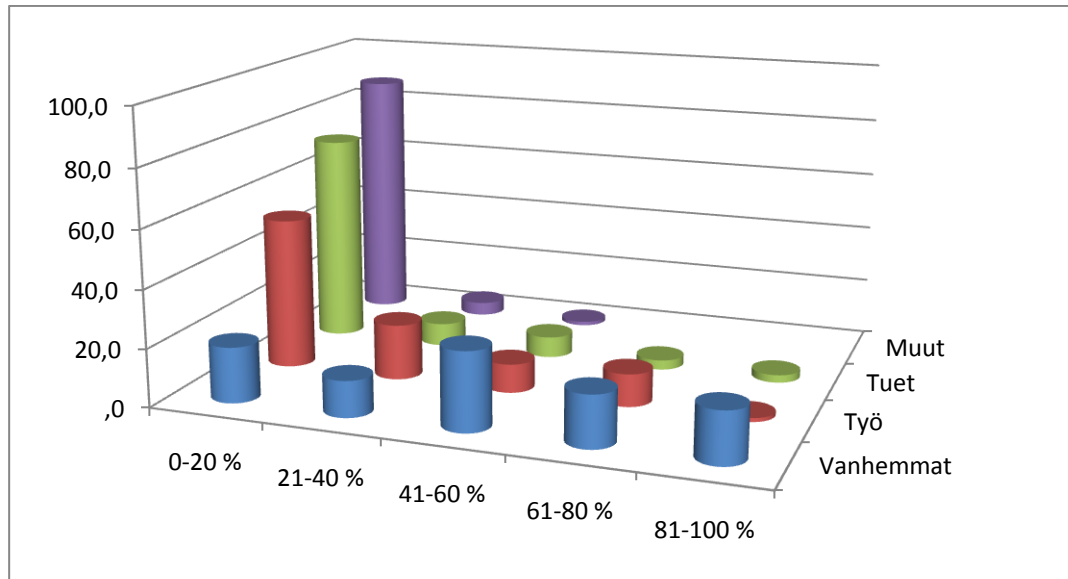

KUVIO 15. Nuorten rahavarojen riittävyys välttämättömiin menoihin

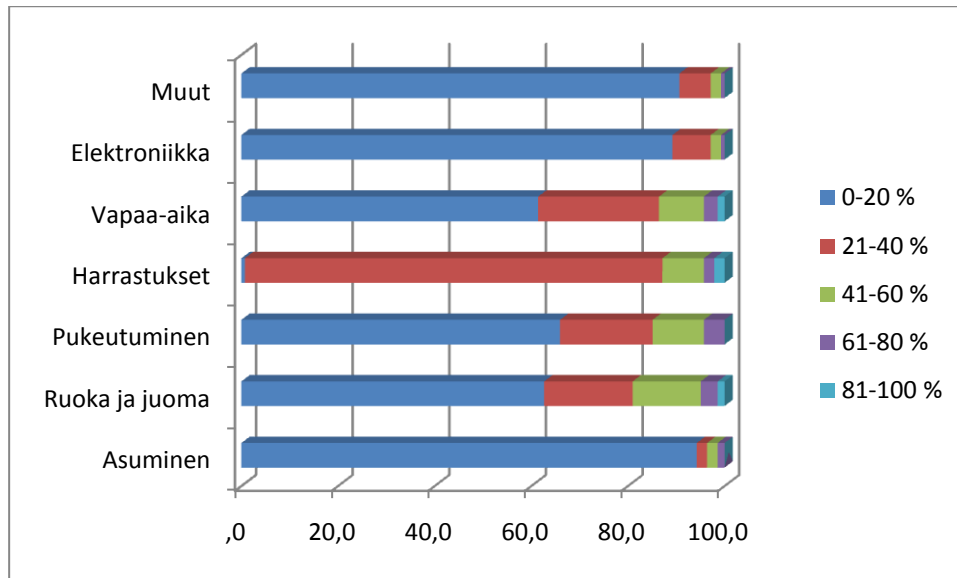
6.9 Nuorten tulojen ja menojen rakenne

Kuviosta 16 nähdään, että nuorten tulot koostuvat vanhemmilta saaduista rahoista, työansioista ja tukien osuudesta. Nuoret saavat tuloja myös muualta. Useimmat eivät eritelleet avoimessa vastauksessa tarkemmin tulolähdettään. Muutama vastaaja mainitsi rahalahjoitukset sukulaisilta. Useimmiten vanhempien rahallinen tuki on nuorelle merkittävin tulonlähde.

KUVIO 16. Nuorten tulojen rakenne

Kuviosta 17 nähdään, että nuorten menot kohdistuvat harrastuksien kustantamiseen. Muuten menot jakautuivat melko tasaisesti vapaa-ajan, pukeutumisen, ruoan ja juoman kesken. Toiseksi eniten rahaa käytettiin vapaa-ajan menoja varten. Myös elektroniikkaan kuuluu nuorilta rahaa. Muista menoista nuoret mainitsivat avoimissa vastauksissa mm. kosmetiikkatuotteet.

KUVIO 17. Nuorten menojen rakenne

Asumisen osuus menoista oli suhteellisen pieni, koska suurin osa vastaajista kuitenkin asui vanhempiensa luona. Elektroniikan osuus jäi odotettua pienemmäksi. Nuorten menojen rakennetta tutkittaessa on kuitenkin muistettava, että osalla nuorista vanhemmat osallistuvat esimerkiksi elektroniikan hankintoihin.

7 TALOUDEN HALLINNAN OPAS

Tässä kappaleessa käsittelemme empiirisen tutkimuksemme tulokset sekä vertaamme niitä teoriassa esittämiimme tutkimustuloksiin. Esitämme myös vastaukset tutkimusongelmaamme sekä arviomme tutkimuksemme luotettavuutta. Nuoren talouden hallinnan opas (liite 4) toimitetaan Mikkelin kaupungin opetustoimelle ja Mikkelin kaupungin sivistystoimelle toimeksiantajan käyttöön. Pyrkimyksenämme oli tiivistää oppaaseen jokaisesta aihealueesta oleellisin ja tärkein tieto. Linkkien kautta aihealueista on helposti saatavilla runsaasti syventävää lisätietoa. Vaikka oppaan sisältö on pyritty laatimaan siten, että siinä on mahdollisimman vähän jatkuvaa päivitystä vaativaa tietoa, on osa tiedoista kuitenkin muuttuvaa esimerkiksi lakimuutosten tai muiden viranomaisten tekemien päivitysten vuoksi. Suosittelemmekin, että oppaan tiedot päivitetään vähintään kerran vuodessa. Päivityksestä vastaaminen jää toimeksiantajan tehtäväksi.

7.1 Mikkelin kaupungin nuorten talouden hallinnan taso ja lisätiedon tarve

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että nuorilla on kiinnostusta talousasioita kohtaan. Myös Peura-Kapasen (2005, 64) ja OP-Pohjolan 2011 tutkimuksissa ilmaistiin toive talousopetuksen lisäämisestä koulussa. Tutkimuksestamme kävi ilmi, että yli 21 % nuorista ei koe tarvitsevänsä lainkaan lisätietoa oman talouden hallintaan liittyvissä asioissa. Vastaavanlaisen (27 %) tutkimustuloksen antoi Sampo Pankin kesällä 2011 tekemä kysely. Kuitenkin tutkimuksestamme ilmeni, että talousosaamista tulee kehittää nuorten parissa, sillä nuorten taloustietämyksen taso on korkeintaan kohtuullisella tasolla. Eniten nuorilla oli tietoa asioista, jotka olivat heille ajankohtaisia omassa elämässä. Yhteiskunnan tukimuodoista opiskelujen aikana nuoret tiesivät kohtuullisen hyvin. Muiden kyselyyn valittujen tukimuotojen tietämys jäi melko alhaiselle tasolle.

Vuokralaisten velvollisuuksista ja oikeuksista nuorilla oli hyvin kapea-alainen tietämys. Lähinnä nuoret tiesivät, että asunnon kunnosta on huolehdittava. Vuokratakuusta nuorilla ei ollut täsmällistä tietoa. Se, että vain vajaa kymmenesosa vastaajista asuu vuokralla, selittää todennäköisesti osittain tämän tietämyksen keinoa tasoa.

Maksuhäiriöitä nuorilla ei kertomansa mukaan esiintynyt, vaikka uutisoinnin ja tutkimusten mukaan nuorten maksuhäiriömerkinnät ovat hälyttävästi lisääntyneet viime vuosina. Tosin hieman yli viisi prosenttia jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Finanssialan keskusliiton (2011) mukaan jopa alaikäisten maksuhäiriöt ja ulosottotapaukset ovat lisääntyneet huolestuttavasti. Näiden taustalla ovat mm. erilaiset sakot ja suoraan ulosottokelpoiset mopon liikennevakuutukset. Mikäli kaikkia lakisääteisiä ja taloudellisia velvoitteita ei hoideta ajallaan, siitä voi seurata nuorelle maksuhäiriömerkintä. (Finanssialan Keskusliitto 2011.)

Luottotietomerkinnän aiheuttamista haitoista nuoret tiesivät yleisesti vain sen, että luottotietohäiriö on luoton saannin este. Vain harva tiesi, mihin muihin elämän osa-alueisiin merkinnällä on vaikutusta. Kuten Autio (2002,35) toteaa, taloudelliset ongelmat vaikuttavat hyvin negatiivisesti nuoren ihmisen elämänhallintaan ja hyvinvointiin. Luottotietohäiriömerkinnän aiheuttamia hankaluuksia arkielämän sujumiseen ei selvästikään tiedosteta nuorten parissa.

Jonkinlainen välinpitämättömyys laskujen hoitamiseen kiteytyi muutamissa vastauksissa, joissa mainittiin toimenpiteeksi: ”Maksan sitten, kun on rahaa.” Kuitenkin kiittävän moni nuori tiesi, että tärkeintä on ottaa yhteyttä palveluntarjoajaan ja sopia laskulle uusi maksupäivä tai -ohjelma, jos ei pysty hoitamaan laskua viimeistään eräpäivänä. Tutkimuksessa kävi ilmi se, että nuoret turvautuvat herkästi vanhempiensa apuun esimerkiksi laskun maksun yhteydessä. Tämä kävi ilmi myös Sampo Pankin 2011 tutkimuksessa. Osa vastaajista turvautuisi myös kavereilta lainaamiseen, mikä ilmeni myös Saarisen (2001, 50) tutkimuksessa.

Rahan lainaaminen kaverilta onkin parempi keino kuin esimerkiksi pikavippiin turvautuminen. Pikaluoton tiesivät lähes kaikki nuoret, mikä ilmeni myös avoimissa vastauksissa. Pikavipin ottamiseen nuoret suhtautuivat hyvin kielteisesti - jopa paheksuen asiaa. Nuorten avoimet kommentit voidaan kiteyttää erääseen vastaukseen: ”Haluan vielä elää elämäni, enkä joutua velkavankeuteen.” Monissa vastauksissa painotettiin pikavipin korkeita kuluja. Kuitenkin muutama nuori olisi valmis ottamaan pikaluottoja tarpeen vaatiessa ja yksi nuorista oli turvautunut pikaluottoon useamman kerran. Kuten Peura-Kapanen (2005, 63) toteaa, nuorten mielipiteet ovat hyvin ”luottovastaisia”. Silti moni nuori on ylivelkaantunut. Siksi on tärkeää, ettei talousneuvonnassa unohdeta korostaa kulutusluottoihin liittyviä riskitekijöitä (Peura-Kapanen 2005, 63). Finanssialan Keskusliiton kulutusluottoselvityksestä (2010) käy ilmi, että Suomen Asiakastiedon tilastojen mukaan pikaluotoista aiheutuvat maksuhäiriöt painottuvat 18 - 24 vuoden iässä oleviin nuoriin. Mielestämme olisikin hyvä tutkia enemmän sitä, mikä aiheuttaa tutkimuksessa esille nousseen ongelman. Muuttuvatko asenteet, korostuuko oman talouden hallinnan osaamattomuus vai onko ongelmien takana ainoastaan ongelmalliset elämäntilanteet, kuten työttömyys. Todennäköisesti vastaus ei ole yksiselitteinen vaan kysymyksessä on monen tekijän yhteissumma.

Suurin osa vastaajista oli 16 - 17 vuoden ikäisiä ja yleisimmin vastaajat asuivat vanhempiensa luona. Tällä on todennäköisesti vaikutusta siihen, että rahaa saattaa jäädä myös säästöön. Vakituiset ja säännölliset menot, kuten vuokranmaksu ja itsenäiseen elämään liittyvät muut laskut eivät vielä rasita nuoren taloutta. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että yllättävän moni nuori osallistuu harrastustoiminnan kustannuksiin. Nuorilla jää rahaa käytettäväksi myös omiin henkilökohtaisiin menoihin. Harrastusmenojen lisäksi rahaa käytetään ruokaan, juomaan, pukeutumiseen ja vapaa-aikaan. Lisäksi rahaa kuluu elektroniikkaan ja esimerkiksi kosmetiikkaan. Nuorten vastaukset

ilmentävät hyvin paljon Wilskan (2010, 126 - 132) mainitsemia tyttöjen ja poikien kulutustottumuksia. Harrastustoiminta ei kuitenkaan ollut tärkein nuorten kulutuskohde. Pojat arvioivat harrastusmenot neljännelle sijalle ja tytöt viidennelle sijalle (Wilska 2010, 126 - 132) Ylen uutisissa 2011 Wilska totesi, että viikkoraha on yleisimmin tarkoitettu nuoren omia vapaa-ajan menoja varten. Ylen haastattelussa käy ilmi myös se, että nuorten rahavarojen riittävyyttä on hankala tutkia kartoittamatta, miten vanhemmat pystyvät taloudellisesti tukemaan nuorta aikuisuuden kynnyksellä. Tutkimuksemme ilmeni, että yli puolet vastaajista koki rahavarojensa riittävän hyvin. Neljännes vastaajista ilmoitti rahojen riittävän juuri ja juuri, loput puolestaan, etteivät rahat riitä välttämättömiin omiin menoihin. Tutkimustulos osoittaa, että on äärimmäisen tärkeää opettaa nuoria suhteuttamaan menot saatujen tulojen mukaan. Peura-Kapasen (2005, 53) mukaan rahatalouden hallinnassa on hyvin keskeistä omien kulutustapojen kontrolloiminen. Erityisesti nuorten parissa tämä kontrolli saattaa olla aika ajoin haussa.

Suurin osa nuorista ei työskentele opintojen ohella, mutta reilusti yli puolella oli kesätyöpaikka kesällä 2011. Vaikka suurin osa vastaajista oli vielä varsin nuoria eikä heillä ole ammatillista tutkintoa, työskenteli heistä opintojen ohella yli 11 %. Kuten aiemmin todettiin (luku 4.2.1), ilman ammattipätevyyttä nuorelle saattaa olla haasteellista saada kesätyöpaikkaa saati sitten vakituisempaa työtä. Mieltämme jäikin askarruttamaan, miten moni olisi halunnut ansaita työnteolla ja moniko oli jäänyt ilman kesätyötä, vaikka oli sitä hakenut. Myös työsopimuksen laatimiseen liittyvässä kysymyksessä tuli esille se, että nuorilla on vain perustietämys siihen liittyvistä asioista. Suurin osa nuorista piti palkasta ja työajoista sopimista tärkeinä asioina, mitkä pitää mainita työsopimuksessa. Työsuhteen keston määrittämisen sopimuksessa tiesi vain vajaa puolet vastaajista. Muut varsin olennaiset asiat, kuten työtehtävien ja työehtojen mainitseminen sopimuksessa jäi hyvin vähälle huomiolle.

Nuoret säästävät yleistä tarvetta varten. Tämä tarkoittaa nuorten vastauksissa avointen kysymysten perusteella, että säästetään pienistä summista mm. ”shoppailuun” ja muuhun henkilökohtaiseen kulutukseen. Taloudellisestihan nämä pienet ostokset ovat juuri niitä menoja, joita tulisi erityisesti seurata ja kontrolloida, jos rahasta on tiukkaa. Yleensä nämä ovat niitä menoja, jotka eivät ole välttämättömiä ja joista voisi tinkiä. Tutkimuksissa ei kuitenkaan käy ilmi, miten suurista summista on kyse ja Wilskan (2010, 130) mukaan juuri tällainen yhteisöllinen toiminta on varsinkin tytöille

tyypillistä. Kuten Nordea pankin kesän 2011 tutkimuksessa, myös omassa empiirisessä tutkimuksessamme ilmeni, että nuorten säästäminen on yllättävänkin tavoitteellista. Myös säästämiskohteet ovat samoja, kuin Nordea pankin 2007 tutkimuksessa. Nuoret säästävät autoon, ajokorttiin ja lomamatkoihin. Myös opintoihin varataan rahaa. Pojat ovat hieman enemmän kiinnostuneita säästämisestä kuin tytöt, kuten myös Wilska (2010, 130) totesi artikkelissaan. Nuoret säästävät myös tulevaisuutta ja yllättäviä menoja varten. Tämä osoittaa, poiketen muista tutkimustuloksista, (esimerkiksi Peura-Kapanen 2005) hyvinkin suunnitelmallista ja varautuvaa talouden hallintaa. Se osoittaa myös halua itsenäistyä ja ottaa vastuuta taloudellisesta tilanteesta nuoren siirtyessä itsenäisempään elämään.

Hieman ihmetystä tutkimuksessamme aiheutti se, että melko moni vastaajista ilmoitti pelaavansa rahapelejä. Suurin osa vastaajistahan oli alle 18-vuotiaita. Tutkimuksemme mukaan miehet ovat enemmän kiintoistuneita rahapelien pelaamisesta kuin naiset. Vain muutama nainen ilmoitti pelaavansa satunnaisesti rahapelejä. Nykyisin rahapelien pelaaminen on Suomessa kiellettyä alle 18-vuotiailta. Todennäköisesti pelejä pelataan ulkomaisten palvelimien kautta. Nettipokeri kiinnostaa nuoria Terveysten- ja hyvinvointilaitoksen (2010) mukaan etenkin, kun pelien tarjonta lisääntyy jatkuvasti ja pelit ovat suhteellisen helposti saatavilla. Pelit ovat myös visuaalisesti houkuttelevia ja toiminnallisuuden myötä vetoavat yhä enemmän nuoriin.

Nuoret itse arvioivat taloudenhallinnan tasonsa olevan hyvällä tasolla ja peräti kymmenen prosenttia arvioi sen olevan erinomaisella tasolla. Uskomus omiin taloustaitoihin voi kuitenkin johtua siitä, että nuori ei hahmota sitä kokonaisuutta, mihin kaikkiin asioihin oman talouden hoidossa tulee kiinnittää huomiota. Tutkimustulos kuitenkin osoittaa, että Nuoren talouden hallinnan oppaalle on tarvetta ja nuorille on opetettava nimenomaan oman talouden hallintaan liittyviä perusasioita sekä kokonaisvaltaisen taloudenhallinnan hahmottamista.

Laadimme Nuoren talouden hallinnan oppaan PowerPoint-muotoisena. Esitimme dioiden asiat mahdollisimman tiivistetysti ja lisäsimme materiaaliin linkit, joiden kautta löytyy helposti aiheisiin syventäviä lisätietoja. Jotta opas olisi nuorten mielestä mahdollisimman mielenkiintoinen ja selkeä, panostimme myös sen visuaaliseen puoleen. Oppaaseen otimme mukaan kaikki kyselyssä olevat aihealueet: yhteiskunnan tukimuodot, työttömyysturvan, pankkipalvelut ja henkilöverotuksen. Lisäksi kyselyn pe-

rusteella otimme myös oppaassa esille vuokralaisen velvollisuudet ja oikeudet, vuokratuun ja työsopimuksen keskeisimmät asiat. Opettajien toivomuksesta oppaassa käsitellään myös säästämisen asioita. Toivomme, että laatimamme opas antaa hyvän ja toimivan apuvälineen opettajille taloustiedon opettamisen tueksi ja innostaa myös heitä jatkossa muokkaamaan opasta tuleviin opetuksen tarpeisiin.

7.2 Yhteenveto oman talouden hallinnasta ja toimenpidesuositukset

Nuoruusikään liittyy monia haasteita. Samalla, kun nuori omaksuu nuoren aikuisen roolin itsenäistymällä omista vanhemmistaan, joutuu hän tekemään monia valintoja mm. opiskelupaikan, ammatinvalinnan ja perheen perustamisen suhteen. Itsenäisen elämän sujumiseen vaikuttaa se, miten nuori ottaa vastuuta taloudellisista seikoista. Vastuuta ei voida kantaa, jos tiettyjä perusasioita ei ole omaksuttu lapsuudessa ja aikuisuuden kynnyksellä. Toisaalta on muistettava, kuten Peura-Kapanen (2005, 57) toteaa, että kuluttajien oman talouden hallinnassa on tärkeää painottaa koko elämänsä kaaren kestävää prosessia. Talouden hallinnan taitojen kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Jo ennen kouluikää lapsi alkaa oppia tuntemaan rahan arvoa ja sen käsittelytaitoa. Taloustilanteet muuttuvat elämäntilanteiden myötä, joten omaa talousosaamista on ylläpidettävä vanhuuteen asti. (Peura-Kapanen 2005, 57.)

Oman rahatalouden hallintaan liittyvät vahvasti nuoren elämäntilanne ja nuoren itsenäistymisen vaiheet. Myös taloustietämyksen taso, nuoren omaksuma kulutustyyli sekä ennen kaikkea asenne talousasioita kohtaan ovat ratkaisevia. Lisäksi taloudellisessa toimintaympäristössä tapahtuu koko ajan muutoksia, joka luovat rahatalouden hallinnalle joko mahdollisuuksia tai rajoituksia. Nämä muutokset tulee huomioida omissa taloudellisissa ratkaisuisa varsinkin laskusuhdanteen aikana. Taloudellisten toimintamekanismien monimutkaistumisen myötä myös yksittäisellä kuluttajalla on oltava entistä laaja-alaisempi taloustietämyksen taso.

Mielestämme on tärkeää kytkeä taloustietämykseen liittyvät asiat yhä laajemmin eri oppiaineisiin. Koska opetus kytkeytyy useampaan oppiaineeseen, tulisi taloustiedon opetuksen riittävyys kartoittaa erityisen tarkasti. Myös opetuksen määrän ja tason seurannasta tulisi huolehtia esimerkiksi yhtenäistämällä opetuskäytäntöjä. Talouden hallinnan opetusta voisi tukea muidenkin oppiaineiden tunneilla. Esimerkiksi matematiikan tunneilla olisi korkolaskujen yhteydessä hyvä verrata pikavippien ja tavallisen

pankkilainan korkoja ja kuluja. ”Kertaus on opintojen äiti” sanonta pätee myös taloustiedon oppimisessa ja matematiikan tehtävien avulla asioihin saataisiin tarvittavaa kertausta. Opetuksen suunnittelussa tulee ottaa huomioon nuorten tarpeet. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että nuoret toivoivat uusia näkökantoja taloustiedon opetukseen (OP-Pohjola 2011). Opetustapa tulee linkittää nuoren arkimaailmaan sopivaksi, jotta nuoren mielenkiinto saataisiin herätettyä ja pidettyä yllä. Nuoret toimivat mielellään verkkoyhteisössä ja ovat kiinnostuneet erilaisista verkkopeleistä. Uskommekin, että myös oman talouden hallintaa voisi opettaa ja opetella tuloksetta koulumaailmassa erilaisten verkkotehtävien ja -pelien avulla.

7.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Koko tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan ja tarkastellaan sen reliabiliteetin ja validiteetin avulla (Heikkilä 2010, 188). Tutkimuksen reliabiliteetti jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen reliabiliteettiin. Mittaustuloksen sisäinen reliabiliteetti toteutuu, kun mittaus tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen reliabiliteetti voidaan todeta, kun samasta aineistosta saadaan eri mittauskerroilla lähes samanlaiset vastaukset. Ulkoinen reliabiliteetti puolestaan tarkoittaa, että tutkimuksesta saadut mittaustulokset ovat toistettavissa myös muissa tutkimuksissa ja tilanteissa. Alhainen reliabiliteetti johtuu yleensä satunnaisista tekijöistä, kuten otanta sekä erilaisista mittaus- ja käsittelyvirheistä. Tutkimuksen reliabiliteetti on riippumaton validiudesta. (Metsämuuronen 2006, 58 - 59; Heikkilä 2010, 187.)

Tutkimuksen validiteetin avulla määritellään, missä määrin tutkimuksessa onnistuttiin mittaamaan sitä, mitä haluttiin mitata. Sisäisen validiteetin avulla määritellään tutkijan omaa tieteellistä otetta työhön, tutkimustyössä käytettyjen menetelmien valintaa, sekä kuinka hyvin tutkija on onnistunut kysymysten asettelussa ja antavatko ne vastauksen itse tutkimusongelmaan. Tutkimus on sisäisesti validi, jos mittarissa, kyselyssä tai ylipäänsä tutkimuksessa käytetyt käsitteet kattavat riittävän laajasti tutkittavan ilmiön sekä vastaavat tutkimuksen teoriaosassa esitettyjä käsitteitä. Tutkimus on ulkoisesti validi, jos sen tulokset voidaan yleistää koskemaan tiettyjä ryhmiä. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että poimitaan täysin sattumanvaraisesti riittävä määrä yksiköitä tutkimukseen mukaan. Tutkimusraportissa on tärkeää kuvata yksityiskohtaisesti tutkimustyön prosessia, jotta raporttia tarkasteltaessa pystytään analysoimaan sitä, ovatko tutkijan tulokset oikeita. (Metsämuuronen 2006, 34 - 48; Heikkilä 2010, 186 - 187.)

Kaikessa tutkimustoiminnassa pitää pyrkiä välttämään virheitä. Laadullisessa tutkimuksessa kysymykset totuudesta ja objektiivisesta tiedosta nousevat usein pinnalle. On tärkeää erottaa toisistaan havaintojen puolueettomuus ja luotettavuus. Pohdittaessa tutkimuksen luotettavuutta, on huomioitava, että tutkija on tutkimusongelman luoja ja tulkitsija, joten hänellä on tietty näkökulma tekemäänsä työhön. (Tuomi ym. 2009, 134 - 136.)

Tutkimuksemme on tehty puolueettomasti ja tieteelliselle tutkimukselle asetettujen kriteereiden mukaisesti. Tutkimuksemme luotettavuutta parantaa se, että saimme tutkimusaineistoomme riittävän määrän vastauksia eri opintoihin suuntautuneilta. Nuoret vastasivat kyselyyn valvotussa tilanteessa, joten on todennäköistä, että vastaukset edustavat kunkin omaa henkilökohtaista tilannetta ja mielipidettä. Kyselylomake ei ollut liian pitkä ja vastausaikaan oli varattu riittävästi, joten nuoret vastasivat huolella kysymyksiin. Kvantitatiiviset kysymykset olivat selkeitä ja avoimien kysymysten avulla saimme mitattua nuorten todellista tietämystä asiaan. Määrittelimme nuoren oman talouden hallintaan liittyvät keskeiset käsitteet teoreettisessa viitekehyksessä, jonka pohjalta laadimme kyselymme. Kiinnitimme erityistä huomiota aineiston analysointiin ja käytimme SPSS-ohjelman analysointia hyödyksi. Tutkimustulosten taulukointi on objektiivinen ja tarkka tapa esittää lukuja mahdollisimman pienessä tilassa (Heikkilä 2010, 19 - 154). Näin omilla henkilökohtaisilla mielipiteillämme tai näkökannoillamme ei ollut vaikutusta saatuihin tuloksiin. Avoimet kysymykset laadimme selkeään muotoon ja vastauksia näihin tuli runsaasti. Vastaukset luokiteltiin Excel-ohjelman avulla ja ne edustavat sekä nuorten omia mielipiteitä että tietämystä oman talouden hoidosta.

Tutkimuksemme validiutta heikentää otantamenetelmän valinta. Empiirisen tutkimuksemme tuloksia ei ole tarkoitus yleistää koskemaan kaikkien mikkeliäisten nuorten taloustietämystä ja rahankäyttöä. Tähän olisi pitänyt käyttää satunnaisotantaa johon olisi tullut valituksi myös maaseutukuntien opiskelijoita. Tutkimuksen ulkopuolelle jäi myös ne nuoret, jotka ovat joko kokonaan työelämässä tai työttöminä. Mielestämme saimme kuitenkin tällä otosvalinnalla varsin luotettavia tuloksia, koska tarkoituksemme oli hyödyntää tutkimuksen tuloksia Nuoren talouden hallinnan oppaan laatimisessa. Opettajat voivat käyttää opasta opetusmateriaalina oppitunneilla ja siksi halusimme selvittää toisen asteen opiskelijoiden taloustietämyksen tasoa ja lisätiedon tarvetta.

8 PÄÄTÄNTÖ

Opinnäytetyöprosessi oli hyvin antoisa, mutta samalla hyvin haastava kokemus. Lähiinnä aika oli rajoittavin tekijä näin vahvasti työelämässä kiinni oleville aikuisopiskelijoille. Mielenkiinto opinnäytetyön aiheeseen säilyi kuitenkin molemmilla aivan loppuun saakka, vaikka työn loppuvaiheessa koimmekin hieman itse työn tekemiseen kohdistuvaa uupumusta. Itse aihe koettiin opettajien keskuudessa erittäin tärkeäksi ja se myös kannusti meitä yrittämään parhaamme.

Yhteistyömme toimi erittäin hyvin koko opinnäytetyöprosessin ajan. Materiaalia aloimme yhdessä kerätä kesän 2011 aikana ja samalla aloitimme myös siihen tutustumisen. Aluksi raportin viitekehyksen rajaaminen tuntui hyvin vaikealta tehtävältä, koska aihe - oman talouden hallinta - on varsin laaja. Pikkuhiljaa viitekehyksen runko alkoi kuitenkin yhdessä keskustelemalla ja materiaaliin tutustumalla muotoutua. Toinen kirjoitti viitekehyksen runkoa eteenpäin ja samalla toinen ryhtyi laatimaan sen pohjalta kyselylomaketta. Kyselylomake valmistui lokakuun alkupuolella, jolloin myös teoriaan oli saatu kirjoitettua alustavasti aiheemme tärkeimmät asiat. Kyselylomake viimeisteltiin lopuksi yhteistyössä ja toimitettiin kouluille. Samalla tarkastelimme myös viitekehyksen rakennetta. Vastaukset saimme lokakuun puolivälissä, jolloin ryhdymme heti tallentamaan niitä SPSS:ään. Sen jälkeen tulostimme SPSS:stä taulukot ja analysoimme yhdessä tulokset. Työn loppuvaihe eteni niin, että toinen keskittyi laatimaan taulukot ja kuviot raporttia varten ja toinen keskittyi itse oppaan laatimiseen saamiemme tulosten perusteella. Viitekehyksen rajauksen haasteellisuutta lisäsi jo olemassa olevien tutkimusten paljous ja toisaalta aihealueen laajuus. Lisäksi kyselylomakkeen laatimista vaikeutti se, että opettajien toiveena oli, ettei kyselystä tulisi liian pitkä. Lopuksi itse oppaan työstäminen oli haastavaa juuri aihealueen laajuuden vuoksi. Oppaasta piti saada kuitenkin myös visuaalisesti kiinnostava. Parityöskentelyn myötä opinnäytetyöprosessi ei tuntunut puuduttavalta vaan molempien ahkera panostaminen kannusti työhön ja vei sitä joutuisasti eteenpäin.

Mielestämme onnistuimme hyvin työssämme, jonka koimme erittäin mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi. Aiheen ajankohtaisuutta lisäsi myös tällä hetkellä Euroopassa vallitseva taloustilanne, joka osoittaa talouden hallinnan olevan vaikea laji myös suuremmissa mittakaavassa. Talousongelmiin voivat joutua yksityisen ihmisen lisäksi kokonaiset valtiot ja laajemmatkin alueet.

Havaitsimme opinnäytetyömme laatimisen aikana, että tutkimuksemme tuloksista saisi myös monia mielenkiintoisia ja tärkeitä jatkotutkimuksen aiheita. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon ristiriita tutkimukseen osallistuneiden nuorten hyvinkin kielteisestä suhtautumisesta pikavippeihin ja samanaikaisesti julkisuudessa keskusteluun noussut pikavippien määrän valtava kasvu Suomessa. Olisi siis mielenkiintoista tutkia, mikä muuttaa nuorten asenteet. Miksi nuoret kuitenkin päätyvät ottamaan pikavippejä ja mistä seikoista nuorten lisääntyneet talousongelmat johtuvat. Opinnäytetyömme aikana meille vahvistui voimakkaasti tunne siitä, että nuorilla todella on tarvetta saada lisätietoa ja apua oman talouden hallintaan. Siksi toivomme, että nuorille ja heidän opettajilleen on heti konkreettista hyötyä laatimastamme Nuoren talouden hallinnan oppaasta ja että opettajilla olisi mahdollisuus kehittää opasta edelleen työssään esille nousevien tarpeiden mukaan. Toki olisi mukavaa saada myös itselle palautetta siitä, kuinka toimeksiantajan näkökulmasta onnistuimme työssämme ja kokevatko myös opettajat ja nuoret, että opas on hyödyllinen opettamisen ja oppimisen väline.

LÄHTEET

Aalberg, Veikko & Siimes, Martti A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Kustannus osakeyhtiö Nemo.

Ahdelma, Jukka 2011. Mikkeli jarruttelee rakentamistaan. Länsi-Savo 221, 2.

Autio, Antti 2011. Talouspäättäjät odottivat kauhulla maanantaita. Länsi-Savo 214, 20.

Autio, Minna & Paju, Petri (toim.) 2005. Kuluttava nuoruus. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto ja Stakes.

Autio, Minna, Eresmaa, Ilppo, Heinonen, Visa, Koljonen, Virpi, Paju, Petri & Wilska, Terhi-Anna (toim.) 2002. Pakko Riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulu-
tukseen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Bhose, Cilla 2011. Lupa painaa rahaa. Kauppalehti 172, 8.

Dunderfelt, Tony 2011. Elämäkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.

Etelä-Suomen Sanomat 2011. Opiskelu tarvitsee jatkuvaa kirittämistä. Verkkoartikke-
li. <http://www.ess.fi/?article=345009>. Julkaistu 17.10.2011. Luettu 22.10.2011.

Euroopan ympäristökeskus 2011. Kotitalouksien kulutus. Verkkosivut. <http://www.eea.europa.eu/fi/themes/households/intro>. Päivitetty 13.4.2011. Luettu 28.9.2011.

Finanssialan Keskusliitto ry 2011. Satoja mopoilijoita ulosotossa. Maksamattomasta liikennevakuutusmaksusta seuraa monia hankaluuksia. Verkkotiedote. http://www.fkl.fi/ajankohtaista/tiedotteet/Sivut/Satoja_mopoilijoita_ulosotossa.aspx. Julkaistu 2.11.2011. Luettu 12.11.2011.

Finanssialan Keskusliitto ry 2010. Kulutusluottoselvitys. Verkkojulkaisu. http://www.fkl.fi/materiaalipankki/julkaisut/Julkaisut/Kulutusluottoselvitys_2010.pdf. Julkaistu 20.1.2010. Luettu 12.1.2011.

Haanpää, Leena 2005. Vihreyden tavoittelusta totunnaisiin kulutustapoihin. Teoksessa Autio, Minna & Paju, Petri (toim.) Kuluttava nuoruus. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto ja Stakes, 118 - 131.

Heikkilä, Tarja 2010. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Holopainen, Martti & Pulkkinen, Pekka 2002. Tilastolliset menetelmät. Helsinki: WSOY.

Honkamaa, Tapio 2011. Työtä kaikille nuorille 2011. Verkkoartikkeli. http://www.lansi-savo.fi/scripts/edoris/edoris.dll?tem=lsearchart&search_iddoc=11018768. Julkaistu 24.2.2011. Luettu 22.10.2011.

Härkönen, Hasse 2011. Voitto kotiin. Yhteishyvä 8, 36 - 38.

Ilkko, Anne 2009. Nuorten maksuhäiriöt ja niiden seuraamukset sekä ratkaisukeinot Kainuussa. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Liiketalouden ja hallinnon ala. Opinnäyte-työ.

Isoaho, Minna 2011. Nuorten Paneeli 2011. Verkkojulkaisu. http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiika/kehittamisohjelma_2012-2015/Liitteet/Nuorten_Paneeli_2011_loppuraportti.pdf. Julkaistu 8.6.2011. Luettu 10.10.2011.

Isotalo, Kaisa & Kinnunen, Saara 2004. Omaan kämppään. Helsinki: Kirjapaino Oy.

Itkonen, Mervi 2009. Mainos ratkaisee, Kuluttaja 3, 19 - 21.

Itkonen, Mervi 2011. Kuka päättää vaatteistasi? Kuluttaja 4, 32 - 34.

Jauhiainen, Helena (toim.) 2010. Nuorten asunto-opas 2010 - 2011. Helsinki: Nuori-soasuntoliitto ry.

Järvenpää, Tomi 2011. Lapset & raha. OP -Pohjola -lehti 3, 12.

Kauppakeskus Stella 2011. Kauppakeskus Stella luo uutta ostoskulttuuria. Verkkotiedotteet. <http://www.kauppakeskusstella.fi/tiedotteet>. Päivitetty 24.8.2011. Luettu 24.9.2011.

KELA 2011a. Opintotuen muutokset 1.8.2011 lukien. Verkkosivut. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/310111141038JP>. Päivitetty 14.5.2011. Luettu 22.10.2011.

KELA 2011b. Asevelvollisen tuet. Verkkosivut. <http://kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/180701095903EH?OpenDocument>. Päivitetty 4.11.2011. Luettu 15.11.2011.

Kiander, Jaakko & Lönnqvist, Henrik 2002. Hyvinvointivaltio ja talouskasvu. Helsinki: WSOY.

Kupari, Tiina (toim.) 2010. Oma kotia etsimässä – Nuorten asuminen 2010. Verkkojulkaisu. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=123925>. Luotu 22.12.2010. Luettu 12.10.2011.

Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 31.3.1995/481. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantas/1995/19950481>. Ei päivitystietoja. Luettu 15.10.2011.

Lampikoski, Kari & Lampikoski, Timo 2000. Kuluttajavisiot. Porvoo: WSOY.

Lattunen, Jarna 2011. Kesä hyvässä seurassa. Osuuskauppa Suur-Savon verkkosivut. <http://www.s-kanava.fi/web/suur-savo/113>. Ei päivitystietoja. Luettu 22.10.2011.

Lehto, Anna-Maija 2011. Arvoa nuorten työvoimalle. Verkkoartikkeli. http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_002.html?s=0. Päivitetty 15.2.2011. Luettu 20.10.2011.

Luonto-Liitto ry 2011. Kulutuskriittinen toiminta. Verkkosivut. <http://luontoliitto.fi/ymparisto/kulutus.html>. Julkaistu 24.2.2011. Luettu 10.11.2011.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011. Nuori haluaa jatkuvasti lisää rahaa. Verkkosivut. <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/ika/15-18>. Ei päivitystietoja. Luettu 9.10.2011.

Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Miettinen, Aki, Linnosmaa, Ismo & Kannisto, Kirsi 2010. Toimiva talous. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mikkelin kaupunki 2011. Mikkelin onnistui hyvin nuorten kesätyökampanjassa. Verkkotiedote. http://www.mikkeli.fi/en/sisalto/03_mikkeli_tieto/05_tiedotus/06e_lehdistotiedotteet_05_2011/kesatyokampanja. Julkaistu 18.5.2011. Luettu 22.10.2011.

Myllyniemi, Sami, Gissler, Mika & Puhakka, Tiina 2005. Kuluttava nuoruus tilastoina. Teoksessa Autio, Minna & Paju, Petri (toim.) Kuluttava nuoruus. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto ja Stakes, 14 - 53.

Nikkinen, Tiina 2010. Nuorten kokemuksia perheen taloudellisesta tilanteesta. Verkkojulkaisu. http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/45185a93999fd3013a77847d3555861e/1320527_119/application/pdf/13132260/Nuorten_kokemuksia_perheen_taloudellisesta. Luotu 25.10.2010. Luettu 10.10.2011.

Nikola, Elisa 2011. Pikavippien takaisinmaksusta on vaikea neuvotella. Länsi-Savo 167, 2.

Numminen, Anu 2011. Säästämisen oppii kotona. Verkkootikkeli. <http://newsroom.nordea.com/fi/blogpost/saastamisen-oppii-kotoa/>. Päivitetty 20.9.2011. Luettu 10.10.2011.

Nuorisotasuntoliitto ry 2010. Asumisen ABC. Verkkosivut. <http://www.asumisenabc.fi/index.html>. Päivitetty 30.7.2010. Luettu 10.10.2010.

Nurmi, Jari-Erik, Ahonen, Timo, Lyytinen, Heikki, Lyytinen, Paula, Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Nykänen, Meri 2011. Julkisuudesta kiitolliset. Kuluttaja 5, 35 - 37.

OP-Pohjola 2011. OP-Pohjolan kysely: Joka neljäs haluaa selkeämpää taloustietoa. Verkkotiedotteet. <https://www.pohjola.fi/pohjola?cid=-313>. Päivitetty 6.6.2011. Luettu 16.9.2011.

Peltonen, Mika 2011. Pikavippi maksetaan pikavipillä: nuorten maksuhäiriöt nousussa. Kansan Uutiset. Verkkolehti. <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2443469/pikavippi-maksetaan-pikavipilla-nuorten-maksuhairiot-nousussa>. Julkaistu 19.1.2011. Luettu 27.9.2011.

Peura-Kapanen, Liisa 2005. Kuluttajien rahatalouden hallinta. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.

Raha-asiat.fi 2011a. Miten talous tasapainoon. Kuluttajaliitto-Konsumentförbundet ry:n verkkosivut. <http://www.kuluttajaliitto.fi/index.phtml?s=652>. Ei päivytystietoja. Luettu 15.9.2011.

Raha-asiat.fi 2011b. Kulutusluotot. Kuluttajaliitto-Konsumentförbundet ry:n verkkosivut. <http://www.kuluttajaliitto.fi/index.phtml?s=663>. Ei päivytystietoja. Luettu 10.10.2011.

Rantanen, Kalevi 2011. Kustannukset kuriin. Tekniikan Maailma 1, 13 - 18.

Rissanen, Kirsti 2009. Talous- ja velkaneuvonnan arviointi. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Saarinen, Henna 2001. Nuoruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus? Stakes. Raportteja 261. Saarijärvi: Gummerus.

Salmikivi, Juha 2011. Kesäksi töihin. Taloustaito 5, 24 - 27.

Sampo Pankki Oyj 2011. Kolmannes nuorista ylittää tilinsä ainakin kerran vuodessa. Verkkotiedote. http://www.sampopankki.fi/fi-fi/TietoaSampoPankista/media/Tiedotteet/Pages/20110713_Taloustaito_kolmannes_suomalaisnuorista_ylittaa_tilinsa.aspx. Julkaistu 13.7.2011. Luettu 10.10.2011.

Sonkeri, Petri 2011. Osaajan aikakausi. Tulevaisuuden työnantajat 9/2011, 3.

Suomen Kuluttajaliitto 2011a. Taidot karttuvat iän myötä. Verkkosivut. <http://kuluttajaliitto.fi/index.phtml?s=365>. Ei päivytystietoja. Luettu 23.10.2011.

Suomen Kuluttajaliitto 2011b. Taloustietoa tarvitaan. Verkkosivut. <http://www.kuluttajaliitto.fi/index.phtml?s=363>. Ei päivytystietoja. Luettu 15.10.2011.

Suomen Lukiolaisten Liitto 2011. Lukiolaiset istumalakkoon jatko-opintoihin siirtymisen puolesta. Verkkotiedote. <http://www.lukio.fi/liitto/tiedotteet-ja-lausunnot/lukiolaiset-istumalakkoon-jatko-opintoihin-siirtymisen-puolesta/>. Julkaistu 19.5.2011. Luettu 12.10.2011.

Svartström, Tarja 2011. Suomalaisteinien taskuraha 48 euroa. Nordean verkkoartikkeli. <http://www.nordea.fi/Henkil%C3%B6asiakkaat/P%C3%A4ivitt%C3%A4iset+raha-asiat/Neuvoja+p%C3%A4ivitt%C3%A4isist%C3%A4+raha-asioista/Suomalaisteinin+taskuraha+48+euroa/999752.html>. Julkaistu 9.10.2007. Luettu 22.10.2011.

Talousviesti.fi 2011. Viisi virhettä, jotka sotkevat nuoren perheen talouden. Verkkootikkeli. <http://www.talousviesti.fi/oma-talous/viisi-virhetta-jotka-sotkevat-nuoren-perheen-talouden/>. Päivitetty 4.8.2011. Luettu 12.10.2011.

Terveystieteiden tutkimuskeskus 2010. Rahapelaaminen kiinnostaa nuoria. Verkkopublication. <http://info.stakes.fi/pelihatat/FI/lait/arpajaislaki/kiinnostus.htm>. Päivitetty 1.10.2010. Luettu 13.11.2011.

Tieke 2009. Tietoyhteiskunnan kansalaistaidot. Verkkootikkeli. http://www.tieke.fi/osaamispalvelut/tieken_tutkinnot/tapahtuu_ajokortissa/kokemuksia/tietoyhteiskunnan_kansalaistaido/. Päivitetty 9.11.2009. Luettu 12.10.2011.

Tilastokeskus 2007. Suomen teollisuustuotannon kasvun vuodet. Verkkoartikkeli. <http://www.stat.fi/tup/suomi90/toukokuu.html>. Päivitetty 15.5.2007. Luettu 15.10.2011.

Tilastokeskus 2011a. Kuluttajien luottamus vajosi edelleen syyskuussa. Verkkojulkaisu. http://www.stat.fi/til/kbar/2011/09/kbar_2011_09_2011-09-27_tie_001_fi.html. Julkaistu 27.9.2011. Luettu 10.10.2011.

Tilastokeskus 2011b. Pienlainojen kysyntä vilkastui. Verkkojulkaisu. http://www.stat.fi/til/lkan/2011/02/lkan_2011_02_2011-09-16_tie_001_fi.html. Päivitetty 14.6.2011. Luettu 23.9.2011.

Tuomi, Jouni & Saarijärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turun Sanomat 2011. Työn merkitys nuorille ei näytä vähentyneen. Verkkoartikkeli. <http://www.ts.fi/online/kotimaa/259141.html>. Julkaistu 21.9.2011. Luettu 1.10.2011.

Turunen, Kari E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Juva: Atena.

Tyrväinen, Timo 2011. Miten maailmantalouden myllerrys vaikuttaa Suomeen? Länsi-Savo 211, 9.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2011. Työministeri Ihalainen: Etenkin nuorten työttömyys vaarassa lähteä nousuun. Verkkotiedote. http://www.tem.fi/?89506_m=104281&s=2467. Luotu 25.10.2011. Luettu 2.11.2011.

Työsuojeluhallinto 2011. Työsopimus. Verkkojulkaisu. <http://www.tyosuojelu.fi/fi/tyosopimus>. Ei päivitystietoa. Luettu 10.10.2011.

Ulkoasianministeriö 2006. Suomi maailmantaloudessa. Verkkotiedote. <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15263&contentlan=1&culture=fi-FI>. Päivitetty 15.8.2008. Luettu 15.10.2011.

Väestöliitto 2011. Rahankäyttö. Verkkojulkaisu. http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kansa/tietoa/vanhemmuus_ja_koti2/koti_ja_perhe/pelisaannot/vanhemman_rooli/rahankaytto. Ei päivitystietoja. Luettu 27.9.2011.

Wilska, Terhi-Anna 2010. Tytöt, pojat ja talous. Teoksessa Halko, Marja-Liisa, Mikola, Anne & Ruuskanen, Olli-Pekka (toim.) Naiset, miehet ja talous. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 119 - 137.

YLE Uutiset 2011. Rahaton nuori putoaa kärryiltä isoissa kaupungeissa. Verkkoartikkeli. http://yle.fi/uutiset/ohjelmat/aamu-tv/2011/08/quotarahaton_nuori_putoaa_karryilta_isoissa_kaupungeissaquot_2817436.html. Päivitetty 26.8.2011. Luettu 22.10.2011.

Kysely talousasioista

Taustatiedot:

Ikä: _____

Sukupuoli: Mies Nainen

Opiskelupaikka: Lukio Esedu

Missä asut tällä hetkellä: Vanhempien luona vuokra-asunnossa omassa omistusasunnossa

1. Tiedätkö miten yhteiskunta tulee muorta taloudellisesti seuraavissa tilanteissa. Jos vastaat kyllä, kerro lyhyesti kunkin kysymyksen kohdalla tukimuodoista, jotka tiedät.

a) Opiskeluaikana: Tiedän En tiedä

Esimerkiksi: (tietämäni tukimuoto) _____
_____
_____

b) Varusmiespalveluksen aikana: Tiedän En tiedä

Esimerkiksi: _____
_____
_____

c) Ensiasunnon hankinnassa: Tiedän En tiedä

Esimerkiksi: _____
_____
_____

2. Etsit vuokra-asuntoa. Lehti-ilmoituksessa on tarjolla sopivankokoinen asunto lähellä Mikkelin keskustaa. Ilmoituksessa mainitaan 1 kk:n vuokratakuu/vuokravakuus. Mitä sillä tarkoitetaan?

Vastaus: _____
_____
_____

En tiedä

3. Mitä oikeuksia/ velvollisuuksia Sinulla asunnon vuokralaisena on?

---

4. Työskenteletkö opintojen ohessa? Kyllä En

Oliko Sinulla kesätyöpaikka kesällä 2011? Kyllä Ei

5. Saat kesätyöpaikan. Tuleva työnantaja on kiireinen, eikä sanojensa mukaan ehdi tekemään kirjallista työsopimusta, Miksi kirjallinen työsopimus on tärkeä? Mistä asioista siinä sovitaan?

Vastaus: _____

---

6. Onko Sinulla säästöjä tai oletko kiinnostunut säästämisestä? Kyllä Ei

Kerro lyhyesti miksi säästät tai et säästä: _____

---

7. Tiedätkö mikä on pikavippi? Kyllä En

Oletko ottanut koskaan pikavippiä? Kerran Useamman kerran En koskaan

Missä tilanteessa harkitsisit pikavipin ottamista?

---

8. Sinulla on puhelinliittymä omissa nimissäsi. Lasku pitäisi maksaa 15.10, mutta tililläsi ei ole rahaa laskun hoitoon. Miten toimit: _____

---

9. Mikä on luottotietohäiriö (maksuhäiriö) ja mitä siitä aiheutuu? En tiedä

Tiedän Luottotietohäiriöstä seuraa: _____
_____
_____

Onko Sinulla ollut maksuhäiriöitä? Kyllä Ei

10. Ruksaa ne asiat, joista haluaisit lisätietoa

- Opintotuki
- Opintolaina
- Opintotuen/palkan verotus
- Nuoren pankkipalvelut
- Työttömyysturva
- Muu, mikä? _____

11. Arvioi, millä tasolla mielestäsi on oma taloudenhallintasi? (rahan käyttö, laskujen hoitaminen ajallaan, tieto yleisimmistä talousasioista)

- Erinomainen
- Hyvä
- Tyydyttävä
- Kohtalainen
- Huono

12. Pelaatko rahapelejä?

- Päivittäin Viikoittain 1-2 kertaa kuukaudessa En koskaan

LIITE 1(4).
Kyselylomake

13. Mistä saat tuloja? Arvioi tulojen jakautuminen prosentteina. Tarkista että summa on 100.

Vanhemmat: _____ %

Työ: _____ %

Tuet: _____ %

Muu: _____ %

14. Mihin käytät tuloja? Arvioi menojen jakautuminen prosentteina. Tarkista, että summa on 100.

Asuminen/laskut: _____ %

Ruoka ja juoma: _____ %

Pukeutuminen: _____ %

Harrastukset: _____ %

Vapaa-aika: _____ %

Elektroniikka: _____ %

Muu: _____ %

15. Riittävätkö käytettävissä olevat rahasi välttämättömiin menoihisi?

Hyvin

Juuri ja juuri

Eivät riitä

Kiitos vastauksistasi!

TAULUKKO 1. Vastajaan ikä

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
15	7	4,6	4,7
16	51	33,8	34,2
17	64	42,4	43,0
18	26	17,2	17,4
19	1	,7	,7
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 2. Vastajaan sukupuoli

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Mies	97	64,2	65,1
Nainen	52	34,4	34,9
Total	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 3. Vastajaan opiskelupaikka

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Lukio	80	53,0	53,7
Esedu	69	45,7	46,3
Total	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 4. Vastajaan asuinpaikka

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Vanhempien luona	132	87,4	88,6
Vuokra-asunnossa	14	9,3	9,4
Omassa omis- tusasunnossa	3	2,0	2,0
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 5. Vastaja tietää yhteiskunnan opiskeluaikaisen tuen

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Tietää	127	84,1	85,2
Ei tiedä	22	14,6	14,8
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 6. Vastaja tietää varusmiespalvelun aikaisen tuen

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Tietää	81	53,6	54,4
Ei tiedä	68	45,0	45,6
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 7. Vastaaja tietää ensiasunnon hankintaan liittyvän tuen

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Tietää	7	4,6	4,7
Ei tiedä	142	94,0	95,3
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 8. Vastaaja tietää vuokratakuujärjestelmän

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Ei lainkaan	99	65,6	66,4
Vähän	36	23,8	24,2
Pääosin	14	9,3	9,4
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 9. Tietää vuokralaisen oikeudet ja/tai velvollisuudet

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Ei lainkaan	29	19,2	19,5
Vähän	108	71,5	72,5
Pääosin	12	7,9	8,1
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 10. Vastaaja työskentelee opintojen ohessa

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Kyllä	17	11,3	11,4
Ei	132	87,4	88,6
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 11. Vastaajalla oli kesätyöpaikka v. 2011

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Kyllä	95	62,9	63,8
Ei	54	35,8	36,2
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 12. Vastaaja tietää, miksi työsopimus on tärkeä

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Ei lainkaan	12	7,9	8,1
Vähän	99	65,6	66,4
Pääosin	38	25,2	25,5
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 13. Vastaajalla on säästöjä tai säästäminen kiinnostaa

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Kyllä	112	74,2	75,2
Ei	37	24,5	24,8
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 14. Vastaaja tietää pikavipin

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Kyllä	143	94,7	96,6
Ei	5	3,3	3,4
Yhteensä	148	98,0	100,0
Ei vastausta	3	2,0	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 15. Pikavipin ottaminen

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Useita kertoja	1	,7	,7
Ei koskaan	148	98,0	99,3
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 16. Tietää vaihtoehtoja erääntyneen laskun hoitamiseen

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Ei lainkaan	17	11,3	11,4
Vähän	69	45,7	46,3
Pääosin	63	41,7	42,3
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 17. Vastaaja tietää mitä luottotietohäiriöstä seuraa

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Ei lainkaan	56	37,1	37,6
Vähän	73	48,3	49,0
Pääosin	20	13,2	13,4
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 18. Vastaajalla on ollut maksuhäiriöitä

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Ei	143	94,7	100,0
Ei vastausta	8	5,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 19. Vastaaaja haluaa lisätietoa/yhteenvetotaulukointi

Lisätietoa halutaan	Lukumäärä
Opintotuesta	59
Opintolainasta	60
Verotuksesta	63
Pankkipalveluista	56
Työttömyysturvasta	51
Muusta asiasta	6
Ei mistään asioista	32

TAULUKKO 20. Oman taloudenhallinnan taso

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Erinomainen	15	9,9	10,1
Hyvä	94	62,3	63,5
Tyydyttävä	23	15,2	15,5
Kohtalainen	14	9,3	9,5
Huono	2	1,3	1,4
Yhteensä	148	98,0	100,0
Ei vastausta	3	2,0	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 21. Rahapeliin pelaaminen

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Päivittäin	3	2,0	2,0
Viikoittain	30	19,9	20,1
1 - 2 krt/kk	34	22,5	22,8
Ei koskaan	82	54,3	55,0
Yhteensä	149	98,7	100,0
Ei vastausta	2	1,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 22. Vanhempien tuen osuus tuloista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	29	19,2	20,3
21 - 40 %	19	12,6	13,3
41 - 60 %	41	27,2	28,7
61 - 80 %	27	17,9	18,9
81 - 100 %	27	17,9	18,9
Yhteensä	143	94,7	100,0
Ei vastausta	8	5,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 23. Työtulojen osuus tuloista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	79	52,3	55,6
21 - 40 %	29	19,2	20,4
41 - 60 %	15	9,9	10,6
61 - 80 %	17	11,3	12,0
81 - 100 %	2	1,3	1,4
Yhteensä	142	94,0	100,0
Ei vastausta	9	6,0	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 24. Tukien osuus tuloista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	109	72,2	77,3
21 - 40 %	12	7,9	8,5
41 - 60 %	11	7,3	7,8
61 - 80 %	5	3,3	3,5
81 - 100 %	4	2,6	2,8
Yhteensä	141	93,4	100,0
Ei vastausta	10	6,6	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 25. Muiden tulojen osuus tuloista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	132	87,4	93,6
21 - 40 %	7	4,6	5,0
41 - 60 %	2	1,3	1,4
Yhteensä	141	93,4	100,0
Ei vastausta	10	6,6	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 26. Asumisen osuus menoista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	131	86,8	94,2
21 - 40 %	3	2,0	2,2
41 - 60 %	3	2,0	2,2
61 - 80 %	2	1,3	1,4
Yhteensä	139	92,1	100,0
Ei vastausta	12	7,9	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 27. Ruoan ja juoman osuus menoista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	89	58,9	62,7
21 - 40 %	26	17,2	18,3
41 - 60 %	20	13,2	14,1
61 - 80 %	5	3,3	3,5
81 - 100 %	2	1,3	1,4
Yhteensä	142	94,0	100,0
Ei vastausta	9	6,0	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 28. Pukeutumisen osuus menoista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	93	61,6	66,0
21 - 40 %	27	17,9	19,1
41 - 60 %	15	9,9	10,6
61 - 80 %	6	4,0	4,3
Yhteensä	141	93,4	100,0
Ei vastausta	10	6,6	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 29. Harrastusten osuus menoista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	1	,7	,7
21 - 40 %	121	80,1	86,4
41 - 60 %	12	7,9	8,6
61 - 80 %	3	2,0	2,1
81 - 100 %	3	2,0	2,1
Yhteensä	140	92,7	100,0
Ei vastausta	11	7,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 30. Vapaa-ajan osuus menoista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0-20 %	86	57,0	61,4
21 - 40 %	35	23,2	25,0
41 - 60 %	13	8,6	9,3
61 - 80 %	4	2,6	2,9
81 - 100 %	2	1,3	1,4
Yhteensä	140	92,7	100,0
Ei vastausta	11	7,3	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 31. Elektroniikan osuus menoista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	124	82,1	89,2
21 - 40 %	11	7,3	7,9
41 - 60 %	3	2,0	2,2
61 - 80 %	1	,7	,7
Yhteensä	139	92,1	100,0
Ei vastausta	12	7,9	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 32. Muiden menojen osuus menoista (%)

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
0 - 20 %	126	83,4	90,6
21 - 40 %	9	6,0	6,5
41 - 60 %	3	2,0	2,2
61 - 80 %	1	,7	,7
Yhteensä	139	92,1	100,0
Ei vastausta	12	7,9	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

TAULUKKO 33. Riittävätkö vastaajan rahat välttämättömiin menoihin

	Lukumäärä	Prosenttia kaikista	Prosenttia vastanneista
Hyvin	94	62,3	64,8
Juuri ja juuri	40	26,5	27,6
Eivät riitä	11	7,3	7,6
Yhteensä	145	96,0	100,0
Ei vastausta	6	4,0	
Kaikki yhteensä	151	100,0	

Säästäminen/ristiintaulukointi

TAULUKKO 34. Vastaajan sukupuoli * Vastaajalla on säästöjä tai säästäminen kiinnostaa / Ristiintaulukointi

			Vastaajalla on säästöjä tai säästäminen kiinnostaa		Yhteensä
			Kyllä	Ei	
Vastaajan sukupuoli	Mies	Lukumäärä	76	21	97
		% sukupuolen sisällä	78,4 %	21,6 %	100,0 %
		% vastausvaihtoehdon sisällä	67,9 %	56,8 %	65,1 %
	Nainen	Lukumäärä	36	16	52
		% sukupuolen sisällä	69,2 %	30,8 %	100,0 %
		% vastausvaihtoehdon sisällä	32,1 %	43,2 %	34,9 %
Yhteensä	Lukumäärä	112	37	149	
	% sukupuolen sisällä	75,2 %	24,8 %	100,0 %	
	% vastausvaihtoehdon sisällä	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

Yhteiskunta tukee nuorta eri elämänvaiheissa

- ☐ Opiskelija
- ☐ Asevelvollinen
- ☐ Ensiasunnon ostaja

Opintotuki= opintoraha + asumislisä+ opintolaina

- ☐ Jos käyt töissä ja nostat opintotukea samaan aikaan, ole huolellinen etteivät yhteenlasketut ansio- ja pääomatulosi ylitä niille asetettua tulo rajaa.
- ☐ Opiskelija saa tienata 660 euroa jokaista opintotukikuukautta kohden
- ☐ Tuettomana kuukautena voit tienata enintään 1970 euroa
- ☐ Jos tulo raja ylittyy, joudut maksamaan saamaasi tukea takaisin. Huomaa, että takaisinperintä koskee myös asumislisää.
- ☐ Ansiotulojen lisäksi myös pääomatulot (esim. osingot, myyntivoitot ja rahastojen tuotto-osuudet) vaikuttavat opintotuen maksuun.

Opintoraha

- ☐ Valtio tukee opintotuella opiskeluasi
- ☐ Olet oikeutettu opintorahaan seuraavasta kuukaudesta alkaen, jona täytät 17 vuotta, kun opiskelet päätoimisesti.
- ☐ Maksetaan kuukausittain
- ☐ Veronalaista tuloa.
- ☐ Määräytyy hakijan iän, koulutusasteen, asumismuodon ja siviilisäädyn mukaan.
- ☐ Vanhempien tulot vaikuttavat opintorahan määrään, jos olet alle 20-vuotias, perheetön ja opiskelet toisen asteen oppilaitoksessa.

Opintotuen asumislisä

- ☐ Valtio tukee opiskelijan asunnista asumislisällä.
- ☐ Asumislisää voi hakea päätoiminen, lapseton ja kotoa poismuuttanut päätoiminen opiskelija, joka on oikeutettu myös opintotukeen.
- ☐ Maksetaan kuukausittain yleensä opintorahan yhteydessä.
- ☐ Verotonta tuloa.
- ☐ Voi olla korkeintaan 80 % hyväksyttävistä asumismenoista. 252 euroa ylittäviä asumismenoja ei huomioida.
- ☐ Asumislisää ei makseta niiltä kesäkuukausilta, jolloin opiskelija ei saa opintotukea.

Opintolaina

- ☐ Valtion takaama laina, jota voi saada opintotukeen oikeutettu opiskelija.
- ☐ Opintolainan takauspäätös haetaan opintotukihakemuksella Kelasta
- ☐ Opintorahaa saava korkeakouluopiskelija saa opintolainalle valtion takauksen ilman erillistä hakemusta.
- ☐ Takauspäätöksen saatuasi hae opintolaina pankista.
- ☐ Lainasta kertyy kuluja ja korkoja, mutta se on ehdoiltaan edullinen. Opintolainan korot ovat verovähennyskelpoisia.
- ☐ Opintolaina maksetaan takaisin opintojen päättyttyä.

Muut tuet ja yhteistiedot

- ☐ Korkeavustus
- ☐ Koulumatkatuki
- ☐ Ateriatuki
- ☐ Lisätietoa opiskelijan tuista:
www.kela.fi/opintotuki
www.kela.fi/laskurit

Asevelvollisen tuet

- ▣ Kela voi maksaa sotilasavustusta varusmies- tai siviilipalveluksessa olevalle asevelvolliselle, sekä hänen omaiselleen palvelusajalta. Asevelvollisella tarkoitetaan naista tai miestä, joka on aseellisessa, aseettomassa tai siviilipalveluksessa.
- ▣ Sotilasavustuksen saamiseen vaikuttavat asevelvollisen ja sotilasavustukseen oikeutetun omaisen palvelusaikana käytettävissä olevat nettotulot.
- ▣ Sotilasavustukseen kuuluvat:
  - Perus-, asumis- ja erityisavustus
  - Elatustuki
  - Opintolainojen korkojen maksu
- ▣ Hae avustusta kuukautta ennen palveluksen alkua.

Perusavustus

- ▣ Osa Kelan maksamaa sotilasavustusta. Sillä katetaan asevelvollisen puolison ja lasten jokapäiväisiä menoja, joihin muut tulot eivät riitä.
- ▣ Omaisen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluu esimerkiksi:
  - ravinto, puhtaus ja vaatetus
  - Pienehköt terveydenhoitomenot, kuten käsikauppalääkkeet ja terveyskeskusmaksut
  - puhelin-, lehti- ja televisiomaksut
  - vakuutusmaksut
  - kohtuulliset työmatkakustannukset
  - virikistys- ja harrastusmenot

Asumisavustus

- ☐ Kela voi korvata palveluksessa olevan asevelvollisen tai avustukseen oikeutetun omaisen vakituisen asunnon todelliset asumismenot.
- ☐ Esimerkiksi: vuokran, yhtiövastike, lämmityskustannukset, vesimaksut, asuntolainojen korot, sähkö- ja kaasumaksut ja omakotitalon hoitomenot.
- ☐ Myös siviilipalvelusta suorittava voi saada tukea vakituisen asuntonsa menoihin.

Elatustuki ja erityisavustus

- ☐ Kela maksaa elatusapuun oikeutetulle lapselle elatusavun suuruisen määrän silloin, jos asevelvollinen on oikeuden päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman kirjallisen sopimuksen perusteella velvoitettu maksamaan alaikäiselle lapselle elatusapua
- ☐ Alkuperäisiä kuitteja vastaan Kela voi myöntää asevelvolliselle myös erityisavustusta esim. suurempiin terveydenhoitomenoihin, lastenhoitoon liittyviin menoihin, muuttokustannuksiin, hautajaiskuluihin jne
- ☐ Erityisavustusta haetaan laskun maksukuukauden aikana alkuperäisillä kuiteilla.

Muita asevelvollisen tukia

- ▣ Varusmies voi saada oikeudellisen asian hoitamista varten itselleen avustajan kokonaan tai osittain valtion varoilla.
- ▣ Avioliitossa tai pysyvässä avosuhteessa olevalle myönnetään 12 päivän isyysvapaa. Isyysrahaa puolestaan voidaan maksaa asevelvollisuutta varusmiespalveluna tai siviilipalveluna suorittavalle, joka on isyysvapaalla tai muulla lomalla palveluksesta.

Päiväraha ja muut palveluskorvaukset

- ▣ Varusmiehelle ja siviilipalveluksessa olevalle maksetaan päivärahaa, jonka määrä on porrastettu palvelusajan mukaan. Päiväraha maksetaan pankkitilille kaksi kertaa/kk.
- ▣ Erityiskoulutettaville maksetaan lisäkorvausta.
- ▣ Komennusmatkoilta voi saada matkustus- ja ruokarahaa.
- ▣ Ulkomailla palvelevat saavat lisäpäivärahaa
- ▣ Tietoa löydät osoitteista:
www.kela.fi ja www.puolustusvoimat.fi

Asuntosäästöpalkkiojärjestelmä (ASP)

- ▣ Perustuu asuntosäästöpalkkiolakiin - ja asetukseen
- ▣ Tukee nuorta, 18 - 30-vuotiaasta ensiasunnon ostajaa.
- ▣ Ensiasunnon ostajaksi katsotaan henkilö, joka ei omista/ole omistanut 50 %: a tai enempää asunnosta.

ASP-sopimuksen sisältö

- ▣ Asuntosäästösopimus solmitaan asuntosäästäjän ja rahalaitoksen välille.
- ▣ Säästäjä sitoutuu tallettamaan asuntosäästötilille talletuksia ensiasunnon hankintaa varten.
- ▣ Asuntosäästötallettaja ja rahalaitos sopivat vastaantulolainasta, joka myönnetään, jos myöntöehdot täyttyvät.
- ▣ Säästösopimusta voidaan pankin kanssa sovittaessa tietyin osin muuttaa.
- ▣ Sopimus purkautuu, jos tilin varoja nostetaan tai asunto hankintaan vastikkeellisesti ennenaikaisesti.

Omasäästöosuus ja talletusaika

- ▣ Omasäästöosuus on vähintään 10 % asunnon hinnasta. Säästöosuuteen lasketaan mukaan myös pankin maksama talletus- ja lisäkorko.
- ▣ Säästäjän on tehtävä talletuksia vähintään kahdeksana kalenterivuosineljänneksenä.
- ▣ Talletettava määrä 150 - 3 000 euroa/vuosineljännes.
- ▣ Talletukset voi tehdä myös kuukausittain, huomioiden, että vuosineljännestavoite täyttyy.
- ▣ Säästöille maksetaan 1%:n korko + pankin maksama 2 - 4%:n lisäkorko. Korosta ei peritä lähdeveroa.

Lainaehdot

- ▣ Vastaantulolaina on enintään 90 % asunnon kauppahinnasta.
- ▣ Laina-aika on maksimissaan 25 vuotta
- ▣ Lainan korko sovitaan pankin kanssa, mutta korkotukilainan koron on oltava muita pankin myöntämiä ensiasuntolainoja edullisempi.
- ▣ Lainalle saa tarvittaessa rajoitetun valtiontakauksen.
- ▣ Lainan maksimimäärä riippuu asunnon sijaintikunnasta.

Lainan korkotuki ja säästöpalkkio

- ☐ Valtio maksaa ASP-lainalle korkotukea.
- ☐ Korkotukea maksetaan 10 ensimmäiseltä lainavuodelta toistaiseksi 70 %:a korkotukilainasta perittävän vuotuisen koron siitä osasta, joka ylittää 3,8 prosenttia lainan jäljellä olevasta pääomasta.
- ☐ Valtio voi myös maksaa järjestelmän avulla ensiasunnon hankkineelle ns. asuntosäästöpalkkion.

Esim. vuonna 2009 ASP-järjestelmää uudistettiin ja sen yhteydessä valtio päätti määräaikaisesta asuntosäästöpalkkiosta ajalle 1.7.2009 - 31.12.2011. Tänä aikana järjestelmän avulla ensiasunnon ostavat tai rakentamisen aloittavat saavat 3000,00 euron asuntosäästöpalkkion/asunto.

Lisäehdot ja -tiedot

- ☐ ASP-asunnon on oltava omistajan omassa käytössä korkotukiaikana. Erityistapauksissa asunto voidaan vuokrata maksimissaan kahdeksi vuodeksi.
- ☐ Vuokrauksesta tehtävä kirjallinen ilmoitus kunnan asuntoviranomaiselle
- ☐ Asunto voidaan myydä rajoituksetta. ASP-laina voidaan säilyttää, mikäli se käytetään uuden asunnon hankintaan kohtuullisessa ajassa.
- ☐ Lisätietoja ASP-järjestelmästä saat mm. ympäristöministeriön sivuilta www.ymparisto.fi ja pankeista.

Kohti itsenäistä elämää...

- ☐ Yksi suurista askelista kohti itsenäistymistä on muutto pois lapsuuskodista.
- ☐ Useimmiten kotoa muutetaan toisella paikkakunnalla tapahtuvan opiskelun tai työskentelyn vuoksi. Syynä voi olla myös halu itsenäistyä tai muuttaa yhteen tyttö- tai poikakaverin kanssa.
- ☐ Useimmiten nuori muuttaa aluksi vuokra-asuntoon. Muita vaihtoehtoja ovat mm. omistusasunto, omistusoikeusasunto ja asumisoikeusasunto.

Vuokralle

- ☐ Vuokra-asuntoja tarjoavat mm. kunnat, kaupungit, opiskelija- asuntosäätiöt - ja yhtiöt sekä yksityiset vuokranantajat.
- ☐ Opiskelija-asuntoa haetaan opiskelupaikkakunnalta. Lisätietoa esim. osoitteesta: www.opiskelija-asunnot.fi
- ☐ Yksityisten vuokranantajien tarjoamia asuntoja löydät esim. Internetin, lehtien ilmoituspalstan tai välitysluokkeen kautta, joihin voit jättää myös itse asunonhakuilmoituksen.
- ☐ Asunto voi löytyä myös lähiverkoston avulla. Kysele vinkkejä siis myös kavereilta, tuttavilta tai työnantajalta.

Vuokrasopimus

- ☐ Asunnon vuokrauksesta sovitaan kirjallisella vuokrasopimuksella toistaiseksi tai määräajaksi.
- ☐ Toistaiseksi tehty sopimus on irtisanottava kirjallisesti.
- ☐ Määräajaksi tehty sopimus on ajallisesti sitova.
- ☐ Sopimuksen tulee kirjata vähintään:
  - vuokrauksen kohde ja osapuolet
  - vuokrasuhteen kesto
  - vuokran määrä
  - mahdolliset maksut (vesimaksu, autopaikka jne.)
  - vuokran maksutapa ja maksupäivä
  - vuokran tarkistaminen
  - mahdollinen vuokravakuus
  - huoneiston kunto

Vuokralaisen velvollisuuksia

- ☐ Vuokralaisen on noudatettava talon järjestyssääntöjä.
- ☐ Huolehdittava, että asunto säilyy normaalikuntoisena ja ilmoitettava asunnon mahdollisista vioista ja puutteista välittömästi.
- ☐ Huolehdittava vuokran maksamisesta.
- ☐ Ilmoitettava aiheuttamansa vahingot ja korvattava ne asunnon omistajalle.
- ☐ Sovittava mahdollisista muutos- ja korjaustöistä vuokranantajan kanssa. Sopimus kannattaa tehdä kirjallisesti.
- ☐ Asunnon loppusiivous kuuluu vuokralaisen velvollisuuksiin.

Vuokratakuu/vakuus

- ☐ Vuokranantaja voi vaatia vuokralaiselta maksimissaan 3 kk:n vuokravakuuden, jolla hän varmistaa saavansa korvauksen mm. maksamattomista vuokrista / asunnolle aiheutetuista vahingoista.
- ☐ Vuokranantajalla on velvollisuus palauttaa vakuus vuokrasopimuksen päätyttyä, jos vuokrat on maksettu ja asunto kunnossa.
- ☐ Riitätilanteet kannattaa ennaltaehkäistä kirjaamalla asunnon viat ja puutteet ylös yhdessä vuokranantajan kanssa sopimussuhteen alussa ja lopussa. Myös huoneiston valokuvaamisesta on apua.
- ☐ Vuokralaisen ei ole velvollisuutta korvata normaalin asumisen aiheuttamia kulumia asunnossa.

Vuokravakuustili

- ☐ Yleisin tapa asettaa vuokravakuus on avata vuokravakuustili pankissa.
- ☐ Tili avataan *vuokralaisen/vuokralaisten* nimiin. Tilille talletetaan ainoastaan vuokrasopimuksessa sovittu vuokratakuun määrä.
- ☐ Vuokrasopimus tulee olla mukana pankissa tiliä avatessa.
- ☐ Tilin varat sidotaan ja vuokralainen toimittaa yhden sopimuskappaleen sitoumuksesta vuokranantajalle.
- ☐ Pankki vapauttaa varat vuokralaisen käyttöön vuokranantajan kirjallisella ilmoituksella vuokrasuhteen päätyttyä. Vuokranantajalla on oikeus varojen käyttöön vain aikaisemmin mainituista syistä.

Vuokran määräytyminen ja lisätiedot

- ▣ Vuokran suuruus määräytyy vuokralaisen ja vuokranantajan sopimuksen mukaisesti.
- ▣ Vuokran määrää voidaan muuttaa vuokrasopimuksessa mainitun ns. tarkistuslausekkeen perusteella - esimerkiksi indeksiehto, prosenttikorotus tai euromääräinen korotus.
- ▣ Vuokran korotuksesta on ilmoitettava vuokralaiselle kirjallisesti.
- ▣ Tärkeää lisätietoa asunnon vuokrauksesta saat esim. Suomen Kuluttajaliiton julkaisemasta Vuokraoppaasta sivulta www.kuluttajaliitto.fi

Mistä voi etsiä työpaikkaa?

- ▣ Työvoimatoimiston kautta
- ▣ Rekrytointifirmojen ja työvoiman vuokrausyritysten kautta
- ▣ Oppilaitosten tai ammattiliittojen rekrytointipalvelujen kautta
- ▣ Työhallinnon www.mol.fi -sivuilta muilta www-rekrytointisivuilta
- ▣ Kuntien, yritysten ja organisaatioiden kotisivuilta sanoma- ja ammattilehdistä (myös www-palveluja)

Työelämään...

- ☐ Oma aktiivisuus on tärkeää, sillä nykyään yli puolet työsuhteista solmitaan henkilökohtaisten kontaktien pohjalta.
- ☐ Käytä myös lähiverkostoa kyselemällä tuttavilta ja sukulaisilta.
- ☐ Ota suoraan yhteyttä sinua kiinnostaviin yrityksiin ja organisaatioihin. Muista aikaisemmat harjoittelu- ja kesätyöpaikat.
- ☐ Monella yrityksellä on myös nettisivut, joiden kautta voit hakea yritykseen täyttämällä sähköisen työnhakulomakkeen.

Työelämään...

- ☐ Panosta työnhakuun.
- ☐ Liitä kirjalliseen hakemukseen ansioluettelo tai CV.
- ☐ Soittamalla työnantajalle osoitat kiinnostuksesi.
- ☐ Markkinoi itsesi. Erotu joukosta positiivisesti.
- ☐ Valmistaudu työhaastatteluun hyvin. Muista ensivaikutelman merkitys.
- ☐ "Hakemuksella osoitat pätevyytesi, mutta haastattelulla sopivuutesi"
- ☐ Lisätietoja esim. www.mol.fi

Työsopimus

- ▣ Kirjallisesti tehdystä työsopimuksesta hyötyvät molemmat osapuolet, koska siitä voidaan luotettavasti todistaa mitä on sovittu.
- ▣ Jos työsopimusta ei ole tehty kirjallisesti tai tarvittavat tiedot eivät siitä ilmene, työnantajan on annettava ilman eri pyyntöä työntekijälle ensimmäisen palkanmaksukauden päättymiseen mennessä kirjallinen selvitys työsuhteen ehdoista.

Työsopimuksen tai kirjallisen ilmoituksen vähimmäistiedot

- ▣ Työnantajan ja työntekijän koti- tai liikepaikka
- ▣ Työnteon alkamisajankohta
- ▣ Määräaikaisen sopimuksen kesto ja määräaikaisuuden peruste
- ▣ Koeajan pituus (jos koeajasta sovitaan)
- ▣ Työntekopaikka; jos ei pääasiallista tekopaikkaa, selvitys periaatteista joiden mukaan työntekijä työskentelee eri kohteissa
- ▣ Työntekijän pääasialliset työtehtävät
- ▣ Työhön sovellettava työehtosopimus
- ▣ Palkan määräytymisperusteet ja palkanmaksukausi
- ▣ Säännöllinen työaika
- ▣ Vuosiloman määräytyminen
- ▣ Irtisanomisaika tai sen määräytymisperuste
- ▣ Vähintään 1 kk kestävässä ulkomaantyössä työn kesto, valuttua, jossa rahapalkka maksetaan, ulkomailta suoritettava rahakorvaukset, huontoisedut ja työntekijän kotiuttamisen ehdot

Opiskelijan ansioiden verotus

- ☐ Opiskelijan yleisimmät tulot ovat opintoraha ja palkka.
- ☐ Opiskelijan verotus eroaa muiden verotuksesta vain opintorahavähennyksen osalta.
- ☐ Kansaneläkelaitos peri opintorahasta 10 %:n ennakonpidätyksen automaattisesti. Jos sinulla ei ole muita tuloja, vero saattaa olla liian suuri. Tällöin voit hakea verottajalta uuden verokortin ja pienentää ennakonpidätysprosenttiasi.
- ☐ Kaikki palkkatulot ovat veronalaisia ansiotuloja.
- ☐ Kokonaisverotus määräytyy koko vuoden ansioiden mukaan.
- ☐ Tuloista tehdään lain mukaiset vähennykset ja jäljelle jäävästä määrästä lasketaan vero.

Verokortti

- ☐ Palkkaa varten tarvitset verokortin toimitettavaksi työnantajalle. Kortista työnantaja näkee paljonko hänen tulee periä palkastasi veroja.
- ☐ Verohallinto lähettää automaattisesti verokortin kaikille 16 vuotta täyttävälle ja nuoremmillekin jo ansiotyössä olleille.
- ☐ Jos et toimita verokorttia työnantajallesi, ennakonpidätys toimitetaan 60 %:n suuruisena.
- ☐ Mahdollisia sivutuloja varten saat erillisen sivutulon verokortin.

Verokortti

- ☐ Voit pyytää työnantajaasi perimään veroa pidätysprosenttia enemmän, mutta jos haluat pienentää pidätysprosenttia tai tuloraja verokortissa on liian matala, tarvitset uuden muutosverokortin.
- ☐ Verokortin voit tilata verkossa osoitteessa: www.vero.fi/verokortti tai soittamalla p. 020 697 000 tai käymällä verotoimistossa
- ☐ Verkkoasiointia varten tarvitset verkkotunnukset tai sirullisen henkilökortin.

Verojen ja muiden maksujen määräytyminen

- ☐ Verojen yhteismäärä koostuu valtion-, kunnallis- ja kirkollisverosta sekä sairaanhoito- ja päivärahamaksusta.
- ☐ Valtion verotus on progressiivista. Suurituloisen maksaa siis veroa pienituloisempaa enemmän.
- ☐ Kunnallis- ja kirkollisveron suuruus on kaikille kunnan asukkaille lähes sama, koska niiden suuruudesta päättävät kunnat ja seurakunnat itse.
- ☐ Työnantaja pidättää palkastasi myös muita lakisääteisiä maksuja.
- ☐ Palkansaaja työeläkemaksu (TyEL) 4,7 % 18 vuotta täyttäneeltä.
- ☐ Työttömyysvakuutusmaksu 0,6 %, 17 vuotta täyttäneeltä.

Verojen ja muiden maksujen määräytyminen

- ☐ Valtion tuloveroa joudut maksamaan vasta tulojen ollessa 15 200 euroa/ vuosi
- ☐ Kunnallis- ja kirkollisveroa ja sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksua maksetaan palkkatuloista, kun ne ylittävät n. 2200 euroa/vuosi
- ☐ Sairausvakuutuksen päivärahamaksu maksetaan palkan ylittäessä n. 1420 e/v
- ☐ Pelkkää opintorahaa voi saada n. 3180 e/v ilman veroa.

Verotuksessa tehtävät vähennykset

- ☐ Verotuksessa Verohallinto huomioi lakisääteiset vähennykset.
- ☐ Osan ansiotuloista tehtävistä vähennyksistä Verohallinto myöntää viran puolesta pyytämättä. Näitä ovat esim. tulonhankkimis-, ansiotulo-, ja työtulo-, sekä opintoraha-, ja mahdollinen opintolainavähennys.
- ☐ Itse pyydettäviä vähennyksiä ovat mm. matkakuluvähennys, ammattiyhdistys- ja työttömyyskassamaksut sekä asunto- ja opintolainan korot.

Säästäminen kannattaa aina

- ▣ Pienistäkin tuloista kannattaa säästää.
- ▣ Säästämällä varaudut yllättäviin menoihin ja luot pohjaa omaan talouteesi.
- ▣ Säästöillä voit myös palkita itseäsi ja toteuttaa unelmiäsi.
- ▣ Säästää voit monin eri tavoin.
- ▣ Säästämisen kautta voit kiinnostua myös muista sijoittamiseen ja markkinoiden kehitykseen liittyvistä asioista ja tuotteista.
- ▣ Säästäminen opettaa myös tavoitteellisuuteen ja pitkäjänteisyyteen.

Säästämisen muotoja

- ▣ Vaihtoehtoja säästämiseen on nykyään todella runsaasti. Yleisimpiä säästämisen muotoja ovat:
- ▣ Tilisäästäminen
- ▣ Rahastot
- ▣ Osakkeet
- ▣ Eläkesäästäminen

Vinkkejä tilisäästämisen aloittamiseen

- ▣ Avaa käyttötilin rinnalle toinen tili, jolle siirät sinun tuloihisi sopivan summan heti tili- tai tukipäivänä.
- ▣ Kun rahat ovat pois käyttötilitä, ne säästyvät paljon helpommin. Kokeile!
- ▣ Tee automaattinen siirtosopimus pankissa tai toistuva siirto verkkopankissa tilipäivälle.
- ▣ Laita säästöön myös aina vähän, jos saat jostain "ylimääräistä" rahaa esim. lahjaksi.
- ▣ Älä ota säästötilille pankkikorttia. Tarvittaessa voit ottaa säästöjäsi käyttöön esim. verkkopankin kautta.

Rahastot

- ▣ Rahastoyhtiö kerää säästäjiltä varoja, jotka se sijoittaa useisiin eri sijoituskohteisiin, jotka yhdessä muodostavat sijoitusrahaston.
- ▣ Sijoitusrahaston varoja hoitaa rahastoyhtiö. Rahasto jakaantuu keskenään yhtä suuriin rahasto-osuuksiin, jotka tuottavat yhtäläiset oikeudet rahastossa olevaan omaisuuteen.
- ▣ Sijoitusrahaston rahastopääoma muodostuu rahasto-osuuksista.
- ▣ Pääoma vaihtelee rahastoon tehtävien uusien sijoitusten ja sieltä tehtyjen lunastusten mukaan. Lisäksi pääoman määrään vaikuttavat rahaston sijoitusten pörssikurssien ja korkotason arvonmuutokset.

Rahastot

- ☐ Sijoitusrahaston tuotto perustuu rahaston sijoitusten tuottoihin eli korkoihin, osinkoihin sekä sijoituskohteiden arvonnousuihin tai -laskuihin
- ☐ Sijoitusrahastojen riskit perustuvat niiden sijoituskohteiden riskeihin, joihin ne sääntöjensä mukaisesti sijoittavat.
- ☐ Sijoitusrahaston tulee jakaa riskejään sijoittamalla useisiin eri kohteisiin, jolloin onnistuneet sijoitukset korvaavat mahdollisia menetyksiä.
- ☐ Riskinottoa säädellään monin määräyksin, joiden tarkoitus on muun muassa estää liian suuret sijoitukset yksittäiseen sijoituskohteeseen.

Rahastosäästämisen hyötyjä

- ☐ Riskien hajautus: varat sijoitetaan useisiin kohteisiin, jolloin riski pienenee.
- ☐ Helppo hoitaa: ei tarvitse itse seurata markkinoita.
- ☐ Nopea rahaksi muutettavuus: rahasto-osuuksien merkinnät (ostot) ja lunastukset (myynnit) käyvät nopeasti ja helposti.
- ☐ Monipuoliset sijoitusvaihtoehdot: valittavana monenlaisiin tarpeisiin soveltuvia erityyppisiä rahastoja.
- ☐ Asiantuntemus: sijoituspäätöksiä tekevät ja sijoitustoimintaa hoitavat asiantuntijat.
- ☐ Säästöt kaupankäynnissä: sijoitusrahasto käy kauppaa verotta ja suurilla erillä ja näin pienemminkin kustannuksin kuin yksityiset.
- ☐ Tuotto: jaetaan vuosittain tai lisätään rahasto-osuuden arvoon.
- ☐ Valvonta: rahastoyhtiöt tiedottavat rahastojensa menestyksestä säännönmukaisesti, viranomaisvalvonta takaa osaltaan sijoittajansuojaa ja rahaston kehitystä voi seurata päivittäin.

Vinkkejä rahastosäästämisen aloittamiseen

- ▣ Varmistu, että ymmärrät mistä sijoitusrahastoissa on kyse.
- ▣ Ennen sijoitusrahaston valintaa tutustu ainakin yksinkertaistettuun rahastoesitteeseen
- ▣ Tiedosta, että tuotto-odotus ja riski kulkevat käsi kädessä. Selvitä riskinottohalukkuutesi.
- ▣ Ole valmis pidempään säästöaikaan. Älä laita kaikkia säästöjäsi rahastoon.
- ▣ Ryhdy kuukausisäästäjäksi. Hajautat myös ajallisesti. Pääset mukaan jo muutamalla kymppillä/kk .
- ▣ Rahastosäästäminen tuottaa pitkällä juoksulla tilisäästämistä enemmän.

Osakkeet sijoitusvaihtoehtona

- ▣ Jos haluat parantaa pitkäaikaisten säästöjesi tuottoa, harkitse osakesäästämistä.
- ▣ Ennen osakemarkkinoille lähtemistä, hanki riittävästi tietoa osakemarkkinoista ja yhtiöistä.
- ▣ Selvitä oma taloudellinen tilanteesi. Miksi säästät ja millaisia rahoja olet sijoittamassa.
- ▣ Osakesäästämiseen liittyy aina riski.
- ▣ Osakemarkkinoiden ja pörssiyhtiöiden seuraaminen on kiinnostavaa ja lisää talouselämän tuntemusta.

Osaakekaupan käynti

- ▣ Pörssi kaupassa tarvitset välittäjän, joita ovat tavalliset pankit, verkkopankit ja pankkiinliikkeet.
- ▣ Osaakekauppaa varten sinun pitää avata arvo-osuustili.
- ▣ Osto- ja myyntitoimeksiannon voit antaa joko sijoitusasioita hoitavassa pankissa tai verkkopalvelussa.
- ▣ Toimeksiannossa nimeät yhtiöt ja määrittelet, miten paljon osakkeita haluat ostaa tai myydä. Toimeksiintoon voit asettaa rajahinnan, jolla kaupan saa tehdä. Jos haluat nopean kaupan, voit valita päivän hinnan.
- ▣ Kolmen pankkipäivän kuluttua kaupan tekemisestä, ostamasi osakkeet rekisteröidään nimisi ja maksu lähtee tililtäsi tai jos myyt, saat suorituksen tilillesi.
- ▣ Pörssi tarjoaa ostajille ja myyjille puolueettoman kauppapaikan. Kauppa on julkista, joten kaikki osapuolet saavat tiedon hinnoista ja kauppohen määristä. Kun kauppa on tehty, Arvopaperikeskus varmistaa, että myyjä saa rahansa ja ostaja osakkeet.

Vinkkejä osakesijoittajalle

- ▣ Selvitä riskinotto kykyä ja halusi.
- ▣ Mieti, paljonko olet valmis menettämään sijoittamaasi pääomaa.
- ▣ Sijoita vain rahoja, joilla voi olla pitkä sijoitusaika.
- ▣ Hajauta eri yritysten osakkeisiin.
- ▣ Hajauta myös ajallisesti.
- ▣ Huomioi kaupankäyntikulut. Pienillä summilla osakemarkkinoille kannattaa mennä rahastojen kautta.
- ▣ Seuraa markkinoita.

Mitä on eläkesäästäminen?

- ▣ Eläkesäästämisen tarkoituksena on täydentää eläkeajan lakisääteistä eläketurvaa, jonka odotetaan tulevaisuudessa laskevan selvästi.
- ▣ Säästämisen muotoina yksilöllinen eläkevakuutus, jonka sopimuksissa sovelletaan vakuutuslainsäädäntöä ja
- ▣ Pitkäaikaisäästämissopimus (PS- sopimus) johon sovelletaan lakia sidotusta pitkäaikaisäästämisestä.
- ▣ Eläkkeen taso muodostuu sopimukseen maksetuista maksuista, säästöjen tuotosta ja perittävistä kuluista.
- ▣ Verotuettuja säästämisen muotoja. (Max. 5 000 euroa/v)
- ▣ Säästöt nostettavissa lähtökohtaisesti vasta eläkeiässä.
- ▣ Nostettaessa pääoma ja tuotto verotetaan pääomatuloina.
- ▣ Verotuksesta säädetään mm. tuloverolaissa

Lisätietoja

- ▣ Puolueetonta tietoa sijoittamisesta ja markkinoista sekä sijoitustuotteista, kuten rahasto- ja osakesäästämisestä sekä eläkesäästämisestä saat mm. osoitteista www.porssisaatio.fi ja www.fine.fi
- ▣ Seuraa myös TV:n talousuutisia ja lue lehtien taloussivuja.
- ▣ Säästämisen tuotteita tarjoavat mm. pankit, rahastoyhtiöt, sijoituspalveluyritykset ja henkivakuutusyhtiöt.

Sijoitusten tuottojen verotus

- ☐ Sijoituksen tuotoista peritään pääomatulovero.
- ☐ Pääomatulovero on 28 % v. 2011
- ☐ Pääomatuloista saa vähentää tulojen hankkimisesta ja säilyttämisestä aiheutuneet menot.
- ☐ Myös vähennyskelpoiset korkomenot voi vähentää pääomatuloista.
- ☐ Arvopapereiden hoidon ja säilytyksen osalta omavastuu on 50 euroa.
- ☐ Jos menot ovat pääomatuloja suuremmat, 28 %:a ylimenevästä osasta voi vähentää alijäämähyvityksenä ansiotulojen verosta.

Sijoitusten tuottojen verotus

- ☐ Pörssiyrityksen osingosta 30 %:a on verovapaata ja loppu 70%:a verotettavaa pääomatuloa.
- ☐ Veronalaisia pääomatuloja ovat myös myyntivoitot, sijoitusrahastojen tuotot, vuokratulot, säästöhenkivakuutusten tuotot, puunmyyntitulot, osa yritys- ja maataloustuloista sekä eräät korot.
- ☐ Oman vakituisen asunnon myyntivoitto on verovapaata, kun asunto on ollut yhtäjaksoisesti omassa vakituksessa käytössä vähintään kaksi vuotta omistusaikana.
- ☐ Ulkomaisten sijoitusten verotus poikkeaa kotimaisten sijoitusten verotuksesta joiltakin osin.
- ☐ Hallituksen budjettiesityksessä ehdotetaan, että v. 2012 Pääomaverokantaa korotetaan 28 prosentista 30 prosenttiin ja pääomatulovero muutetaan progressiiviseksi siten, että verokanta on 32 % pääomatulojen 50 000 euroa ylittäviltä osin.

Sijoitusten tuottojen verotus

- ☐ Korkotulot ovat joko lähdeveron alaisia tai pääomatuloina verotettavia korkoja.
- ☐ Lähdevero on lopullinen vero, eikä siitä voi tehdä vähennyksiä.
- ☐ Lähdeveron alaisia korkoja ovat kotimaasta saadut talletustilien korot, joukkolainojen, optiolainojen ja vaihtovelkakirjalainojen korot.
- ☐ Lähdevero peritään myös osaketalletusten ja indeksilainojen tuotoista.
- ☐ Koronmaksaja (pankki) perii lähdeveron automaattisesti koron maksun yhteydessä.
- ☐ Lisätietoja www.porssisaatio.fi ja www.vero.fi

Työttömyysturva

- ☐ Kun opintosi päättyvät, eikä sinulla ole työpaikkaa, ilmoittaudu välittömästi työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon.
- ☐ Ilmoittautumisen jälkeen voit hakea työttömyyskorvausta työttömyyskassasta tai Kelasta.
- ☐ Työttömyyskassasta voit hakea ansiopäivärahaa jos olet kassan jäsen.
- ☐ Ansiopäivärahaa maksetaan enintään 500 päivän ajan.
- ☐ Lisätietoa ansiopäivärahasta www.tyj.fi tai omasta työttömyyskassasta.

Työttömyysturva

- ☐ Voit hakea Kelasta peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea, jos sinulla ei ole oikeutta ansiopäivärahaan.
- ☐ Olet oikeutettu peruspäivärahaan jos työssäoloehto täyttyy.
- ☐ Työssäoloehto tarkoittaa sitä, että olet ollut työelämässä vähintään 3 kk:n ajan ennen työttömyyttä edeltäneen n. 2:n vuoden aikana.
- ☐ Työmarkkinatukea maksetaan niille työttömille työnhakijoille, jotka tulevat ensi kertaa työmarkkinoille tai eivät täytä työssäoloehto.
- ☐ Työmarkkinatukea maksetaan myös niille työttömille, jotka eivät enää saa ansio- tai peruspäivärahaa 500 päivän enimmäisajan täytyttyä.

Työttömyysturva

- ☐ Muita mahdollisia tukia, joita työtön tai pienituloisen voi saada, ovat:
  - ☐ Yleinen asumistuki
  - ☐ Opintolainojen korkotuki
  - ☐ Toimeentulotuki
- ☐ Lisätietoa työttömyysturvasta ja pienituloisten tuista: www.kela.fi

Maksuvaikeudet

- ☐ Nuorten maksuvaikeuksien yhtenä yleisenä syynä ovat pienet tulot.
- ☐ Kulutusluottojen ja osamaksujen suuri määrä johtaa usein maksuvaikeuksiin.
- ☐ Pelkkä asuntolaina on harvemmin syynä ylivelkaantumiseen.
- ☐ Ota aina yhteyttä laskuttajaan ja neuvottele maksuohjelmasta, jos et pysty hoitamaan laskua ajallaan.
- ☐ Lainan maksaminen uudella lainalla on aina merkki vakavasta maksuvaikeudesta.
- ☐ Tartu ongelmiin ja etsi apua. Pitkittäminen johtaa vain pahempiin vaikeuksiin.

Maksuhäiriö

- ☐ Maksuhäiriöitä esiintyy suhteellisesti eniten alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä.
- ☐ Pikavippien määrä on selvässä kasvussa. Sillä oletetaan olevan yhteys maksuhäiriöiden lisääntymiseen.
- ☐ Nuorten maksuhäiriöissä korostuivatkin v. 2010 pienet, alle 300 euron luotot.
- ☐ Myös peliongelma-riippuvuus rahapeleihin johtaa helposti velkakierteeseen.

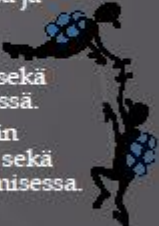

Maksuhäiriön vaikutuksia

- ☐ Maksuhäiriömerkintä hankaloittaa elämää vuosien ajan.
- ☐ Vuokra-asunnon saaminen voi olla hankalaa, koska vuokrasopimusta solmittaessa luottotiedot yleensä tarkistetaan.
- ☐ Lainan ja luottokortin saanti estyy.
- ☐ Puhelinliittymän avaaminen ei onnistu.
- ☐ Estää pääsyn erityistä luottamusta vaativiin työpaikkoihin.
- ☐ Luottotietomerkinnän omaavaa henkilöä voidaan pitää epäluotettavana myös muilla elämänaloilla.

Talous- ja velkaneuvonta

- ☐ Talous- ja velkaneuvonta on lakisäätöinen ja asiakkaalle maksuton palvelu.
- ☐ Yleensä kunnan järjestämä.
- ☐ Saat apua velkatilanteen kartoittamisessa ja erilaisista tukipalveluista sekä velkojen järjestelymahdollisuuksista.
- ☐ Auttaa neuvotteluissa velkojien kanssa sekä maksuaikataulujen ja velkojen järjestelyssä.
- ☐ Apunasi myös tuomioistuimelle tehtävän velkajärjestelyhakemuksen tekemisessä sekä maksuohjelman laatimisessa ja tarkistamisessa.
- ☐ Lisätietoa www.kuluttajavirasto.fi

Nuorten pankkipalvelut

- ☐ Alle 18-vuotias tarvitsee pankkipalveluiden avaamiseen vanhempien tai muiden edunvalvojien luvan.
- ☐ 15 vuotta täyttänyt voi kuitenkin avata itselleen tilin *omia ansiotulojaan* varten ilman edunvalvojien suostumusta.
- ☐ Omia ansiotuloja varten avattuun tiliin voi itse päättää tilinkäyttöoikeudet. Tiliin voidaan liittää myös verkkopankkitunnukset ja Visa Electron kortti.
- ☐ 18-vuotias on Suomessa oikeustoimikelpoinen ja hoitaa itsenäisesti myös pankkiasiansa.

Verkkopankki

- ☐ Pankkiasioita on helpoin ja edullisin hoitaa verkkotunnuksilla netin kautta tietokoneella tai puhelimella.
- ☐ Verkkopankki on avoinna 24/7.
- ☐ Verkkopankkitunnukset ovat henkilökohtaiset! Älä siis koskaan luovuta niitä toiselle.
- ☐ Voit tunnistautua ja tehdä sopimuksia verkkotunnuksilla sähköisesti pankin lisäksi mm. verottajan ja Kelan järjestelmissä.
- ☐ Verkkopankin kautta saat hoidettua lähes kaikki samat palvelut kuin pankin konttoreissa.
- ☐ Henkilökohtaista neuvontaa ja palvelua saat asioimalla konttorissa tai soittamalla pankkien asiakaspalveluum.

Nuoret ovat tärkeitä asiakkaita pankeille

- ☐ Nuorissa on tulevaisuus myös pankkien näkökulmasta.
- ☐ Pankit tarjoavat nuorille räätälöityjä tuotteita ja palveluita edullisesti.
- ☐ Tutustu pankkien www- sivuihin, niistä löydät paljon tietoa ja pääset vertailemaan hintoja ja palvelutarjontaa.
- ☐ Ota rohkeasti yhteyttä, jos tarvitset neuvoa pankkiasioissa.
- ☐ Varmista, että pankilla on ajantasaiset yhteystietosi ja puhelinnumerosi.

